

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Ghid privind art. 11 din Convenția europeană a drepturilor omului

Libertatea de întrunire și de asociere

Actualizat la 28 februarie 2025

Întocmit de Grefă. Nu obligă Curtea.

Invităm editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest ghid, în format tipărit sau electronic, să completeze formularul de contact cerere de reproducere sau republicare a unei traduceri, pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații referitoare la traducerea ghidurilor privind jurisprudența, vă rugăm consultați lista Traduceri în curs.

Textul original al acestui ghid este redactat în limba engleză și este actualizat periodic. Cel mai recent, a fost actualizat la 28 februarie 2025. Poate suferi modificări de formă.

Ghidurile privind jurisprudența pot fi descărcate de la adresa https://ks.echr.coe.int. Pentru informații actualizate despre publicații, vă rugăm să accesați contul de X al Curții: https://twitter.com/ECHR_CEDH.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei / Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2025

Cuprins

Cuprins **3**

În atenția cititorilor **5**

I. Libertatea de întrunire **6**

A. Importanța dreptului la libertatea de întrunire pașnică și legătura acestuia cu dreptul la libertatea de exprimare 6

B. Clasificarea capetelor de cerere formulate în temeiul art. 9, 10 și/sau 11 7

1. Întrunirile cu caracter religios: Art. 9 și 11 7
2. Întrunirea ca formă de exprimare și exprimarea unei opinii în timpul unei întruniri: Art. 10 și 11 7

C. Sfera de aplicare a dreptului la libertatea de întrunire 9

1. Forma și tipul întrunirii 10
2. Libertatea de a alege locul de desfășurare a unei întruniri 10
3. Întrunirile pașnice 11

D. Obligații pozitive 12

1. Obligația de a asigura desfășurarea pașnică a unei întruniri 13
2. Contrademonstrațiile 13

E. Restrângerea dreptului la libertatea de întrunire 14

1. Ingerința în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire 14
2. Justificarea restrângerilor 15
   a. Prevăzută de lege 15
   b. Scop legitim 17
   c. Necesară într-o societate democratică 18
      i. Marjă de apreciere limitată în cazul ingerințelor bazate pe conținutul opiniilor exprimate în timpul unei întruniri 18
      ii. Marjă de apreciere limitată în cazul interzicerii generale a întrunirilor 19
      iii. Marjă de apreciere mai amplă acordată în cazul sancțiunilor aplicate pentru perturbarea intenționată a vieții cotidiene și a traficului 19
      iv. Marjă mai amplă de apreciere în ceea ce privește politicile în domeniul sănătății 20
      v. Efectul disuasiv 20
      vi. Sancțiuni – natură și severitate 21
      vii. Dispersarea unei întruniri și folosirea forței 22

F. Procedurile de notificare prealabilă și de autorizare 23

1. Scopul procedurilor de notificare și de autorizare 23
2. Întruniri ilegale 23
3. Întruniri spontane 25

G. Comportamentul reprobabil 25

II. Libertatea de asociere **26**

A. Importanța dreptului la libertatea de asociere într-o societate democratică 26

B. Legătura cu art. 9 și 10 din Convenție: 27

C. Sfera de aplicare și conținutul dreptului la libertatea de asociere 28

1. Noțiunea de asociere 28
2. Instituțiile de drept public, organismele profesionale și obligația de afiliere 28

3. Înființarea unei asociații și recunoașterea sa juridică 29
4. Autonomia asociațiilor, gestiunea internă și calitatea de membru al unei asociații 30
5. Aspectul negativ al dreptului la libertatea de asociere 30
D. Restrângerile aplicate libertății de asociere 31
1. Prevăzută de lege 31
2. Scop legitim 32
3. Necesară într-o societate democratică 32
a. Întinderea controlului Curții 33
b. Gravitatea ingerinței și cerința proporționalității 33
E. Tipuri speciale de asociații 35
1. Partidele politice 36
a. Refuzul înregistrării și dizolvarea 36
b. Finanțare și controale 39
2. Asociații ale minorităților 39
3. Asociațiile religioase 41
F. Obligații pozitive 43

III. Libertatea de a constitui sindicate și de a se afilia la sindicate 44

A. Întinderea drepturilor sindicale 44
B. Elemente esențiale și abordarea Curții 45
C. Refuzul înregistrării 46
D. Sancțiuni și măsuri disuasive 47
E. Dreptul de a nu se afilia la un sindicat 47
F. Dreptul sindicatelor de a-și administra afacerile interne și de a-și alege membrii 48
G. Dreptul la negocieri colective 49
H. Dreptul la grevă 50
I. Obligații pozitive și marja de apreciere 51

IV. Restricțiile impuse membrilor forțelor armate, ai poliției și ai administrației de stat 52

A. Administrația de stat 53
B. Poliția 54
C. Forțele armate 55

Lista cauzelor citate 56

În atenția cititorilor

Prezentul ghid face parte din seria Ghiduri privind jurisprudența, publicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”, „Curtea Europeană” sau „Curtea de la Strasbourg”), cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de Curtea de la Strasbourg. Ghidul de față analizează și rezumă jurisprudența referitoare la art. 11 din Convenția europeană a drepturilor omului (denumită în continuare „Convenția” sau „Convenția europeană”). Cititorii vor găsi aici principiile-cheie dezvoltate în acest domeniu, precum și precedentele relevante.

Jurisprudența citată a fost selectată dintre hotărârile și deciziile de referință, importante și/sau recente.*

Hotărârile și deciziile Curții nu doar soluționează cauzele cu care a fost sesizată, ci servesc, în sens mai larg, pentru a clarifica, proteja și dezvolta normele Convenției, contribuind astfel la respectarea, de către state, a angajamentelor pe care și le-au asumat în calitate de părți contractante [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 18 ianuarie 1978, pct. 154, seria A nr. 25, și, mai recent, *Jeronovičs împotriva Letoniei* (MC), nr. 44898/10, pct. 109, 5 iulie 2016].

Sistemul instituit de Convenție are ca finalitate să soluționeze, în interesul general, probleme care țin de ordinea publică, îmbunătățind astfel standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența din acest domeniu la întreaga comunitate a statelor părți la Convenție [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 30078/06, pct. 89, CEDO 2012]. Astfel, Curtea a subliniat rolul Convenției ca „instrument constituțional al ordinii publice europene” în domeniul drepturilor omului [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), nr. 45036/98, pct. 156, CEDO 2005-VI, și, mai recent, *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), nr. 8675/15 și 8697/15, pct. 110, 13 februarie 2020].

Protocolul nr. 15 la Convenție a introdus recent principiul subsidiarității în preambulul Convenției. Acest principiu „impune o responsabilitate comună a statelor părți și a Curții” în ceea ce privește protecția drepturilor omului, iar autoritățile și instanțele naționale trebuie să interpreteze și să aplice dreptul intern într-un mod care să asigure efectul deplin al drepturilor și libertăților definite în Convenție și în protocoalele la aceasta [*Grzęda împotriva Poloniei* (MC), pct. 324].

Prezentul ghid include trimiteri la cuvinte-cheie din fiecare articol citat din Convenție sau din protocoalele la aceasta. Problemele juridice abordate în fiecare cauză sunt sintetizate într-o *Listă de cuvinte-cheie*, selectate dintr-un tezaur de termeni extrași (în majoritatea cazurilor) direct din textul Convenției și din protocoalele la aceasta.

Baza de date HUDOC a jurisprudenței Curții permite căutarea după cuvinte-cheie. Căutarea după aceste cuvinte-cheie permite găsirea unui grup de documente cu un conținut juridic similar (motivarea și concluziile Curții din fiecare cauză sunt rezumate prin cuvinte-cheie). Cuvintele-cheie pentru fiecare cauză sunt disponibile în fila Detalii cauză din HUDOC. Pentru informații suplimentare privind baza de date și cuvintele-cheie, consultați *Manual de utilizare HUDOC*.

*. Jurisprudența citată poate fi în una sau în ambele limbi oficiale (engleză sau franceză) ale Curții și ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului. Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)” că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.
Hotărârile pronunțate de o Cameră, care nu sunt definitive la data publicării prezentei actualizări, sunt marcate cu un asterisc (*).

I. Libertatea de întrunire

Art. 11 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse asupra exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat."

Cuvinte-cheie HUDOC

Libertatea de întrunire pașnică (11-1) – Libertatea de asociere (11-1) – Constituirea de sindicate și afilierea la sindicate (11-1) – Neafilierea la sindicate (11-1) – Interesele membrilor (11-1)

Ingerință (11-2) – Prevăzută de lege (11-2): Accesibilitate (11-2); Previzibilitate (11-2); Garanții împotriva abuzurilor (11-2) – Necesară într-o societate democratică (11-2): Securitatea națională (11-2); Siguranța publică (11-2); Apărarea ordinii (11-2); Prevenirea infracțiunilor (11-2); Protejarea sănătății (11-2); Protejarea moralei (11-2); Protecția drepturilor și libertăților altora (11-2) – Membrii forțelor armate (11-2) – Membrii poliției (11-2) – Membrii administrației (11-2)

A. Importanța dreptului la libertatea de întrunire pașnică și legătura acestuia cu dreptul la libertatea de exprimare

1. Dreptul la libertatea de întrunire pașnică este un drept fundamental într-o societate democratică și, la fel ca dreptul la libertatea de exprimare, constituie unul din fundamentele unei asemenea societăți. Prin urmare, acesta nu ar trebui interpretat în mod restrictiv (*Djavit An împotriva Turciei*, 2003, pct. 56; *Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 91).

2. Având în vedere caracterul fundamental al acestui drept, Curtea a fost reticentă în ceea ce privește admiterea excepțiilor potrivit cărora reclamanții nu ar fi suferit un „prejudiciu important" și respingerea capetelor de cerere formulate în temeiul art. 11, coroborate cu art. 35 § 3 lit. b) din Convenție (*Berladir și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 34; *Öğrü împotriva Turciei*, 2017, pct. 18). Cu toate acestea, Curtea a constatat că reclamantul nu a suferit un prejudiciu important având în vedere că acesta a putut desfășura manifestația organizată de el (și care fusese interzisă de autorități) pe întreaga durată avută în vedere (aproximativ patru ore) și că acesta a fost sancționat doar cu o amendă destul de modestă (39 de euro). Reclamantul nu a susținut că amenda avea un cuantum substanțial și nu se putea afirma, în circumstanțele cauzei, că aceasta a avut vreun „efect disuasiv" asupra exercitării de către reclamant a dreptului său la libertatea de întrunire [*Boronenkov împotriva Ucrainei* (dec.), pct. 17-23].

3. Protejarea opiniilor și a libertății de exprimare a acestora constituie unul dintre obiectivele libertății de întrunire și de asociere, consacrată la art. 11 [*Partidul Libertății și Democrației (ÖZDEP) împotriva Turciei* (MC), 1999, pct. 37].

4. În pofida rolului său autonom și a sferei sale de aplicare specifice, art. 11 trebuie analizat, de asemenea, în lumina art. 10, în cazul în care scopul exercitării libertății de întrunire este exprimarea unor opinii personale (*Ezelin împotriva Franței*, 1991, pct. 37), precum și necesitatea de a asigura un

spațiu de dezbatere publică și pentru exprimarea deschisă a protestului (*Éva Molnár împotriva Ungariei*, 2008, pct. 42).

5. Legătura dintre art. 10 și art. 11 este deosebit de relevantă în cazul în care autoritățile au încălcat dreptul la libertatea de întrunire pașnică, ca reacție la opiniile exprimate sau declarațiile făcute de participanții la o demonstrație sau de membrii unei asociații (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 92; *Stankov și Organizația Macedoneană Unită Ilinden împotriva Bulgariei*, 2001, pct. 85).

B. Clasificarea capetelor de cerere formulate în temeiul art. 9, 10 și/sau 11

1. Întrunirile cu caracter religios: Art. 9 și 11

6. Atunci când natura unei întruniri este în principal religioasă, pot fi aplicate atât art. 9, cât și art. 11. Refuzul de a autoriza desfășurarea unei slujbe religioase într-un parc din oraș a fost examinat din perspectiva art. 11, interpretat în lumina art. 9, pe baza faptului că întrunirea în cauză urma să se desfășoare într-un loc public și intra sub incidența normelor care reglementează adunările (*Barankevici împotriva Rusiei*, 2007, pct. 15; *Centrul Societăților pentru Conștiința Krishna din Rusia și Frolov împotriva Rusiei*, 2021, pct. 46). Pe de altă parte, un capăt de cerere privind perturbarea unei întruniri religioase organizate într-un spațiu privat sau închiriat a fost examinat numai din perspectiva art. 9 (*Kuznețov și alții împotriva Rusiei*, 2007, pct. 53; *Krupko și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 42; *Membrii Congregației Martorilor lui Iehova din Gldani și alții împotriva Georgiei*, 2007, pct. 143-144). În plus, într-o cauză în care autoritățile municipale și judiciare au împiedicat reclamanta, o organizație religioasă, să construiască un lăcaș de cult, Curtea a decis să examineze capetele de cerere relevante în temeiul art. 9, interpretat în lumina art. 11 (*Organizația religioasă „Martorii lui Iehova" din Bulgaria împotriva Bulgariei*, 2020, pct. 80)[1].

7. Într-o cauză referitoare la condamnarea penală a reclamanților în temeiul legislației privind prevenirea terorismului, pentru participarea la o ceremonie religioasă care a constat în simpla manifestare în public a practicii lor religioase, Curtea a constatat că situația în discuție putea fi examinată din perspectiva mai multor dispoziții ale Convenției, inclusiv în art. 7, 9 și 11, care au fost invocate de reclamanți. Cu toate acestea, a considerat că problema principală ridicată în cauza respectivă trebuia să fie examinată exclusiv în temeiul art. 9 (*Güler și Uğur împotriva Turciei*, 2014, pct. 12 și 26).

2. Întrunirea ca formă de exprimare și exprimarea unei opinii în timpul unei întruniri: Art. 10 și 11

8. Aspectul dacă un anumit capăt de cerere trebuie să fie examinat în temeiul art. 10, al art. 11 sau al ambelor dispoziții depinde de circumstanțele specifice ale cauzei și de problemele esențiale ridicate în capetele de cerere formulate de reclamant (*Women On Waves și alții împotriva Portugaliei*, 2009, pct. 28; *Bumbeș împotriva României*, 2022, pct. 69; *Ete împotriva Turciei*, 2022, pct. 17). Capetele de cerere privind un eveniment în privința căruia nu se aplica art. 11, fie deoarece acesta nu constituia o „întrunire", fie din cauză că întrunirea în cauză nu a fost „pașnică", au fost examinate în temeiul art. 10, interpretat în lumina art. 11 (*Steel și alții împotriva Regatului Unit*, 1998, pct. 92 și 113, în care Curtea nu a clarificat cele două probleme ridicate). O acțiune de protest, care ia forma intrării forțate neautorizate în clădirea unei instituții oficiale (administrația prezidențială), poate constitui o formă de exprimare protejată de art. 10, interpretat în lumina art. 11 (*Taranenko împotriva Rusiei*, 2014, pct. 69).

1. A se vedea Ghidul privind art. 9 – Libertatea de religie, secțiunea I.E

9. Curtea a acordat importanță faptului că participanții la o întrunire doresc nu doar să își exprime opinia, ci și să facă acest lucru împreună cu alte persoane (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 91). Prin urmare, demonstrațiile la care participă o singură persoană sunt examinate în temeiul art. 10, ținându-se cont, după caz, de principiile generale stabilite în contextul art. 11 (*Novikova și alții împotriva Rusiei*, 2016, pct. 91). O grevă a foamei desfășurată într-un loc public, timp de cinci zile, care fusese concepută ca o demonstrație la care urma să participe o singură persoană, dar căreia i s-au alăturat alte două persoane, intra sub incidența noțiunii de „întrunire pașnică", prevăzută la art. 11 (*Dianova și alții împotriva Rusiei*, 2024, pct. 63).

10. O acțiune de protest, în cadrul căreia un grup de aproximativ treizeci de persoane s-au încuiat în clădirea unei instituții oficiale, unde au scandat sloganuri și au aruncat pliante de la ferestre, a fost examinată în temeiul art. 10 (*Iejov și alții împotriva Rusiei*, 2021, pct. 27). Invitația de a participa la o întrunire, lansată prin intermediul rețelelor de socializare, intră sub incidența art. 10, interpretat, după caz, în lumina art. 11 (*Elvira Dmitrieva împotriva Rusiei*, 2019, pct. 66).

11. Actele de natură non-violentă săvârșite în timpul unei întruniri sunt protejate de art. 11. Curtea a considerat că blocajele rutiere și alte comportamente fizice/acțiuni prin care sunt obstrucționate în mod intenționat traficul rutier și cursul normal al vieții intră sub incidența art. 11 [*Barraco împotriva Franței*, 2009, pct. 39; *Lucas împotriva Regatului Unit* (dec.), 2003], deși aceasta a menționat că astfel de acte nu țin de esența libertății de întrunire pașnică, astfel cum este protejată de art. 11 din Convenție [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 97]. Montarea unei pancarte pe un perete în timpul unei demonstrații a fost examinată doar în temeiul art. 11 (*Akarsubaşı și Alçiçek împotriva Turciei*, 2018, pct. 31-33; conform hotărârii în cauza *Olga Kudrina împotriva Rusiei*, 2021, pct. 49, în care acțiuni similare au fost examinate în temeiul art. 10, atunci când acestea au fost combinate cu aruncarea de pliante politice de la o fereastră), la fel ca și citirea unor declarații publice în fața presei, în apropierea clădirii unei instituții judiciare, astfel fiind sfidată interdicția legislativă de a face acest lucru (*Öğrü împotriva Turciei*, 2017, pct. 13). De asemenea, o serie de acțiuni de protest, inclusiv o conferință de presă, o procesiune și un protest de tip sit-in, toate legate de aceeași campanie, au fost examinate în temeiul art. 11 (*Hakim Aydin împotriva Turciei*, 2020, pct. 50). În cauza *Ekrem Can și alții împotriva Turciei*, 2022, acțiunea de protest desfășurată în sediul unei instanțe – în cadrul căreia reclamanții au afișat o pancartă, au scandat sloganuri și au aruncat cu pliante, perturbând astfel un serviciu public esențial, și anume buna administrare a justiției (pct. 91) – a fost examinată în temeiul art. 11, interpretat în lumina art. 10. Curtea a subliniat că plângerea reclamanților nu se referea doar la faptul că fuseseră împiedicați să facă o declarație, ci privea în special intervenția polițiștilor, care i-au scos cu forța din clădire (pct. 68).

O pedeapsă impusă pentru scandarea de sloganuri și expunerea de pancarte în timpul unei demonstrații, din cauza conținutului acestora, este considerată o ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire pașnică, protejat de art. 11 (*Kemal Çetin împotriva Turciei*, 2020, pct. 26).

12. Pe de altă parte, acțiunile care împiedică activitățile de o anumită natură trebuie să fie examinate în temeiul art. 10 sau al art. 10 coroborat cu art. 11. Astfel, un protest destinat împiedicării fizice a desfășurării unei vânători sau a construirii unei autostrăzi constituie exprimarea unei opinii în sensul art. 10 (*Steel și alții împotriva Regatului Unit*, 1998, pct. 92). Într-o cauză introdusă de activiști ai Greenpeace, care au manevrat niște șalupe astfel încât să împiedice o vânătoare de balene, Curtea a pornit de la ipoteza că art. 10 și/sau art. 11 puteau fi invocate de reclamanți, dar a considerat că, în circumstanțele cauzei, nu era necesar să țină seama de una din aceste dispoziții sau de ambele, la examinarea plângerii [*Drieman și alții împotriva Norvegiei* (dec.), 2000][2]. Pe de altă parte, o demonstrație menită să perturbe activitatea Parlamentului ca o formă de protest a fost examinată doar din perspectiva art. 11, ținând seama de natura și scopul evenimentului (*Makarașvili și alții împotriva Georgiei*, 2022, pct. 92). În același sens, un protest împotriva evacuării anunțate în prealabil a unei clădiri ocupate ilegal, care a implicat un comportament obstructiv, dar pașnic, a fost, de

2. A se vedea, de asemenea, Ghidul privind protestele în masă, Secțiunea II.A.

asemenea, examinat în temeiul art. 11 din Convenție (*Laurijsen și alții împotriva Țărilor de Jos*, 2024, pct. 54-59).

C. Sfera de aplicare a dreptului la libertatea de întrunire

13. Având în vedere importanța sa, dreptul la libertatea de întrunire nu ar trebui să fie interpretat în mod restrictiv [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 91; *Taranenko împotriva Rusiei*, 2014, pct. 65]. Pentru a evita riscul de interpretare restrictivă, Curtea s-a ferit să clarifice noțiunea de întrunire, pe care o consideră o noțiune autonomă, ori să enumere limitativ criteriile pentru definirea acesteia.[*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 98].

14. Noțiunea de „întrunire” este una autonomă și se referă în special la adunările care nu fac obiectul unei reglementări juridice naționale, indiferent dacă acestea sunt sau nu supuse obligației de notificare sau de autorizare, sau dacă sunt scutite de asemenea proceduri. Astfel, Curtea a constatat că art. 11 se aplică unor „ieșiri”, în cadrul cărora grupuri de persoane acționează în mod coordonat și cu un scop precis, pentru a exprima un mesaj politic; reclamantul a considerat că, în speță, nu era vorba despre „marșuri” sau „întruniri” care ar fi trebuit să fie supuse obligației de notificare, în temeiul legislației naționale aplicabile [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 108]. De asemenea, Curtea a constatat că întrunirea descrisă de reclamant ca fiind un „flashmob” putea fi considerată o adunare, indiferent dacă aceasta intra sau nu sub incidența noțiunilor de „eveniment public” sau „demonstrație statică”, prevăzute de dreptul intern (*Obote împotriva Rusiei*, 2019, pct. 35), cu referire la noțiunea autonomă de „întrunire”, prevăzută de Convenție.

15. Întrunirea este definită în special de scopul comun al participanților săi și trebuie să fie diferențiată de o adunare aleatorie de persoane care își urmăresc fiecare propriul scop, cum ar fi statul la coadă pentru a intra într-o clădire publică. Astfel, un grup de activiști prezenți în fața sediului unei instanțe, cu scopul de a asista la o ședință de judecată într-o cauză penală cu caracter politic, intră sub incidența noțiunii de „întrunire”, pe motiv că, prin prezența lor, aceștia intenționează să își exprime implicarea personală într-o chestiune de importanță publică. Curtea a făcut distincție între această întrunire neintenționată și situația în care un trecător se amestecă accidental cu participanții la o demonstrație și este confundat cu un participant la aceasta [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 110].

16. Ocuparea pașnică a unui spațiu pentru o perioadă lungă de timp, deși constituie o încălcare evidentă a dreptului intern, poate fi considerată o „întrunire pașnică” (*Cisse împotriva Franței*, 2002, pct. 39-40; *Tuskia și alții împotriva Georgiei*, 2018, pct. 73; *Annenkov și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 123).

17. Chiar dacă nu există nicio îndoială cu privire la existența unei întruniri, admisibilitatea unui capăt de cerere formulat în temeiul art. 11 poate fi pusă sub semnul întrebării în ceea ce îl privește pe un anumit reclamant, în cazul în care acesta neagă în fața Curții că a participat la întrunirea în cauză. Trebuie să existe o legătură clară și recunoscută între exercitarea de către reclamanți a dreptului la libertatea de întrunire pașnică și măsurile luate împotriva acestora (*Navalnîi și Iașin împotriva Rusiei*, 2014, pct. 52). Pentru a stabili existența unei astfel de legături, Curtea ține seama de intenția inițială a reclamantului, de amploarea implicării sale efective în cadrul întrunirii și de conținutul argumentației sale în fața instanțelor naționale și a Curții [*Agit Demir împotriva Turciei*, 2018, pct. 68; *Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 109-111; *Zulkuf Murat Kahraman împotriva Turciei*, 2019, pct. 45, *Obote împotriva Rusiei*, 2019, pct. 35; *Kazan împotriva Turciei*, 2023, pct. 56]. Faptul că reclamantul a fost sancționat pentru participarea la întrunire nu este suficient în sine pentru a se considera că plângerea intră sub incidența art. 11, în cazul în care reclamantul a susținut în mod constant că a fost confundat cu un participant la întrunire (*Kasparov și alții împotriva Rusiei*, 2013, pct. 72). Se poate considera că art. 11 din Convenție se aplică în cazul persoanelor care pur și simplu asistă la o demonstrație (a se vedea, de exemplu, *Galstian împotriva Armeniei*, 2007, pct. 100), deși ar fi necesar ca acestea să aducă argumente convingătoare potrivit cărora simpla prezență la manifestația în cauză,

cu scopul de a asista la evenimente, ar putea fi considerată o exercitare a dreptului lor la libertatea de întrunire pașnică (*Șmorgunov și alții împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 487).

18. Deși, până în prezent, Curtea nu a examinat nicio cauză referitoare la un drept negativ la libertatea de întrunire, din jurisprudența acesteia poate fi dedus dreptul unei persoane de a nu fi obligată să participe la o întrunire [*Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei* (MC), 2006, pct. 54; *Novikova și alții împotriva Rusiei*, 2016, pct. 91].

1. Forma și tipul întrunirii

19. Acest drept se referă atât la întrunirile private, cât și la cele care au loc în locuri publice, fie statice, fie sub forma unei procesiuni; în plus, acest drept poate fi exercitat în mod individual de către participanții la întrunire, cât și de către organizatorii acesteia [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 91; *Djavit An împotriva Turciei*, 2003, pct. 56].

20. Deși scopul principal al art. 11 este acela de a proteja dreptul de a participa la o demonstrație politică pașnică și la procesul democratic, limitarea art. 11 la acest tip de întrunire ar constitui o interpretare inacceptabil de restrictivă a acestui articol, la fel cum limitarea art. 10 la exprimarea unei opinii cu caracter politic ar constitui o interpretare prea strictă a acestei dispoziții [*Friend, organizația „Countryside Alliance" și alții împotriva Regatului Unit* (dec.), 2009, pct. 50]. Astfel, s-a constatat că art. 11 se aplică în cazul întrunirilor cu un caracter esențialmente social (*Emin Huseinov împotriva Azerbaidjanului*, 2015, pct. 91, cu privire la intervenția poliției în timpul unei adunări de la o cafenea privată; *Djavit An împotriva Turciei*, 2003, pct. 60, privind refuzul autorităților de a-i permite reclamantului să treacă „linia verde", cu scopul de a ajunge în sudul Ciprului pentru a participa la întâlnirile organizate de membrii a două comunități), cât și în cazul întrunirilor culturale [*The Gypsy Council și alții împotriva Regatului Unit* (dec.), 2002] și al întrunirilor cu caracter religios și spiritual (*Barankevici împotriva Rusiei*, 2007, pct. 15). Întâlnirile oficiale, în special sesiunile parlamentare, intră, de asemenea, sub incidența art. 11 [*Forcadell i Lluis împotriva Spaniei* (dec.), 2019, pct. 24].

2. Libertatea de a alege locul de desfășurare a unei întruniri

21. Dreptul la libertatea de întrunire include dreptul de a alege ora, locul și modul de desfășurare a întrunirii, în limitele stabilite la art. 11 § 2 (*Sáska împotriva Ungariei*, 2012, pct. 21). Prin urmare, în cazul în care locul desfășurării întrunirii este crucial pentru participanți, un ordin de schimbare a acestuia poate constitui o ingerință în exercitarea dreptului lor la libertatea de întrunire, garantat de art. 11 din Convenție (*Organizația Macedoneană Unită Ilinden și Ivanov împotriva Bulgariei*, 2005, pct. 103; *Lașmankin și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 405; *Mustafa Hajili și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2022, pct. 65).

22. Cu toate acestea, art. 10 și, implicit, art. 11 nu conferă libertatea de a alege un loc de desfășurare a întrunirii, pentru exercitarea acestui drept. În special, această dispoziție nu impune crearea automată a unui drept de acces pe o proprietate privată și nici, în mod necesar, pe toate proprietățile publice, de exemplu, sedii ale administrației publice, campusuri universitare sau sediul unei instanțe (*Appleby și alții împotriva Regatului Unit*, 2003, pct. 47; *Taranenko împotriva Rusiei*, 2014, pct. 78; *Tuskia și alții împotriva Georgiei*, 2018, pct. 72; *Ekrem Can și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 91). Nici art. 11 nu garantează unei persoane dreptul de a instala o tabără de protest într-un loc ales de aceasta, cum ar fi un parc public, însă astfel de aranjamente temporare pot constitui, în anumite circumstanțe, o formă de expresie politică, a cărei restricționare trebuie să respecte cerințele prevăzute la art. 10 § 2 din Convenție (*Frumkin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 107).

23. Interdicția organizării de evenimente publice în anumite locuri nu este incompatibilă cu art. 11, atunci când este impusă din motive de securitate [*Rai și Evans împotriva Regatului Unit* (dec.), 2009] sau, după caz, în ceea ce privește spațiile din imediata vecinătate a clădirilor instanțelor, pentru a proteja procesul judiciar într-o anumită cauză împotriva influențelor exterioare și pentru a proteja,

astfel, drepturile altora, și anume ale părților la procedura judiciară. Totuși, această din urmă interdicție ar trebui să fie formulată în mod strict, pentru a asigura realizarea acestui interes (*Laşmankin și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 440; *Öğrü împotriva Turciei*, 2017, pct. 26).

3. Întrunirile pașnice

24. Art. 11 din Convenție protejează doar dreptul la libertatea de „întrunire pașnică”, o noțiune care nu include o demonstrație ai cărei organizatori și participanți au intenții violente. Prin urmare, garanțiile prevăzute la art. 11 se aplică tuturor întrunirilor, cu excepția celor ai căror organizatori și participanți au astfel de intenții, instigă la acte de violență sau neagă în alt fel fundamentele unei societăți democratice [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 92].

25. În funcție de faptele aflate la originea cauzei și de natura capetelor de cerere, problema stabilirii caracterului „pașnic” al unei întruniri poate fi examinată din perspectiva aplicabilității art. 11 [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 97-99], sau din perspectiva existenței unei ingerințe (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct.93-103), sau ambele aspecte pot fi analizate global (*Gülcü împotriva Turciei*, 2016, pct. 92-93 și 97; *Iaroslav Belousov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 168-172). În toate cauzele menționate anterior, aplicabilitatea a fost apreciată în etapa judecatei pe fond, cu excepția cauzei *Primov și alții împotriva Rusiei*, în care aplicabilitatea a fost abordată în etapa examinării admisibilității (2014, pct. 99 și 156). Problema stabilirii dacă o întrunire ca atare a fost pașnică este diferită de aprecierea comportamentului reclamantului. Acest aspect este examinat în cadrul analizei proporționalității, efectuată cu scopul de a stabili dacă măsurile în litigiu erau „necesare într-o societate democratică”.

26. Sarcina de a proba intențiile violente ale organizatorilor unei întruniri revine autorităților [*Partidul Popular Creștin Democrat împotriva Moldovei (nr. 2)*, 2010, pct. 23].

27. Chiar dacă există un risc real ca o întrunire să aibă ca rezultat tulburarea ordinii, din cauza unor evenimente care nu pot fi controlate de organizatorii acesteia, o astfel de întrunire nu este exclusă, în sine, din sfera de aplicare a art. 11 § 1 și orice restricție impusă acesteia trebuie să fie conformă cu dispozițiile paragrafului 2 al acestei dispoziții (*Schwabe și M.G. împotriva Germaniei*, 2011, pct. 103).

28. Obstrucționarea unor artere rutiere, în cadrul unei demonstrații, este un comportament considerat pașnic în sine. Deși comportamentul fizic prin care este obstrucționată în mod intenționat circulația rutieră și cursul normal al vieții, cu scopul de a perturba serios activitățile desfășurate de alte persoane, nu este neobișnuit în cadrul exercitării libertății de întrunire în societățile moderne, acest tip de comportament nu ține de esența acestei libertăți, astfel cum este protejată de art. 11 din Convenție. Această stare de fapt are implicații asupra oricărei aprecieri a „necesității” în temeiul art. 11 [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 97, cu trimiterile și exemplele suplimentare; a se vedea și *Laurijsen și alții împotriva Țărilor de Jos*, 2024, pct. 54-59]. În cauza *Bodson și alții împotriva Belgiei*, 2025, în care reclamanții au blocat o autostradă, în cadrul unei greve, și au fost condamnați pentru obstrucționarea circulației, Curtea a constatat aplicabilitatea art. 11, în absența unei intenții violente (pct. 81). De asemenea, ocuparea clădirilor publice este considerată, în general, un comportament pașnic, în pofida ilegalității sale și a perturbărilor pe care le poate provoca (*Cisse împotriva Franței*, 2002, pct. 39-40; *Tuskia și alții împotriva Georgiei*, 2018, pct. 73; *Annenkov și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 126).

29. Blocarea accesului la clădirea Parlamentului, cu intenția de a perturba procesul legislativ, nu ar trebui să fie considerată în mod necesar o respingere a fundamentelor unei societăți democratice și poate intra sub incidența art. 11, la fel ca și un protest împotriva eșecului legiuitorului de a reforma sistemul electoral (*Makarașvili și alții împotriva Georgiei*, 2022, pct. 89-94).

30. O întrunire viciată de acte de violență izolate nu este considerată, în mod automat, violentă, astfel încât să nu beneficieze de protecția oferită de art. 11. O persoană nu încetează să se bucure de dreptul la libertatea de întrunire pașnică din cauza unor acte de violență sporadice sau a altor infracțiuni

comise de alte persoane în cursul demonstrației, dacă persoana în cauză își păstrează intențiile și comportamentul pașnice (*Ezelin împotriva Franței*, 1991, pct. 53; *Frumkin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 99; *Laguna Guzman împotriva Spaniei*, 2020, pct. 35). Posibilitatea ca persoane cu intenții violente – care nu sunt membri ai asociației organizatoare – să participe la demonstrație nu poate, în sine, să determine anularea acestui drept (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 155).

31. Într-o serie de cauze în care demonstranții au săvârșit acte de violență, Curtea a hotărât că demonstrațiile în cauză intrau în sfera de aplicare a art. 11, dar că ingerințele în exercitarea dreptului garantat de această dispoziție erau justificate, fiind necesare pentru apărarea ordinii sau prevenirea infracțiunilor și pentru protecția drepturilor și libertăților altora [*Osmani și alții împotriva „Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei”* (dec.), 2001; *Protopapa împotriva Turciei*, 2019, pct. 104-112, și alte cauze rezumate în *Gülcü împotriva Turciei*, 2016, pct. 93-97].

32. Pentru a stabili dacă un reclamant poate invoca protecția art. 11, Curtea ține seama de următoarele aspecte: (i) dacă s-a intenționat ca întrunirea să fie pașnică sau dacă organizatorii au avut intenții violente; (ii) dacă reclamantul a demonstrat intenții violente atunci când s-a alăturat întrunirii; și (iii) dacă reclamantul a cauzat vătămări corporale cuiva (*Gülcü împotriva Turciei*, 2016, pct. 97; și *Șmorgunov și alții împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 491). În cazul în care întrunirea, inițial pașnică, a degenerat și a devenit violentă și ambele părți – demonstranții și poliția – au comis acte de violență, uneori este necesar să se stabilească cine a inițiat actele de violență (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 157; *Çiçek și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 137-141). Pe baza acestor criterii, Curtea a respins ca fiind incompatibil *ratione materiae* capătul de cerere formulat de un reclamant găsit vinovat de acte săvârșite cu intenție, care au contribuit la izbucnirea unor ciocniri în cadrul unei întruniri care se desfășurase în mod pașnic (acesta a condus un grup de persoane care intenționau să rupă cordonul poliției), observând importanța acestui eveniment printre alți factori care au condus la escaladarea violențelor la locul desfășurării întrunirii (*Razvozjaiev împotriva Rusiei și Ucrainei și Udalțov împotriva Rusiei*, 2019, pct. 282-285).

33. În cazul în care, pe baza criteriilor sus-menționate, Curtea admite că reclamantul beneficia de protecția art. 11, aceasta își concentrează analiza ingerinței asupra proporționalității pedepsei aplicate. Curtea recunoaște că, în cazul în care o persoană comite acte de violență, autoritățile statului beneficiază de o marjă mai largă de apreciere atunci când examinează necesitatea unei ingerințe în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire, iar impunerea unei sancțiuni pentru astfel de acte reprobabile poate fi considerată compatibilă cu garanțiile prevăzute la art. 11 din Convenție (*Gülcü împotriva Turciei*, 2016, pct. 116). Totuși, într-o serie de cauze, impunerea unor pedepse lungi cu închisoarea pentru participarea la confruntări neînarmate cu poliția sau pentru aruncarea cu pietre sau alte proiectile asupra acestora, fără a provoca vătămări grave, a fost considerată disproporționată (*Gülcü împotriva Turciei*, 2016, pct. 115; *Iaroslav Belousov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 180; și *Barabanov împotriva Rusiei*, 2018, pct. 74-75).

D. Obligații pozitive

34. Dreptul la libertatea de întrunire pașnică implică obligații negative și obligații pozitive din partea statului contractant (*Öllinger împotriva Austriei*, 2006, pct. 35).

35. Statele trebuie nu doar să se abțină de la aplicarea unor restricții indirecte nerezonabile asupra dreptului la libertatea de întrunire pașnică, ci și să protejeze acest drept. Deși scopul esențial al art. 11 este protejarea persoanelor particulare împotriva ingerințelor arbitrare ale autorităților publice în exercitarea drepturilor protejate, poate exista, în plus, obligația pozitivă de a asigura exercitarea efectivă a acestor drepturi [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 158; *Djavit An împotriva Turciei*, 2003, pct. 57].

36. Obligația pozitivă de a asigura exercitarea efectivă a dreptului la libertatea de întrunire este deosebit de importantă pentru persoanele care au opinii nepopulare sau aparțin minorităților,

deoarece acestea sunt mai expuse victimizării (*Bączkowski și alții împotriva Poloniei*, 2007, pct. 64). În cauzele referitoare la evenimente publice organizate pentru susținerea drepturilor minorităților sexuale, Curtea a constatat că obligația pozitivă ce revine autorităților le impune „să folosească orice mijloace posibile, de exemplu declarații publice înainte de demonstrație, prin care să promoveze, fără ambiguități, o poziție tolerantă și conciliantă, precum și să avertizeze potențialii infractori cu privire la natura posibilelor sancțiuni (*Identoba și alții împotriva Georgiei*, 2015, pct. 99) și să „faciliteze în mod corespunzător desfășurarea evenimentului planificat, prin restricționarea atacurilor verbale homofobe și a presiunilor fizice din partea contramanifestanților" (*Berkman împotriva Rusiei*, 2020, pct. 55-57).

1. Obligația de a asigura desfășurarea pașnică a unei întruniri

37. Autoritățile au obligația de a lua măsurile adecvate în ceea ce privește demonstrațiile legale, pentru a asigura desfășurarea lor pașnică și siguranța cetățenilor. Totuși, autoritățile nu pot garanta aceste lucruri în mod absolut și beneficiază de o amplă marjă de apreciere în ceea ce privește alegerea mijloacelor folosite în acest scop. În acest domeniu, obligația prevăzută la art. 11 din Convenție este o obligație în privința măsurilor care trebuie luate, nu în privința rezultatelor care trebuie obținute [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 159; *Giuliani și Gaggio împotriva Italiei* (MC), 2011, pct. 251].

38. Curtea a subliniat în special importanța adoptării unor măsuri de securitate preventive, cum ar fi, de exemplu, asigurarea unor servicii de prim-ajutor la locul de desfășurare a demonstrațiilor, pentru a garanta buna desfășurare a oricărui eveniment, a oricărei reuniuni sau a altui tip de adunare, indiferent că este de natură politică, culturală sau de altă natură (*Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006, pct. 39).

39. Obligația de comunicare cu liderii unei manifestații de protest constituie o parte esențială a obligației pozitive a autorităților de a asigura desfășurarea pașnică a unei întruniri, de a apăra ordinea și de a garanta siguranța tuturor cetățenilor implicați (*Frumkin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 128-129). Curtea a făcut referire la Orientările privind libertatea de întrunire pașnică, adoptate de Comisia de la Veneția, care recomandă negocierea sau dialogul prin intermediul unui mediator, în cazul în care survine o confruntare sau o dispută în cursul unei adunări, ca metodă de prevenire a escaladării conflictului (*Frumkin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 129, unde se face referire la orientarea 5.4, citată la pct. 80 din aceeași hotărâre).

2. Contrademonstrațiile

40. Este posibil ca o demonstrație să deranjeze sau să ofenseze persoanele care se opun ideilor sau revendicărilor pe care aceasta dorește să le promoveze. Participanții trebuie totuși să poată desfășura demonstrația fără să se teamă că vor fi supuși la violențe fizice de către oponenții lor; această teamă ar putea să descurajeze asociațiile sau alte grupuri care susțin idei sau interese comune să își exprime în mod deschis opiniile asupra unor chestiuni foarte controversate, care afectează comunitatea. Într-o democrație, exercitarea dreptului la contraprotest nu se poate extinde la împiedicarea exercitării dreptului la protest (*Plattform „Ärzte für das Leben" împotriva Austriei*, 1988, pct. 32).

41. Prin urmare, statele contractante au obligația de a lua măsuri rezonabile și adecvate pentru a asigura desfășurarea pașnică a demonstrațiilor legale (*Organizația Macedoneană Unită Ilinden și Ivanov împotriva Bulgariei*, 2005, pct. 115).

42. Statul are obligația pozitivă de a proteja dreptul la libertatea de întrunire al ambelor grupuri de manifestanți și ar trebui să opteze pentru mijloacele cele mai puțin restrictive, de natură să permită, în principiu, desfășurarea ambelor demonstrații (*Fáber împotriva Ungariei*, 2012, pct. 43).

43. În cazul în care există o amenințare gravă din partea unei contrademonstrații violente, Curtea acordă autorităților naționale o marjă amplă de apreciere în ceea ce privește alegerea mijloacelor

necesare pentru a permite desfășurarea întrunirilor fără perturbări (*Alekseiev împotriva Rusiei*, 2010, pct. 75). Autoritățile trebuie să „soluționeze în mod corespunzător" orice discurs de incitare la ură, cum ar fi declarațiile cu conotații homofobe rostite de contrademonstranți (*Berkman împotriva Rusiei*, 2020, pct. 56).

44. Autoritățile naționale dispun de o marjă largă de apreciere nu doar pentru că cele două drepturi concurente merită, în principiu, o protecție egală, astfel încât să fie respectată obligația de neutralitate ce revine statului atunci când intră în conflict opinii contrare, ci și pentru că aceste autorități sunt cele mai în măsură să aprecieze riscurile existente în ceea ce privește securitatea și tulburarea ordinii, precum și măsurile adecvate impuse de riscul perceput (*Fáber împotriva Ungariei*, 2012, pct. 42).

45. În exercitarea de către stat a marjei sale de apreciere, actele de violență care au avut loc în cadrul unor evenimente similare din trecut și impactul unei contrademonstrații asupra demonstrației avute în vedere sunt considerente de care autoritățile trebuie să țină seama pentru a aprecia pericolul unei confruntări violente între cele două grupuri (*Fáber împotriva Ungariei*, 2012, pct. 44).

46. Cu toate acestea, simpla existență a unui risc nu este suficientă pentru interzicerea evenimentului: în cadrul evaluării lor, autoritățile trebuie să prezinte estimări concrete ale nivelului potențial de perturbare, pentru a aprecia care sunt resursele necesare pentru a neutraliza amenințarea pe care o reprezintă ciocnirile violente (*Fáber împotriva Ungariei*, 2012, pct. 40; *Barankevici împotriva Rusiei*, 2007, pct. 33).

47. Dacă orice probabilitate a existenței unor tensiuni și interacțiuni agresive între grupurile adversare, în timpul unei demonstrații, ar justifica interzicerea acesteia, societatea ar fi privată de posibilitatea de a asculta puncte de vedere diferite cu privire la orice problemă care ofensează sensibilitatea opiniei majoritare (*Stankov și Organizația Macedoneană Unită Ilinden împotriva Bulgariei*, 2001, pct. 107).

48. Interzicerea necondiționată a unei contrademonstrații este o măsură extremă, care necesită o justificare specială, îndeosebi atunci când demonstrația respectivă privește o chestiune de interes public (*Öllinger împotriva Austriei*, 2006, pct. 44).

E. Restrângerea dreptului la libertatea de întrunire

1. Ingerința în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire

49. Dreptul la libertatea de întrunire nu este absolut; acesta poate face obiectul unor restricții, în conformitate cu paragraful 2 al articolului 11. O ingerință în exercitarea acestui drept nu trebuie să constituie o interdicție absolută, de jure sau de facto, ci poate consta în diferite alte măsuri luate de autorități [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 100]. Este necesar să se considere că actele care constituie o ingerință includ orice măsuri restrictive adoptate împotriva unui reclamant în legătură cu comportamentul acestuia [*Pivkina și alții împotriva Rusiei* (dec.), 2023, pct. 76].

50. Problema stabilirii existenței unei ingerințe – sau, în sensul art. 11 § 2, dacă exercitarea acestui drept a făcut obiectul unei restrângeri – este strâns legată de chestiunea aplicabilității art. 11 (a se vedea Secțiunea „Sfera de aplicare a dreptului la libertatea de întrunire").

51. Termenul „restrângeri" de la art. 11 § 2 trebuie să fie interpretat în sensul că include atât măsurile adoptate înainte sau în timpul unei întruniri, cât și măsurile punitive luate ulterior (*Ezelin împotriva Franței*, 1991, pct. 39). De exemplu, o interdicție prealabilă poate să aibă un efect disuasiv asupra persoanelor care intenționează să participe la o manifestație și, prin urmare, să constituie o ingerință, chiar dacă, ulterior, evenimentul se desfășoară fără piedici din partea autorităților (*Bączkowski și alții împotriva Poloniei*, 2007, pct. 66-68). În cazul în care data și locul de desfășurare a unei întruniri sunt cruciale pentru participanți, ordinul de a schimba data sau locul acesteia poate constitui o ingerință în exercitarea de către aceștia a dreptului la libertatea de întrunire, la fel ca și în

cazul interzicerii discursurilor, a sloganurilor sau a pancartelor (*Stankov și Organizația Macedoneană Unită Ilinden împotriva Bulgariei*, 2001, pct. 79-80 și 108-109).

52. Refuzul de a-i permite unei persoane să călătorească în scopul participării la o întrunire constituie, de asemenea, o ingerință [*Djavit An împotriva Turciei*, 2003, pct. 61-62; a se vedea și *Kasparov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 67, și *Alıcı și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 48, cu privire la lipsirea nejustificată de libertate a reclamanților, care se îndreptau spre locul de desfășurare a unor manifestații, pentru a-i împiedica să participe la evenimentele respective; a se vedea și *Auray și alții împotriva Franței*, 2024, pct. 65-74 și 84-95, referitoare la împiedicarea reclamanților de a participa la o întrunire prin aplicarea de către poliție a tehnicii (de control al mulțimilor) de izolare prin încercuire („kettling" în limba engleză)]. Același lucru este valabil și pentru anumite măsuri luate de autorități în cursul unei manifestații, precum dispersarea acesteia sau arestarea participanților la aceasta, precum și sancțiunile impuse pentru participarea la aceasta (*Kasparov și alții împotriva Rusiei*, 2013, pct. 84; *Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, 2015, pct. 50). Folosirea forței de către agenți de poliție împotriva unor participanți pașnici, în timpul dispersării unei întruniri sau pentru menținerea ordinii publice, constituie o ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire pașnică (*Laguna Guzman împotriva Spaniei*, 2020, pct. 42; *Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei*, 2020, pct. 88).

53. Există două tipuri de restricții, fiecare dând naștere unei serii de probleme juridice. Primul tip include condițiile impuse în ceea ce privește exercitarea dreptului la libertatea de întrunire, în special norme privind planificarea și desfășurarea unei întruniri, impuse prin intermediul unor proceduri obligatorii de notificare și autorizare. Restricțiile de acest tip privesc în principal organizatorii întrunirilor (a se vedea secțiunea „Procedurile de notificare prealabilă și de autorizare").

Cel de-al doilea tip de restricții cuprinde măsuri represive, precum controlul mulțimilor, dispersarea unei întruniri, arestarea participanților la o întrunire și/sau pedepsele aplicate ulterior unei întruniri. Aceste restrângeri vizează în principal participanții la întruniri, și anume persoanele care participă efectiv la acestea, cele care au intenția de a participa la acestea sau cele care au participat în trecut la astfel de întruniri. Măsurile represive și sancțiunile pot avea legătură fie cu încălcarea normelor privind desfășurarea întrunirilor, fie cu infracțiunile specifice comise în cursul acestora (a se vedea secțiunea „Comportamentul reprobabil").

54. Ambele tipuri de restrângeri impuse în ceea ce privește exercitarea dreptului la libertatea de întrunire pașnică pot exista în legătură cu același eveniment (*Laşmankin și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 407).

2. Justificarea restrângerilor

55. O ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire pașnică reprezintă o încălcare a art. 11, cu excepția cazului în care aceasta este „prevăzută de lege", urmărește unul sau mai multe din scopurile legitime prevăzute la paragraful 2 al acestui articol și este „necesară într-o societate democratică" pentru atingerea scopului sau scopurilor în cauză (*Vierenţov împotriva Ucrainei*, 2013, pct. 51).

a. Prevăzută de lege

56. Expresia „prevăzută de lege" nu doar impune ca măsura contestată să aibă un temei juridic în dreptul intern, ci face referire, de asemenea, la calitatea legii în discuție, care ar trebui să fie accesibilă persoanei în cauză și previzibilă în ceea ce privește efectele sale [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 108-110]. În special, o normă nu poate fi considerată o „lege" decât dacă este formulată cu suficientă precizie pentru a permite cetățenilor – dacă este necesar, cu asistența adecvată – să prevadă, într-o măsură care să fie rezonabilă în circumstanțele respective, consecințele pe care le poate avea o anumită acțiune (*Djavit An împotriva Turciei*, 2003, pct. 65). Experiența arată însă că este imposibil să se atingă o precizie absolută în ceea ce privește elaborarea legilor, în special în domeniile în care situația se schimbă în funcție de opiniile predominante ale

societății (*Ezelin împotriva Franței*, 1991, pct. 45). În special, consecințele unei anumite acțiuni nu trebuie neapărat să fie previzibile cu o certitudine absolută: experiența arată că acest lucru este imposibil de realizat. Din nou, deși certitudinea este de dorit, aceasta poate avea drept consecință o rigiditate excesivă, iar legea trebuie să fie capabilă să țină pasul cu circumstanțele în schimbare. În consecință, numeroase legi sunt inevitabil formulate în termeni care, într-o mai mare sau mai mică măsură, sunt vagi și a căror interpretare și aplicare constituie chestiuni de practică (*Galstian împotriva Armeniei*, 2007, pct. 106; *Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 125).

57. Rolul de judecare și soluționare încredințat instanțelor naționale servește tocmai la eliminarea incertitudinilor care ar putea exista în ceea ce privește interpretarea; astfel, competența Curții de revizuire a respectării legislației interne este limitată, întrucât este în primul rând de competența autorităților naționale, în special a instanțelor, să interpreteze și să aplice legea internă. În plus, gradul de precizie impus legislației interne – care nu poate, în orice caz, să prevadă toate situațiile – depinde în mare măsură de conținutul instrumentului în cauză, de domeniul pe care acesta este destinat să îl reglementeze, precum și de numărul și statutul persoanelor cărora li se adresează [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 110].

58. Pentru a îndeplini cerințele privind calitatea legii, dreptul național trebuie să ofere o anumită protecție juridică împotriva ingerințelor arbitrare din partea autorităților publice în exercitarea drepturilor garantate de Convenție. Atunci când este vorba de chestiuni legate de drepturile fundamentale, legea ar fi contrară statului de drept, unul dintre principiile de bază ale unei societăți democratice, consacrate de Convenție, dacă puterea discreționară juridică acordată executivului ar fi exprimată în termenii unei puteri nelimitate. În consecință, legea trebuie să precizeze suficient de clar domeniul de aplicare și modul de exercitare ale acestei puteri discreționare [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 115].

59. Așadar, în cauza *Laşmankin și alții împotriva Rusiei* (2017, pct. 430), s-a constatat că dispozițiile legale interne, care permiteau executivului să propună schimbarea locației, orei și datei sau a modului de desfășurare a evenimentelor publice și care nu prevedeau garanții juridice adecvate și eficiente împotriva exercitării arbitrare și discriminatorii a acestei puteri, nu îndeplineau cerințele Convenției privind „calitatea legii". În mod similar, marja largă de apreciere de care dispuneau autoritățile executive pentru a stabili tipul de comportament care putea fi încadrat ca „eveniment public", supus obligației de notificare oficială, în lipsa unor criterii care să permită să se facă distincția între un eveniment public și o întrunire neoficială, a determinat Curtea să se îndoiască de faptul că măsurile represive de natură administrativă, impuse pentru nerespectarea procedurii de notificare, erau „prevăzute de lege" [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 117-118; a se vedea și *Dianova și alții împotriva Rusiei*, pct. 66-68].

60. În cauza *Dianova și alții împotriva Rusiei*, 2024, Curtea a observat că aplicarea categorică și formalistă de către instanța națională a cadrului juridic privind „demonstrațiile statice" în cazul unor forme de protest precum greva foamei, combinată cu ambiguitatea clasificării evenimentelor publice, genera preocupări cu privire la calitatea legii. Demonstrațiile statice necesitau o autorizare prealabilă, în general permisă, conform dreptului intern, între orele 7.00 și 22.00, ceea ce făcea efectiv imposibilă autorizarea unei greve a foamei în temeiul dreptului intern, deoarece acestea durau, de obicei, mai multe zile sau săptămâni pct. 66-68).

61. Măsurile represive aplicate în privința unor dispoziții legale care nu aveau nicio legătură cu scopul avut în vedere al acestor măsuri au putut fi considerate drept arbitrare și nelegale. Astfel, s-a apreciat că sancțiunile pentru nerespectarea unui ordin legal de către un ofițer de poliție, sau pentru huliganism, care au fost impuse pentru prevenirea sau pedepsirea participării la o întrunire, nu respectau cerința de legalitate prevăzută de Convenție (*Hakobian și alții împotriva Armeniei*, 2012, pct. 107; *Huseinli și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2016, pct. 98). În același sens, o decizie prin care reclamanta a fost obligată să plătească, împreună cu alte 45 de persoane, despăgubiri pentru rambursarea cheltuielilor medicale plătite ofițerilor de poliție răniți în timpul unei demonstrații, în

pofida achitării acesteia în cadrul unui proces penal, a fost considerată arbitrară din cauza lipsei unui temei juridic previzibil în dreptul intern (*Kazan împotriva Turciei*, 2023, pct. 67-73).

b. Scop legitim

62. Cerința privind interpretarea restrictivă a excepțiilor de la dreptul la libertatea de întrunire se aplică, de asemenea, scopurilor legitime enumerate la art. 11 § 2. În special, „apărarea ordinii" – unul dintre motivele invocate cel mai frecvent, permise pentru restrângerea exercitării dreptului la libertatea de întrunire – trebuie să fie interpretată într-un sens restrâns, în conformitate cu sintagma „la défense de l' ordre" utilizată în versiunea franceză [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 122].

63. Pe lângă apărarea ordinii, protecția drepturilor altora este, de asemenea, deseori invocată ca scop legitim. În realitate, aceste două scopuri sunt strâns legate, întrucât „restrângerile aplicate libertății de întrunire pașnică în locurile publice pot servi la protecția drepturilor terților în vederea prevenirii tulburărilor și perturbărilor circulației rutiere" (*Éva Molnár împotriva Ungariei*, 2008, pct. 34). Întrucât există pericolul supraaglomerării în timpul unui eveniment public, nu este neobișnuit ca autoritățile statului din diverse țări să impună restricții privind locul, data, ora, forma sau modul de desfășurare a unei întruniri publice planificate (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 130).

64. Curtea admite, de regulă, că măsurile în discuție au avut ca scop „apărarea ordinii" ori „protecția drepturilor altora", sau ambele, dar este posibil ca aceasta să respingă scopul invocat, dacă este în mod evident irelevant în circumstanțele specifice ale cauzei. În special, Curtea nu a admis scopul apărării ordinii în cazul întrunirilor care au fost neintenționate și nu au provocat tulburări [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 124-126]. În contextul restricțiilor privind demonstrațiile statice pentru apărarea drepturilor persoanelor LGBT, Curtea a considerat că invocarea scopului de „protejare a moralei" era discriminatorie și a respins-o (*Baiev și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 66-69, examinată din perspectiva art. 10).

65. Într-o cauză referitoare la un eveniment religios care promova Vișnuismul, interzis pe motiv că era „incompatibil cu convingerile religioase ale altora", Curtea a hotărât că, deși dreptul la libertatea de întrunire poate face obiectul unor restrângeri pentru apărarea ordinii și protecția drepturilor altora, ambele fiind atât scopuri legitime în sensul Convenției, cât și motive permise pentru impunerea de restrângeri în dreptul intern, incompatibilitatea în sine cu convingerile religioase ale altora, astfel cum a fost invocată de Guvern în speță, nu putea fi considerată „necesară într-o societate democratică" (*Centrul Societăților pentru Conștiința Krishna din Rusia și Frolov împotriva Rusiei*, 2021, pct. 55).

66. Indiferent dacă admite sau nu faptul că autoritățile au urmărit un scop legitim sau dacă respinge scopurile menționate de Guvern, Curtea poate să examineze un capăt de cerere formulat în temeiul art. 18, potrivit căruia măsurile în cauză au urmărit un scop ascuns, cum ar fi persecuția politică (ca scop unic sau în plus față de un scop legitim). În majoritatea cauzelor, Curtea a constatat că acuzațiile formulate în temeiul art. 18 nu au ridicat nicio problemă distinctă în ceea ce privește capetele de cerere examinate în temeiul art. 5 și 11 (*Nemțov împotriva Rusiei*, 2014, pct. 130; *Frumkin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 173). Cu toate acestea, în cazul în care aceste afirmații reprezintă un aspect fundamental al cauzei, Curtea le poate examina separat [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 164].[3]

67. În cauza *Dareskizb Ltd împotriva Armeniei*, Curtea a respins derogarea – invocată de Guvern în temeiul art. 15 – de la unele dintre drepturile prevăzute de Convenție, în special de la art. 10 și 11 (pct. 45-46), ca urmare a faptului că manifestațiile opoziției, deși constituiau „tulburări grave ale ordinii publice", nu au atins pragul necesar pentru a fi considerate un pericol public ce „amenința viața națiunii" și care justifica așadar o derogare (pct. 62). Pe fond, Curtea a admis, în temeiul art. 10, că interdicția impusă ziarului reclamant, de a publica materiale critice la adresa autorităților în timpul stării de urgență, a urmărit „scopurile legitime" de apărare a ordinii și de prevenire a faptelor penale,

3. A se vedea Ghidul privind art. 18 – Limitarea folosirii restrângerilor drepturilor.

dar a constatat că astfel de restrângeri, care au avut ca efect înăbușirea dezbaterii politice și reducerea la tăcere a opiniilor divergente, contraveneau însuși scopului art. 10 și nu erau necesare într-o societate democratică (pct. 78).

c. Necesară într-o societate democratică

68. Atunci când examinează dacă restricțiile aplicate drepturilor și libertăților garantate de Convenție pot fi considerate „necesare într-o societate democratică", statele contractante dispun de o anumită marjă de apreciere, însă aceasta nu este nelimitată (*Barraco împotriva Franței*, 2009, pct. 42). În orice caz, este de competența Curții să pronunțe o hotărâre definitivă privind compatibilitatea restricției în cauză cu dispozițiile Convenției, iar acest lucru se face prin aprecierea circumstanțelor specifice unei anumite cauze (*Galstian împotriva Armeniei*, 2007, pct. 114).

69. Măsura în cauză trebuie să răspundă unei „nevoi sociale imperioase" și să fie proporțională cu „scopul legitim", iar motivele invocate de autoritățile naționale pentru a justifica măsura trebuie să fie „relevante și suficiente". Autoritățile naționale trebuie să aplice norme conforme cu principiile prevăzute la art. 11 și, în plus, trebuie să își bazeze deciziile pe o apreciere acceptabilă a faptelor relevante. Principiul proporționalității impune păstrarea unui echilibru între cerințele scopurilor enumerate la paragraful 2, pe de o parte, și cerințele liberei exprimări a opiniilor prin cuvinte, gesturi sau chiar păstrarea tăcerii, de către persoane adunate pe stradă sau în alte locuri publice, pe de altă parte [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 142-144].

70. Încălcarea altor dispoziții ale Convenției – precum art. 3, 5 și 6 – în legătură cu participarea unui reclamant la o întrunire pașnică a fost decisivă pentru constatarea de către Curte a „necesității într-o societate democratică" a ingerinței în cauză în exercitarea drepturilor prevăzute la art. 11 (*Navalnîi și Gunko împotriva Rusiei*, 2020, pct. 84-93; *Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei*, 2020, pct. 87-91).

i. Marjă de apreciere limitată în cazul ingerințelor bazate pe conținutul opiniilor exprimate în timpul unei întruniri

71. Libertatea de întrunire, astfel cum este consacrată la art. 11 din Convenție, protejează o demonstrație care poate să deranjeze sau să ofenseze persoanele care se opun ideilor sau revendicărilor pe care aceasta dorește să le promoveze. Orice măsură care aduce atingere libertății de întrunire și de exprimare, cu excepția cazurilor de instigare la violență sau de respingere a principiilor democratice – oricât de șocante și inacceptabile le-ar putea părea autorităților anumite opinii sau cuvinte utilizate – aduce un deserviciu democrației și deseori chiar o pune în pericol [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 145; *Stankov și Organizația Macedoneană Unită Ilinden împotriva Bulgariei*, 2001, pct. 97]. Impunerea condiției ca un grup minoritar să fie acceptat de către majoritate pentru ca acesta să își poată exercita drepturile consacrate de Convenție ar fi incompatibilă cu valorile care stau la baza acesteia. Într-un astfel de caz, drepturile unui grup minoritar la libertatea de religie, de exprimare și de întrunire ar deveni pur teoretice, și nu practice și efective, conform prevederilor Convenției (*Alekseiev împotriva Rusiei*, 2010, pct. 81; *Barankevici împotriva Rusiei*, 2007, pct. 31).

72. Prin urmare, trebuie să se facă distincție între restrângerile aplicate libertății de întrunire care sunt bazate pe conținut și restrângerile de natură tehnică.

73. Evenimentele publice legate de viața politică națională sau locală trebuie să beneficieze de o protecție solidă, în conformitate cu art. 11. Rare sunt situațiile în care o întrunire poate fi interzisă în mod legitim din cauza conținutului mesajului pe care participanții doresc să îl transmită. Guvernul nu ar trebui să dispună de puterea de a interzice o demonstrație deoarece consideră că „mesajul" demonstranților este greșit, în special atunci când principala țintă a criticilor este însăși autoritatea care are competența de a autoriza sau de a interzice desfășurarea întrunirii publice în cauză. Restrângerile aplicate libertății de întrunire, care sunt bazate pe conținut, ar trebui să fie supuse celui mai strict control din partea Curții [*Navalnîi împotriva Rusiei*, (MC), 2018, pct. 136; *Primov și alții*

împotriva Rusiei, 2014, pct. 134-135; *Centrul Societăților pentru Conștiința Krishna din Rusia și Frolov împotriva Rusiei*, 2021, pct. 52].

74. Într-o societate democratică, bazată pe principiul statului de drept, ideile care contestă ordinea existentă și a căror realizare este susținută prin mijloace pașnice trebuie să beneficieze de o posibilitate adecvată de a fi exprimate, prin exercitarea dreptului la libertatea de întrunire, precum și prin alte mijloace legale (*Stankov și Organizația Macedoneană Unită Ilinden împotriva Bulgariei*, 2001, pct. 97; *Serghei Kuznețov împotriva Rusiei*, 2008, pct. 45).

75. Faptul că un grup de persoane solicită autonomie sau chiar secesiunea unei părți din teritoriul țării – cerând astfel modificări constituționale și teritoriale fundamentale – nu poate justifica în mod necesar interzicerea întrunirilor sale. Solicitarea unor schimbări teritoriale, în cadrul unor discursuri și demonstrații, nu constituie în mod automat o amenințare la adresa integrității teritoriale și securității naționale ale țării (*Stankov și Organizația Macedoneană Unită Ilinden împotriva Bulgariei*, 2001, pct. 97).

76. Într-o cauză referitoare la un reclamant care a arborat simboluri comuniste neînregistrate (*Șolari împotriva Republicii Moldova*, 2017, pct. 39), Curtea a considerat că impunerea condiției ca demonstranții să nu poarte simboluri ale unor partide, ale unor organizații politice sau ale unor asociații care nu erau înregistrate de stat, pentru autorizarea unei întruniri, nu răspundea unei „nevoi sociale imperioase". De asemenea, s-a constatat că sancțiunea penală aplicată pentru afișarea unui poster cu fotografia lui A. Öcalan, în timpul unui marș pe un traseu neautorizat, nu a fost justificată întrucât nu putea fi considerată o formă de exprimare prin care s-a făcut apel la folosirea violenței, la rezistență armată sau la revoltă, și nici o formă de propagandă pentru o organizație teroristă (*Silgir împotriva Turciei*, 2022, pct. 30). Într-o cauză în care reclamanții au fost arestați și condamnați pentru afișarea unor pancarte cu un slogan obscen referitor la un proiect de construcție controversat, Curtea a constatat o încălcare a art. 11 interpretat în lumina art. 10, deoarece caracterul vulgar al declarației contestate a fost disociat în mod nejustificat de contextul său politic (*Peradze și alții împotriva Georgiei*, 2022, pct. 45).

ii. Marjă de apreciere limitată în cazul interzicerii generale a întrunirilor

77. Un stat poate să adopte, în conformitate cu Convenția, măsuri generale care se aplică unor situații predefinite, independent de circumstanțele proprii fiecărui caz individual, chiar dacă există riscul ca aceste măsuri să conducă la apariția unor dificultăți în anumite cazuri particulare [*Animal Defenders International împotriva Regatului Unit* (MC), 2013, pct. 106]. Cu toate acestea, o interzicere generală a demonstrațiilor poate fi justificată numai în cazul în care există un pericol real ca acestea să aibă ca rezultat tulburarea ordinii, care nu poate fi prevenită prin alte măsuri mai puțin severe. În această privință, autoritatea trebuie să țină seama de efectul interzicerii unor demonstrații care nu constituie în sine un pericol pentru ordinea publică. Interdicția poate fi considerată necesară în sensul art. 11 § 2 din Convenție doar în cazul în care considerente legate de securitate, care justifică emiterea interdicției respective, prevalează în mod evident asupra inconvenientelor cauzate de interzicerea unor asemenea demonstrații și în cazul în care nu există posibilitatea de a evita astfel de efecte secundare nedorite ale interdicției, printr-o limitare considerabilă a întinderii sale în ceea ce privește aplicarea teritorială și durata acesteia [*Christians against Racism and Fascism (Asociația „Creștini împotriva rasismului și fascismului") împotriva Regatului Unit*, 1980].

iii. Marjă de apreciere mai amplă acordată în cazul sancțiunilor aplicate pentru perturbarea intenționată a vieții cotidiene și a traficului

78. Refuzul deliberat al organizatorilor de a respecta aceste reguli și structurarea unei demonstrații sau a unei părți a acesteia astfel încât să cauzeze o perturbare a vieții cotidiene și a altor activități într-o măsură care depășește inconvenientele inevitabile în astfel de circumstanțe, constituie un comportament care nu poate beneficia de aceeași protecție privilegiată oferită de Convenție ca și

discursul politic sau dezbaterea politică privind chestiuni de interes public, sau precum manifestarea pașnică a opiniilor referitoare la aceste chestiuni. Statele contractante beneficiază de o amplă marjă de apreciere în ceea ce privește aprecierea necesității de a adopta măsuri de restrângere a unui astfel de comportament [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 156; a se vedea și *Bodson și alții împotriva Belgiei*, 2025, pct. 121]. Aceste considerații au fost considerate valabile și în ceea ce privește actele care, deși nu sunt violente, sunt de natură să perturbe grav buna administrare a justiției (*Ekrem Can și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 91).

79. Cu toate acestea, acționând în limitele acestei marje, autoritățile naționale trebuie să aplice standarde conforme cu principiile prevăzute la art. 11 și să își bazeze deciziile pe o evaluare acceptabilă a faptelor relevante; în caz contrar, poate exista o încălcare a art. 11 (*Körtvélyessy împotriva Ungariei*, 2016, pct. 26-29; a se vedea și Secțiunea „Întruniri ilegale"). În ceea ce privește sancțiunile impuse de autoritățile naționale, statele contractante nu dispun de o marjă de apreciere nelimitată pentru a lua orice măsură pe care o consideră adecvată, iar Curții îi revine sarcina de a aprecia natura și severitatea sancțiunilor aplicate pentru comportamente care implică un anumit grad de tulburare a ordinii publice, în cadrul examinării proporționalității unei ingerințe în raport cu scopul urmărit (*Ekrem Can și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 91, cu trimiterile citate).

iv. Marjă mai amplă de apreciere în ceea ce privește politicile în domeniul sănătății

80. În cauza *Central Unitaria de Traballadores/as împotriva Spaniei*, 2024, Curtea a examinat interzicerea unei demonstrații specifice organizate de sindicatul reclamant pentru 1 mai 2020, în fazele incipiente ale pandemiei de COVID-19. La momentul respectiv, în statele membre era recunoscut faptul că erau necesare măsuri urgente pentru protejarea sănătății publice, dar nu exista un consens cu privire la forma acestor măsuri. Având în vedere aceste considerente, Curtea a hotărât că, în contextul interzicerii unei demonstrații desfășurate într-un anumit loc și la o anumită oră, în fazele incipiente ale pandemiei de COVID-19, autoritățile beneficiau de o amplă marjă de apreciere (pct. 77-82). În plus, Curtea a recunoscut că limitările au fost instituite în contextul specific al unei urgențe de sănătate publică și ținându-se cont de considerente importante legate de sănătate, care priveau întreaga societate. Pandemia a avut consecințe foarte grave, nu doar în materie de sănătate, fiind așadar o situație care se încadra în categoria circumstanțelor excepționale și imprevizibile. S-a apreciat că interzicerea demonstrației a răspuns unei nevoi sociale imperioase (pct. 83-84).

v. Efectul disuasiv

81. Atunci când se examinează proporționalitatea măsurii, trebuie să se țină seama de efectul disuasiv al acesteia. În special, interzicerea prealabilă a unei întruniri poate să descurajeze participanții să ia parte la aceasta (*Partidul Popular Creștin Democrat împotriva Moldovei*, 2006, pct. 77). O interdicție prealabilă poate avea un efect disuasiv asupra persoanelor care intenționează să participe la o manifestație, chiar dacă, ulterior, evenimentul se desfășoară fără restricții din partea autorităților; de exemplu, acestea se pot teme că, întrucât manifestația nu a fost autorizată oficial, autoritățile nu le vor asigura o protecție oficială împotriva eventualilor contrademonstranți ostili (*Bączkowski și alții împotriva Poloniei*, 2007, pct. 66-68). Efectul disuasiv poate să continue și după achitarea protestatarilor sau retragerea acuzațiilor împotriva acestora, întrucât este posibil ca înseși organele de urmărire penală să îi fi descurajat să participe la întruniri similare (*Nurettin Aldemir și alții împotriva Turciei*, 2007, pct. 34).

82. Măsurile represive ulterioare, precum folosirea forței pentru dispersarea întrunirii și arestarea, reținerea, detenția și/sau condamnarea administrativă ulterioară a participanților, pot avea ca efect descurajarea manifestanților și a altor persoane de a participa în viitor la întruniri similare (*Balçık și alții împotriva Turciei*, 2007, pct. 41). Efectul disuasiv nu dispare automat nici în cazul anulării măsurii represive, de exemplu dacă amenzile au fost anulate ulterior de instanțe (*Organizația Macedoneană Unită Ilinden și Ivanov împotriva Bulgariei*, 2005, pct. 135). Măsurile aplicate întrunirilor politice au deseori un efect disuasiv, în măsura în care suprimarea acestor întruniri descurajează, în general,

organizatorii și participanții să planifice mitinguri de protest și să participe la acestea sau chiar să se implice activ în opoziția politică. Există riscul ca astfel de măsuri să descurajeze în mare măsură alți susținători ai opoziției și publicul larg să participe la demonstrații și, mai general, să participe la dezbateri politice deschise. Efectul disuasiv poate fi amplificat dacă măsurile represive vizează o personalitate bine-cunoscută și atrag o amplă acoperire mediatică (*Nemțov împotriva Rusiei*, 2014, pct. 77-78).

83. Folosirea forței de către poliție pentru arestarea unor participanți la întruniri, deși aceștia nu au fost implicați în niciun act de violență, poate avea un efect disuasiv asupra reclamanților și a altor persoane, descurajându-i să participe la adunări publice similare (*Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei*, 2020, pct. 90; *Navalnîi și Gunko împotriva Rusiei*, 2020, pct. 88).

vi. Sancțiuni – natură și severitate

84. Natura și severitatea sancțiunilor aplicate sunt factori care trebuie luați în considerare în cadrul aprecierii proporționalității unei ingerințe în raport cu scopul urmărit [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 146]. În cazul în care sancțiunile aplicate demonstranților sunt de natură penală, acestea impun o justificare specială [*Rai și Evans împotriva Regatului Unit* (dec.), 2009]. O demonstrație pașnică nu ar trebui, în principiu, să facă obiectul amenințării cu sancțiuni penale (*Akgöl și Göl împotriva Turciei*, 2011, pct. 43), în special cu pedepse privative de libertate (*Gün și alții împotriva Turciei*, 2013, pct. 83). Astfel, Curtea trebuie să examineze cu o atenție deosebită cauzele în care sancțiunile impuse de autoritățile naționale pentru comportamente pașnice implică pedeapsa închisorii (*Taranenko împotriva Rusiei*, 2014, pct. 87; *Ekrem Can și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 92).

85. Astfel, s-a considerat că o amendă de 3 euro, impusă pentru participarea la o demonstrație fără a solicita o autorizație, a constituit o sancțiune proporțională [*Ziliberberg împotriva Moldovei* (dec.), 2004]. De asemenea, o amendă echivalentă cu aproximativ 500 de euro, aplicată pentru organizarea unei întruniri ilegale într-o zonă desemnată ca fiind sensibilă din punctul de vedere al securității a fost considerată proporțională în circumstanțele cauzei [*Rai și Evans împotriva Regatului Unit* (dec.), 2009]. Sancțiunile aplicate reclamanților, inclusiv pedeapsa cu închisoarea între 15 zile și o lună, cu suspendare de trei ani, și amenzile aferente condamnărilor, cuprinse între 1200 și 2100 EUR (care trebuiau înlocuite cu pedepse privative de libertate în caz de neplată a amenzilor), pentru blocarea unei autostrăzi, nu au fost considerate excesive, având în vedere, printre altele, comportamentul reprobabil și pericolul existent în ceea ce privește integritatea fizică a oamenilor și traficul rutier. Curtea a subliniat că fiecare pedeapsă a fost stabilită în mod individual, în funcție de gradul de implicare a reclamanților (*Bodson și alții împotriva Belgiei*, 2025, pct. 120-121).

86. În schimb, sancțiunea de opt zile de detenție administrativă - aplicată reclamantului pentru refuzul acestuia de a se supune ordinului polițiștilor de a ieși de pe drumul public și pentru că a aruncat cu fasole uscată în aceștia, în timpul unei demonstrații pașnice - a fost considerată disproporționată din cauza faptului că instanțele nu au invocat suficiente motive pentru a justifica impunerea pedepsei privative de libertate (*Cihartișvili împotriva Georgiei*, 2023, pct. 60). În mod similar, acțiunea polițiștilor de încetare a grevei foamei declanșate de reclamantă și condamnarea ei pentru desfășurarea acesteia nu corespundeau unei nevoi sociale imperioase, iar motivele furnizate nu erau suficiente pentru a justifica măsurile în cauză. Condamnarea s-a bazat exclusiv pe motive formale, iar reclamanta nu a săvârșit nicio acțiune care să cauzeze tulburarea ordinii publice (*Dianova și alții împotriva Rusiei*, 2024, pct. 70-73).

87. Pe de altă parte, în cazul în care întrunirea a fost întreruptă pe motiv că nu era autorizată, analiza proporționalității se va axa pe comportamentul autorităților la locul de desfășurare a întrunirii, și nu doar asupra sancțiunii impuse participanților în cadrul procedurilor ulterioare. Curtea trebuie să fie convinsă că, în exercitarea puterii de apreciere acordate autorităților de dreptul intern, acestea au acționat într-un mod compatibil cu esența dreptului la libertatea de întrunire și, acolo unde a fost

cazul, au ținut seama în mod corespunzător de protecția privilegiată care trebuie acordată, în temeiul Convenției, discursurilor sau dezbaterilor politice cu privire la chestiuni de interes public și manifestării pașnice a opiniilor referitoare la aceste aspecte. În cauza *Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, Curtea a ajuns la concluzia că modul în care poliția a dispersat protestatarii a încălcat art. 11, hotărând că, în aceste circumstanțe, era irelevant dacă valoarea amenzii, și anume 25 de euro, a fost adaptată la încălcarea normelor de conduită în cadrul evenimentelor publice (pct. 133).

vii. Dispersarea unei întruniri și folosirea forței

88. Decizia de dispersare a unei întruniri trebuie să fie justificată de motive relevante și suficiente (*Ibrahimov și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2016, pct. 80; *Laguna Guzman împotriva Spaniei*, 2020, pct. 51). Nerespectarea cerințelor de formă aplicabile desfășurării unei întruniri nu este suficientă pentru a justifica dispersarea sa [a se vedea secțiunea F punctul 2: Întruniri ilegale].

89. O ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire constând în perturbarea/întreruperea ori dispersarea unei întruniri, sau arestarea participanților la aceasta, nu poate fi justificată decât de motive de fond specifice și formulate în mod explicit, cum ar fi existența unor riscuri grave prevăzute de lege [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 137], și numai după ce participanților li s-a acordat suficient posibilitatea de a-și exprima opiniile (*Éva Molnár împotriva Ungariei*, 2008, pct. 42 și 43).

90. Indiferent dacă poliția intervine ca răspuns la perturbarea vieții cotidiene, cauzate de întrunire, cum ar fi blocarea traficului rutier, sau pentru a pune capăt actelor de violență comise de participanții la aceasta, folosirea forței trebuie să rămână proporțională cu scopurile legitime de apărare a ordinii și de protecție a drepturilor altora (*Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006, pct. 41-43; *Laguna Guzman împotriva Spaniei*, 2020, pct. 54).

91. Constatarea potrivit căreia forța folosită în privința reclamanților a fost inutilă și excesivă și, prin urmare, contrară art. 3 din Convenție poate conduce la concluzia că aceasta „nu era necesară într-o societate democratică”, în sensul art. 11 § 2 din Convenție (*Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei*, 2020, pct. 90).

92. Utilizarea unor metode de dispersare a demonstranților, cum ar fi tunuri de apă și gaze lacrimogene, sau conducerea unor vehicule blindate în direcția acestora necesită o justificare specifică (*Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası și alții împotriva Turciei*, 2016, pct. 108). Este deosebit de dificil să se justifice utilizarea nediferențiată a unor mijloace de dispersare precum grenadele cu gaze lacrimogene, în situațiile în care nu se poate face distincție între demonstranți și trecătorii care nu au nicio legătură cu demonstrația (*Süleyman Çelebi și alții împotriva Turciei (nr. 2)*, 2017, pct. 111). În plus, utilizarea forței pentru dispersarea unei întruniri poate, în anumite circumstanțe, să constituie un tratament inuman și degradant, contrar art. 3 din Convenție (*ibid.*, pct. 79). În special folosirea gazelor lacrimogene trebuie să facă obiectul unui set de reglementări clare și este necesar să fie instituit un sistem care să garanteze furnizarea unei formări adecvate personalului responsabil cu aplicarea legii și controlul și supravegherea personalului respectiv în cursul demonstrațiilor, precum și un mecanism eficient de control *a posteriori* al necesității, proporționalității și caracterului rezonabil al oricărei utilizări a forței, în special împotriva persoanelor care nu opun o rezistență printr-un comportament violent (*İzci împotriva Turciei*, 2013, pct. 99). În cauza *Geylani și alții împotriva Turciei*, 2023, pct. 122-127, pentru a ajunge la concluzia, în temeiul art. 11, potrivit căreia dispersarea violentă a unei adunări prin utilizarea unor tunuri de apă a fost disproporționată, Curtea a făcut referire, printre altele, la constatarea unei încălcări a art. 3 sub aspect material în ceea ce privește un reclamant care a suferit o vătămare gravă.

93. În cazul unei confruntări de amploare între protestatari și agenții responsabili cu aplicarea legii, care implică acte de violență de ambele părți, autoritățile trebuie să inițieze o anchetă din oficiu, pentru a examina atât acțiunile protestatarilor care au avut un comportament violent, cât și acțiunile

autorităților responsabile cu aplicarea legii (*Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei*, 2020, pct. 53-55)[4].

F. Procedurile de notificare prealabilă și de autorizare

94. Faptul că, din motive de ordine publică și securitate națională, o înaltă parte contractantă impune ca desfășurarea întrunirilor să fie supusă autorizării nu contravine, în principiu, spiritului art. 11 [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 147, cu trimiterile citate; *Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006, pct. 37].

1. Scopul procedurilor de notificare și de autorizare

95. În mod normal, supunerea desfășurării unui eveniment public unei proceduri de notificare, și chiar unei proceduri de autorizare, nu aduce, în principiu, atingere esenței dreptului prevăzut la art. 11 din Convenție, atât timp cât scopul acestei proceduri este să permită autorităților să ia măsuri rezonabile și adecvate pentru a garanta buna desfășurare a oricărei adunări sau întruniri ori a altui tip de reuniune (*Serghei Kuznețov împotriva Rusiei*, 2008, pct. 42). Organizatorii întrunirilor publice ar trebui să se conformeze normelor care reglementează acest proces, respectând reglementările în vigoare (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 117).

96. O procedură de autorizare este conformă cu cerințele art. 11 § 1, chiar și numai pentru ca autoritățile să poată fi în măsură să asigure caracterul pașnic al unei întruniri și, prin urmare, nu constituie, în sine, o ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire [*Ziliberberg împotriva Moldovei* (dec.), 2004].

97. Notificarea prealabilă servește nu doar scopului de a concilia dreptul la libertatea de întrunire cu drepturile și interesele legale (inclusiv libertatea de circulație) ale altora, ci și scopului de apărare a ordinii sau de prevenire a infracțiunilor. În vederea asigurării unui echilibru între aceste interese concurente, instituirea unor proceduri administrative preliminare pare să fie o practică obișnuită în statele membre în ceea ce privește organizarea manifestațiilor publice (*Éva Molnár împotriva Ungariei*, 2008, pct. 37; *Berladir și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 42). Este important ca asociațiile și alți organizatori de demonstrații, în calitate de actori ai procesului democratic, să se conformeze regulilor acestui proces, prin respectarea reglementărilor în vigoare. Cu toate acestea, reglementările de acest tip nu ar trebui să reprezinte un obstacol ascuns în calea libertății de întrunire pașnică, astfel cum este protejată de Convenție (*Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006, pct. 38; *Berladir și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 39).

98. Statele contractante pot să impună restricții în ceea ce privește desfășurarea unei demonstrații într-un anumit loc, din motive de securitate publică (*Malofeieva împotriva Rusiei*, 2013, pct. 136; *Disk și Kesk împotriva Turciei*, 2012, pct. 29; a se vedea și secțiunea „Libertatea de a alege locul de desfășurare a unei întruniri").

2. Întruniri ilegale

99. Întrucât statele au dreptul de a solicita autorizarea, acestea trebuie să poată aplica sancțiuni celor care participă la demonstrații care nu respectă această cerință. Un sistem de autorizare ar deveni iluzoriu dacă art. 11 ar interzice aplicarea de sancțiuni pentru neobținerea unor astfel de autorizații. Prin urmare, impunerea unei sancțiuni pentru participarea la o demonstrație neautorizată este considerată compatibilă cu garanțiile prevăzute la art. 11 (*Ziliberberg împotriva Moldovei* (dec.), 2004), cu condiția ca sancțiunea respectivă să fi fost prevăzută de lege și proporțională.

4. A se vedea Ghidul privind protestele în masă, Secțiunile IV. B și IV.C, cu privire la aspectul material al art. 3 și la obligația procedurală relevantă, prevăzută de art. 3.

100. Nerespectarea obligației de notificare sau de obținere a autorizației, depășirea timpului alocat sau a perimetrului desemnat sunt motive pentru care o întrunire poate fi considerată „ilegală”. O întrunire este considerată „ilegală” atunci când nu sunt respectate cerințele de formă și trebuie să se facă distincție între aceasta și o întrunire care a fost „interzisă” de autorități. A fost utilizată expresia „demonstrație care nu a fost interzisă”, deși aceasta nu a fost considerată echivalentă cu o demonstrație „legală” sau „autorizată” [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), pct. 149].

101. O situație ilegală, precum organizarea unei demonstrații fără autorizare prealabilă, nu justifică în mod necesar o ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire. Deși normele care reglementează întrunirile publice, cum ar fi un sistem de notificare prealabilă, sunt esențiale pentru buna desfășurare a evenimentelor publice, întrucât acestea le permit autorităților să reducă la minim perturbarea traficului și să ia alte măsuri de securitate, punerea lor în aplicare nu trebuie să devină un scop în sine (*Cisse împotriva Franței*, 2002, pct. 50; *Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006, pct. 37-39; *Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, 2015, pct. 59).

102. În special, Curtea a solicitat autorităților publice să dea dovadă de un oarecare grad de toleranță față de întrunirile pașnice, în absența unor acte de violență din partea manifestanților neautorizați, astfel încât libertatea de întrunire garantată de art. 11 din Convenție să nu fie lipsită de substanță [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 150; *Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006, pct. 41-42; *Bukta și alții împotriva Ungariei*, 2007, pct. 34; *Navalnîi și Iașin împotriva Rusiei*, 2014, pct. 63].

103. În consecință, absența autorizării prealabile a unei acțiuni și „ilegalitatea” care decurge din aceasta nu dau mână liberă autorităților, care sunt în continuare limitate de cerința privind proporționalitatea, care decurge din art. 11 (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 119). Prin urmare, ar trebui să se stabilească motivele pentru care o demonstrație nu a fost autorizată inițial, precum și interesul public aflat în joc și riscurile pe care le implica demonstrația. Metoda folosită de poliție pentru descurajarea protestatarilor, de exemplu, reținerea acestora într-un anumit loc sau dispersarea demonstrației, constituie, de asemenea, un factor important pentru aprecierea proporționalității ingerinței (*ibid*.). Decizia de a dispersa o manifestație politică trebuie să țină seama în mod corespunzător de protecția privilegiată ce trebuie acordată, în temeiul Convenției, discursurilor sau dezbaterilor politice cu privire la chestiuni de interes public și manifestării pașnice a opiniilor referitoare la aceste aspecte și trebuie să se încadreze în marja limitată de apreciere de care dispun autoritățile în ceea ce privește restrângerea discursurilor politice [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 133].

104. Cerința impusă autorităților publice, de a da dovadă de o oarecare toleranță față de întrunirile pașnice „ilegale”, ar trebui să se extindă la cazurile în care demonstrația s-a desfășurat într-un loc public, în absența oricărui risc de nesiguranță sau de perturbări (*Fáber împotriva Ungariei*, 2012, pct. 47), dacă tulburările cauzate de protestatari nu au depășit nivelul de perturbare minoră pe care îl determină exercitarea normală a dreptului la libertatea de întrunire pașnică într-un loc public [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 131-132]. În plus, aceasta ar trebui să se extindă la întrunirile care au perturbat într-o oarecare măsură viața cotidiană, inclusiv traficul [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 155; *Malofeieva*, 2013, pct. 136-37]. Limitele toleranței de care ar trebui să beneficieze o întrunire ilegală depind de circumstanțele specifice ale cauzei, inclusiv de durata și amploarea tulburării ordinii publice cauzate de aceasta, și dacă participanților li s-a oferit suficient posibilitatea de a-și exprima opiniile și de a părăsi locul întrunirii atunci când au primit ordinul de a face acest lucru (*Frumkin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 97).

105. Aprecierea tulburărilor cauzate efectiv de o întrunire este cu atât mai importantă într-o situație ambiguă, precum adunările care, în mod evident, nu sunt reglementate de legislația națională. În cazul în care există îndoieli cu privire la faptul că un anumit eveniment constituie o formă de întrunire în privința căreia legislația internă impune obligația de notificare sau de autorizare, autoritățile trebuie să adopte măsuri întemeiate pe amploarea perturbărilor cauzate de comportamentul în discuție, și nu

pe motive formale, precum nerespectarea procedurii de notificare. O atingere adusă libertății de întrunire, constând în întreruperea ori dispersarea unei adunări sau arestarea participanților la o adunare, poate fi justificată numai de motive de fond specifice și formulate în mod explicit, de exemplu de existența unor riscuri grave prevăzute de lege [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 136].

3. Întruniri spontane

106. În circumstanțe speciale, în care o demonstrație spontană ar putea fi justificată, de exemplu ca reacție la un eveniment politic, dispersarea demonstrației doar din cauza nerespectării obligației de notificare prealabilă, deși participanții nu au avut un comportament ilegal, ar putea constitui o restrângere disproporționată aplicată libertății de întrunire pașnică a acestora (*Bukta și alții împotriva Ungariei*, 2007, pct. 36; *Laguna Guzman împotriva Spaniei*, 2020, pct. 51).

107. Aceasta nu înseamnă că absența notificării prealabile a unei demonstrații spontane nu poate constitui niciodată un temei legitim pentru decizia de dispersare a mulțimii. Dreptul de a organiza demonstrații spontane poate prevala asupra obligației de notificare prealabilă a întrunirilor publice numai în circumstanțe speciale, și anume în cazul în care o demonstrație poate fi justificată de necesitatea unei reacții imediate la un eveniment de actualitate. În special, o astfel de derogare de la regula generală poate fi justificată în cazul în care o întârziere ar fi făcut reacția respectivă caducă (*Éva Molnár împotriva Ungariei*, 2008, pct. 37-38; *Budaházy împotriva Ungariei*, 2015, pct. 34).

108. Normele de drept intern și controlul judecătoresc trebuie să țină seama de circumstanțele speciale care impun o reacție imediată la un eveniment de actualitate, sub forma unei întruniri spontane, și care justifică o derogare de la aplicarea strictă a termenelor de notificare sau autorizare. Faptul că dreptul intern nu admitea nicio excepție și nu lăsa loc unui exercițiu de punere în balanță, în conformitate cu criteriile stabilite în jurisprudența Curții referitoare la art. 11, a fost considerat excesiv de rigid, fiind contrar acestui articol (*Laşmankin și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 451-54).

G. Comportamentul reprobabil

109. Ar fi afectată însăși esența dreptului la libertatea de întrunire pașnică dacă statul nu ar interzice o demonstrație, dar ar impune participanților sancțiuni pentru simplul fapt că au fost prezenți la aceasta, în pofida faptului că aceștia nu au avut un comportament reprobabil (*Galstian împotriva Armeniei*, 2007, pct. 117; *Așugian împotriva Armeniei*, 2008, pct. 93).

110. Autoritățile pot lua măsuri represive și pot impune sancțiuni pentru infracțiunile specifice comise în cursul unei adunări. În principiu, în cazul în care demonstranții comit acte de violență, ingerințele în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire sunt justificate pentru a asigura ordinea sau pentru a preveni infracțiunile, precum și pentru a proteja drepturile și libertățile altor persoane [*Giuliani și Gaggio împotriva Italiei* (MC), 2011, pct. 251].

111. Condamnarea penală pentru săvârșirea unor acte care instigă la violență, în cadrul unei demonstrații, poate fi considerată o măsură acceptabilă în anumite circumstanțe [*Osmani și alții împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei* (dec.), 2001].

112. În cazul în care a avut loc o instigare la violență împotriva unei persoane particulare, a unui funcționar public sau a unei părți a populației, autoritățile statului beneficiază de o marjă mai amplă de apreciere atunci când examinează necesitatea unei ingerințe (*Schwabe și M.G. împotriva Germaniei*, 2011, pct. 113).

113. Perturbarea gravă și intenționată, de către demonstranți, a vieții cotidiene și a activităților desfășurate în mod legal de alte persoane, într-o măsură mai mare decât cea pe care o implică exercitarea normală a dreptului la libertatea de întrunire pașnică într-un loc public, ar putea fi considerată un „act reprobabil”. Prin urmare, un astfel de comportament ar putea să justifice impunerea de sancțiuni, chiar și de natură penală. În special, blocarea aproape în totalitate a trei

autostrăzi importante, cu încălcarea ordinelor poliției și a nevoilor și drepturilor participanților la trafic, a constituit un comportament care, deși mai puțin grav decât recurgerea la violența fizică, putea fi considerat „reprobabil" [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 173-174; a se vedea și *Barraco împotriva Franței*, 2009, pct. 46-47; a se vedea și secțiunea „Marjă de apreciere mai amplă acordată în cazul sancțiunilor aplicate pentru perturbarea intenționată a vieții cotidiene și a traficului"].

114. În mod similar, în cazul în care protestatarii au contribuit la blocarea unei autostrăzi, iar această situație a implicat pericole, comportamentul lor a fost considerat „reprobabil". În speță, faptul că obstrucționarea traficului nu a fost organizată de reclamanți nu înseamnă că măsurile luate în privința lor, ca urmare a faptului că au participat și au contribuit la o obstrucționare periculoasă a traficului, erau incompatibile cu art. 11. Faptul că reclamanții nu au comis ei înșiși acte de violență sau nu au incitat alte persoane în timpul acțiunii de obstrucționare a traficului, nu era suficient pentru a concluziona că nu a existat un comportament reprobabil (*Bodson și alții împotriva Belgiei*, 2025, pct. 104 și 109).

115. Participanții pașnici la un eveniment nu pot fi considerați responsabili pentru actele reprobabile comise de alte persoane. Libertatea de a participa la o întrunire pașnică este atât de importantă încât unei persoane nu i se poate impune o sancțiune – nici chiar una situată la limita inferioară a scalei sancțiunilor disciplinare – pentru participarea la o demonstrație care nu a fost interzisă, în măsura în care persoana în cauză nu a comis, ea însăși, niciun act reprobabil (*Ezelin împotriva Franței*, 1991, pct. 53; *Galstian împotriva Armeniei*, 2007, pct. 115). Acest lucru este valabil chiar și atunci când demonstrația are ca rezultat daune sau alte tulburări (*Taranenko împotriva Rusiei*, 2014, pct. 88). Organizatorii evenimentului nu ar trebui să fie considerați responsabili pentru comportamentul participanților (*Mesut Yıldız și alții împotriva Turciei*, 2017, pct. 34; *Kemal Çetin împotriva Turciei*, 2020, pct. 50-51).

116. Un participant la o întrunire, care a fost implicat în acte sporadice de violență, poate să beneficieze în continuare de protecția art. 11, ceea ce înseamnă că sancțiunea care va fi impusă persoanei în cauză pentru actele sale trebuie să rămână proporțională, ținându-se cont de intențiile acesteia în momentul în care s-a alăturat adunării, de natura actelor comise, de gravitatea consecințelor acestor acte (în special, dacă persoana în cauză a provocat sau nu vătămări altora) și de contribuția acesteia la deteriorarea caracterului pașnic al întrunirii. Prin urmare, o pedeapsă cu închisoarea de lungă durată pentru aruncarea unei pietre sau a altui obiect de mici dimensiuni în direcția polițiștilor, la apogeul ciocnirilor, a fost considerată drept o pedeapsă disproporționată, care a încălcat art. 11 (*Gülcü împotriva Turciei*, 2016, pct. 110-117; *Iaroslav Belousov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 177-182; a se vedea și secțiunea „Întrunirile pașnice" și Ghidul privind protestele în masă, secțiunea I.E.2).

II. Libertatea de asociere

A. Importanța dreptului la libertatea de asociere într-o societate democratică

117. Curtea a confirmat, în numeroase rânduri, relația directă dintre democrație, pluralism și libertatea de asociere. Într-adevăr, modul în care legislația națională consfințește această libertate și aplicarea sa practică de către autorități indică starea democrației din statul în cauză [*Gorzelik și alții împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 88; *Sidiropoulos și alții împotriva Greciei*, 1998, pct. 40].

118. Deși, în contextul art. 11, Curtea a făcut deseori referire la rolul esențial pe care îl joacă partidele politice în ceea ce privește asigurarea pluralismului și a democrației (*Partidul Comunist Unit din Turcia*

și alții împotriva Turciei, 1998, pct. 25), asociațiile înființate în alte scopuri, inclusiv cele care protejează patrimoniul cultural sau spiritual, care urmăresc diverse scopuri socio-economice, care proclamă sau propovăduiesc o religie, care sunt în căutarea unei identități etnice sau afirmă conștiința unei minorități, sunt, de asemenea, importante pentru buna funcționare a democrației [*Gorzelik și alții împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 92; *Asociația Rhino și alții împotriva Elveției*, 2011, pct. 61].

119. Participarea cetățenilor la procesul democratic se obține în mare măsură prin apartenența la asociații în cadrul cărora aceștia se pot integra și pot urmări obiective comune în mod colectiv (*Filiala din Moscova a Armatei Salvării împotriva Rusiei*, 2006, pct. 61).

120. Libertatea de asociere este deosebit de importantă pentru persoanele care aparțin minorităților, inclusiv minorităților naționale și etnice. Astfel, înființarea unei asociații cu scopul exprimării și promovării identității unei minorități poate fi esențială pentru aceasta, ajutând-o să își păstreze și să își apere drepturile [*Gorzelik și alții împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 93].

121. În temeiul art. 17, care interzice recurgerea la Convenție pentru distrugerea sau restrângerea excesivă a drepturilor garantate de aceasta, asociațiile care desfășoară activități contrare valorilor Convenției nu pot beneficia de protecția art. 11 [*Hizb ut-Tahrir și alții împotriva Germaniei* (dec.), 2012, pct. 73-74, cu privire la interzicerea activităților desfășurate de o asociație islamistă pentru promovarea folosirii violenței; *W.P. și alții împotriva Poloniei* (dec.), 2004, referitoare la interdicția de a înființa o asociație al cărei statut avea conotații antisemite; *Ayoub și alții împotriva Franței,*, 2020, cu privire la dizolvarea a două asociații de extremă dreapta. A se vedea, de asemenea Ghidul privind art. 17 – Interzicerea abuzului de drept].

B. Legătura cu art. 9 și 10 din Convenție:

122. Deși exercitarea dreptului la libertatea de asociere poate implica o serie de drepturi prevăzute de Convenție, există o relație deosebit de strânsă între art. 11, art. 9 și art. 10 din Convenție.

123. Protecția opiniilor personale, asigurată de art. 9 și art. 10 din Convenție, sub forma libertății de gândire, de conștiință și de religie, precum și a libertății de exprimare, este, de asemenea, unul dintre scopurile libertății de asociere, astfel cum este garantată de art. 11 (*Young, James și Webster împotriva Regatului Unit*, 1981, pct. 57,*Vörður Ólafsson împotriva Islandei*, 2010, pct. 46). O astfel de protecție poate fi asigurată efectiv doar prin garantarea unui drept pozitiv și a unui drept negativ la libertatea de asociere [*Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei* (MC), 2006, pct. 54].

124. Astfel, art. 11 se aplică nu doar persoanelor sau asociațiilor ale căror opinii sunt primite în mod favorabil sau sunt considerate inofensive ori neimportante, ci și celor ale căror opinii ofensează, șochează sau deranjează (*Redfearn împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 56; *Vona împotriva Ungariei*, 2013, pct. 57).

125. Cu toate acestea, deși art. 10 garantează că și acele idei care diferă de cele ale unui sistem democratic pot fi exprimate în cadrul unei dezbateri publice, cu condiția ca acestea să nu dea naștere unui discurs de incitare la ură sau să nu instige alte persoane la violență, art. 11 nu împiedică statele să ia măsuri pentru a se asigura că o asociație nu urmărește obiective politice care contravin valorilor democrației pluraliste și care încalcă drepturile și libertățile garantate de Convenție (*Fundația Zehra și alții împotriva Turciei*, 2018, pct. 55-56, cu privire la dizolvarea unei asociații ale cărei activități aveau ca scop instaurarea unui stat bazat pe legea islamică Șaria).

126. Punerea în aplicare a principiului pluralismului este imposibilă dacă o asociație nu își poate exprima liber ideile și opiniile [*Gorzelik și alții împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 91; *Jecev împotriva Bulgariei*, 2007, pct. 36]. Protecția opiniilor și a libertății de exprimare a acestora se aplică cu atât mai mult în cazul partidelor politice, având în vedere rolul esențial al acestora în asigurarea pluralismului și a bunei funcționări a democrației [*Partidul Libertății și Democrației (ÖZDEP) împotriva Turciei* (MC), 1999, pct. 37].

C. Sfera de aplicare și conținutul dreptului la libertatea de asociere

1. Noțiunea de asociere

127. Termenul „asociere” presupune gruparea voluntară a unor persoane pentru atingerea unui scop comun (*Young, James și Webster împotriva Regatului Unit*, 1981, raportul Comisiei, pct. 167).

128. Noțiunea de „libertate de asociere” privește dreptul de a înființa un grup sau o organizație care urmărește anumite scopuri, sau de a se afilia acestora. Aceasta nu privește dreptul de a se bucura de compania altor persoane sau de a participa la activități sociale împreună cu alte persoane [*McFeeley împotriva Regatului Unit*, decizia Comisiei, 1980, pct. 114; *Bollan împotriva Regatului Unit* (dec.), 2000].

129. Pentru ca o asociație să intre sub incidența protecției oferite de art. 11, aceasta trebuie să acționeze în calitate de entitate de drept privat. Noțiunea de „asociere” are un sens autonom; încadrarea acesteia în dreptul național are doar o valoare relativă și constituie doar un punct de plecare [*Chassagnou și alții împotriva Franței* (MC), 1999, pct. 100; *Schneider împotriva Luxemburgului*, 2007, pct. 70].

130. Dacă statele contractante ar putea, după propria marjă discreționară, să clasifice o asociație drept „publică” sau „para-administrativă” și, astfel, să o excludă din sfera de aplicare a art. 11, s-ar putea ajunge la rezultate incompatibile cu obiectul și scopul Convenției, și anume protejarea unor drepturi care au un caracter practic și efectiv, nu teoretic și iluzoriu [*Chassagnou și alții împotriva Franței* (MC), 1999, pct. 100].

131. Potrivit jurisprudenței Curții, elementele de care trebuie să se țină seama pentru a stabili dacă o asociație trebuie considerată privată sau publică sunt: dacă a fost înființată de persoane particulare sau de legiuitor; dacă face parte integrantă din structurile statului; dacă a fost învestită cu competențe administrative, de reglementare și disciplinare; și dacă urmărește un scop de interes general [*Mytilinaios și Kostakis împotriva Greciei*, 2015, pct. 35; *Herrmann împotriva Germaniei*, 2011, pct. 76; *Universitatea Slavă din Bulgaria și alții împotriva Bulgariei* (dec.), 2004].

2. Instituțiile de drept public, organismele profesionale și obligația de afiliere

132. O instituție de drept public, înființată de legiuitor, nu este o asociație în sensul art. 11 [a se vedea, de exemplu, *Universitatea Slavă din Bulgaria și alții împotriva Bulgariei* (dec.), 2004, cu privire la o universitate de stat; *Köll împotriva Austriei* (dec.), 2002, cu privire la o federație de turism].

133. În mod similar, asociațiile profesionale și organismele legate de ocuparea forței de muncă nu intră în sfera de aplicare a art. 11. De regulă, obiectivul acestor organisme, instituite prin lege, este acela de a reglementa și promova profesiile pe care le reprezintă, exercitând totodată funcții importante de drept public, pentru protecția publicului. Prin urmare, acestea nu pot fi comparate cu asociațiile de drept privat sau cu sindicatele, dar fac parte integrantă din structurile statului [*Popov și alții împotriva Bulgariei* (dec.), 2003]. Curtea a constatat că art. 11 nu se aplică în cazul următoarelor asociații:

- colegiile medicilor [*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, 1981, pct. 64-65; *Vialas Simón împotriva Spaniei*, decizia Comisiei, 1992; *Popov și alții împotriva Bulgariei* (dec.), 2003];
- un colegiu al chirurgilor veterinari (*Barthold împotriva Germaniei*, 1985, pct. 61);
- un ordin al arhitecților (*Revert și Legallais împotriva Franței*, decizia Comisiei, 1989);
- barourile [*A. și alții împotriva Spaniei*, decizia Comisiei, 1990; *Bota împotriva României* (dec.), 2004];

- camerele/uniunile notarilor [*O.V.R. împotriva Rusiei* (dec.), 2001; *Uniunea Națională a Notarilor împotriva Albaniei* (dec.), 2008];
- comitetele de întreprinderi [*Karakurt împotriva Austriei* (dec.), 1999];
- camerele de comerț (*Weiss împotriva Austriei*, decizia Comisiei, 1991)

134. Obligația de a deveni membru al unor astfel entități nu constituie o ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de asociere [*Popov și alții împotriva Bulgariei* (dec.), 2003]. Cu toate acestea, persoanele particulare nu trebuie împiedicate să își înființeze propriile asociații profesionale sau să adere la cele existente. Astfel, existența obligației de a deveni membru al unei asociații nu poate avea ca scop sau ca efect limitarea dreptului protejat de art. 11, și cu atât mai puțin suprimarea acestuia [*Le Compte, Van Leuven și De Meyere*, 1981, pct. 65; *O.V.R. împotriva Rusiei* (dec.), 2001].

3. Înființarea unei asociații și recunoașterea sa juridică

135. Dreptul de a înființa o asociație este o parte inerentă a dreptului la libertatea de asociere, chiar dacă art. 11 face referire în mod expres doar la dreptul de a înființa sindicate (*Sidiropoulos și alții împotriva Greciei*, 1998, pct. 40).

136. Posibilitatea de a înființa o persoană juridică, pentru a acționa în mod colectiv într-un domeniu de interes comun, constituie unul dintre cele mai importante aspecte ale libertății de asociere, fără de care acest drept ar fi lipsit de orice sens [*Gorzelik și alții împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 91; *Magyar Keresztény Mennonita Egyház și alții împotriva Ungariei*, 2014, pct. 78].

137. Refuzul autorităților naționale de a acorda statutul de persoană juridică unei asociații de persoane constituie o ingerință în exercitarea dreptului acestora la libertatea de asociere (*Sidiropoulos și alții împotriva Greciei*, 1998, pct. 31; *Koreţkîi și alții împotriva Ucrainei*, 2008, pct. 39; *Özbek și alții împotriva Turciei*, 2009, pct. 35). În mod similar, întârzierea semnificativă a procedurii de înregistrare echivalează cu o astfel de ingerință (*Ramazanova și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2007, pct. 60; *Aliiev și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2008, pct. 33).

138. Refuzul autorităților de a înregistra un grup afectează în mod direct atât grupul în sine, cât și președinții, fondatorii sau membrii individuali ai acestuia (*Kimlia și alții împotriva Rusiei*, 2009, pct. 84).

139. O asociație nu ar trebui să fie obligată să accepte o formă juridică pe care nu o dorește, întrucât acest lucru ar aduce atingere libertății de asociere a fondatorilor și membrilor săi într-o asemenea măsură încât aceasta ar fi ca și inexistentă sau ar fi lipsită de orice valoare practică (*Partidul Republican din Rusia împotriva Rusiei*, 2011, pct. 105; *Jecev împotriva Bulgariei*, 2007, pct. 56; *Uniunea Națională Turcă Kungyun împotriva Bulgariei*, 2017, pct. 41). Cu toate acestea, art. 11 nu garantează asociațiilor dreptul de a avea un anumit statut juridic (*Magyar Keresztény Mennonita Egyház și alții împotriva Ungariei*, 2014, pct. 91).

140. Deși asociațiile informale beneficiază, de asemenea, de protecția art. 11, lipsa personalității juridice poate să aibă un efect negativ asupra funcționării și activităților acestora (*Organizația Macedoneană Unită Ilinden și alții împotriva Bulgariei*, 2006, pct. 53; *Filiala din Moscova a Armatei Salvării împotriva Rusiei*, 2006, pct. 73-74). Cu toate acestea, în cazul în care o asociație informală își poate desfășura activitatea esențială, refuzul de a o înregistra poate fi compatibil cu art. 11 [*Lavisse împotriva Franței*, decizia Comisiei, 1991; *Larmela împotriva Finlandei*, decizia Comisiei, 1997; *Movement for Democratic Kingdom (Mișcarea pentru Regatul Democratic) împotriva Bulgariei*, decizia Comisiei, 1995].

141. Dreptul garantat de art. 11 nu se limitează la înființarea unei asociații, ci protejează o asociație pe întreaga durată a existenței acesteia (*Partidul Comunist Unit din Turcia și alții*, 1998, pct. 33).

4. Autonomia asociațiilor, gestiunea internă și calitatea de membru al unei asociații

142. Autonomia organizatorică a asociațiilor constituie un aspect important al libertății lor de asociere, protejată de art. 11 (*Lovrić împotriva Croației*, 2017, pct. 71). Asociațiile au dreptul să-și elaboreze propriile reguli și să-și gestioneze propriile afaceri (*Cheall împotriva Regatului Unit*, decizia Comisiei, 1985).

143. Cu toate acestea, libertatea de asociere nu exclude posibilitatea ca statele să stabilească norme și cerințe privind guvernanța și gestiunea corporativă și să se asigure că acestea sunt respectate. Deși este legitim ca statele să instituie o serie de cerințe minime cu privire la rolul și structura organelor de conducere ale unei asociații, nu este rolul autorităților să asigure respectarea tuturor formalităților stabilite în statutul unei asociații (*Tebieti Mühafize Cemiieti și Israfilov împotriva Azerbaidjanului*, 2009, pct. 72 și 78).

144. Art. 11 nu poate fi interpretat ca impunând asociațiilor sau organizațiilor obligația de a admite orice persoană care dorește să se afilieze acestora. În cazul în care asociațiile sunt înființate de persoane care, fiind adepte ale anumitor valori sau idealuri, intenționează să urmărească obiective comune, dacă acestea nu ar avea posibilitatea de a-și alege membrii, s-ar aduce atingere exercitării efective a libertății în cauză. De exemplu, este acceptat faptul că, în general, organismele religioase și partidele politice pot să stabilească anumite cerințe care trebuie îndeplinite pentru obținerea statutului de membru, astfel încât să fie admise doar persoanele care le împărtășesc opiniile și idealurile [*Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) (Asociația Mecanicilor de Locomotivă și Pompierilor) împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 39].

145. Dreptul la libertatea de asociere nu include dreptul de a deveni membru al unei anumite asociații (a se vedea *Cheall împotriva Regatului Unit*, decizia Comisiei, 1985) și nici dreptul de a deține o anumită funcție în cadrul unei asociații [*Fedotov împotriva Rusiei* (dec.), 2004].

Cu toate acestea, excluderea dintr-o asociație ar putea constitui o încălcare a dreptului la libertatea de asociere a membrului în cauză, dacă această excludere încalcă regulamentul asociației, este arbitrară sau dacă îi cauzează persoanei respective dificultăți majore (*Lovrić împotriva Croației*, 2017, pct. 54 și 72).

5. Aspectul negativ al dreptului la libertatea de asociere

146. Întrucât libertatea de asociere implică o anumită libertate de alegere în ceea ce privește exercitarea acesteia, art. 11 include, de asemenea, un drept negativ la libertatea de asociere, și anume dreptul de a nu adera la o asociație sau de a se retrage dintr-o asociație (*Sigurður A. Sigurjónsson împotriva Islandei*, 1993, pct. 35; *Vörður Ólafsson împotriva Islandei*, 2021, pct. 45).

147. Noțiunea de autonomie personală constituie un corolar esențial al libertății de alegere a persoanei, care reiese implicit din art. 11 [*Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei* (MC), 2006, pct. 54].

148. O persoană nu beneficiază de dreptul la libertatea de asociere dacă, în realitate, libertatea de acțiune sau de alegere de care dispune este inexistentă sau este atât de redusă încât nu are nicio valoare practică [*Chassagnou și alții împotriva Franței* (MC), 1999, pct. 114].

149. Deși obligarea unei persoane să adere la o anumită asociație poate să nu fie întotdeauna contrară Convenției, o astfel de obligație, care afectează însăși esența libertății de asociere, astfel cum este garantată de art. 11, constituie o ingerință în exercitarea acestei libertăți [*Young, James și Webster împotriva Regatului Unit*, 1981, pct. 55, și *Sørensen și Rasmussen* (MC), 2006, pct. 56, cu privire la acordurile de monopol sindical (de tip *closed shop*), care condiționează angajarea de afilierea la un sindicat; *Sigurður A. Sigurjónsson împotriva Islandei*, 1993, pct. 36, referitoare la obligația impusă prin lege șoferilor de taxi de a deveni membri ai unei organizații a operatorilor de servicii de taximetrie;

Mytilinaios și Kostakis împotriva Greciei, 2015, cu privire la obligația impusă viticultorilor de a deveni membri ai unui sindicat, pct. 53 și 65; a se vedea și hotărârea *Waldner împotriva Franței*, 2023, pct. 59, referitoare la aplicarea, în privința reclamantului, a unei majorări a impozitului datorat de acesta pentru veniturile obținute din exercitarea profesiei de avocat, pe motiv că acesta nu era membru al unei asociații de gestiune autorizată de autoritățile fiscale, în care Curtea a examinat cauza doar în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1].

150. Obligația de a contribui financiar la o asociație, fără a deveni membru oficial, poate fi considerată similară cu obligația de aderare la o asociație - cele două obligații având în comun o caracteristică importantă - și poate constitui o ingerință în aspectul negativ al dreptului la libertatea de asociere (*Vörður Ólafsson*, 2010, pct. 48, privind obligația unui nemembru de a plăti o cotizație unei federații de întreprinderi private; *Geotech Kancev GmbH împotriva Germaniei*, 2016, pct. 53, cu privire la obligația unui nemembru de a contribui financiar la un fond înființat de asociații private).

D. Restrângerile aplicate libertății de asociere

151. Art. 11 protejează asociațiile împotriva ingerințelor nejustificate ale statului, care implică, de regulă, refuzul înregistrării unei asociații sau dizolvarea unei asociații, dar pot lua și alte forme care împiedică o asociație să își desfășoare activitățile (de exemplu, prin inspecții sau restricții privind finanțarea) (a se vedea *Iordanovi împotriva Bulgariei*, 2020, pct. 62-63, și *Ecodefence și alții împotriva Rusiei*, 2022, pct. 81 și 87, pentru o sinteză a diferitelor forme de restricții).

152. O ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de asociere este justificată dacă respectă cerințele paragrafului 2 al articolului 11, și anume dacă este „prevăzută de lege”, urmărește unul sau mai multe scopuri legitime și este „necesară într-o societate democratică”.

1. Prevăzută de lege

153. Expresia „prevăzută de lege” impune în primul rând ca măsura contestată să aibă o bază în dreptul intern. Aceasta se referă, de asemenea, la calitatea legii în discuție, care trebuie să fie accesibilă persoanelor în cauză și previzibilă în ceea ce privește efectele sale. O lege este „previzibilă” dacă este formulată cu suficientă precizie pentru a permite persoanelor particulare – dacă este necesar, cu o consiliere adecvată – să își ajusteze conduita (*N.F. împotriva Italiei*, 2001, pct. 26 și 29). Pentru a îndeplini aceste cerințe, dreptul intern trebuie să ofere o anumită protecție juridică împotriva atingerilor arbitrare aduse de autoritatea publică drepturilor garantate de Convenție. Legea trebuie să indice cu suficientă claritate întinderea și modul de exercitare a unei astfel de puteri discreționare [*Maestri împotriva Italiei* (MC), 2004, pct. 30].

154. Curtea a constatat că nu a fost îndeplinită condiția previzibilității în cazul în care un judecător nu și-a putut da seama că exista riscul ca apartenența sa la o lojă masonică să determine aplicarea unei sancțiuni disciplinare [*N.F. împotriva Italiei*, 2001, pct. 30-32; *Maestri împotriva Italiei* (MC), 2004, pct. 43-42].

155. În cauza *Koreţkîi și alții împotriva Ucrainei*, 2008, autoritățile au refuzat să înregistreze o asociație neguvernamentală. Curtea a considerat că dispozițiile din dreptul intern care reglementau înregistrarea asociațiilor erau prea vagi pentru a fi suficient de „previzibile” și acordau autorităților o marjă de apreciere excesiv de largă pentru a decide dacă o anumită asociație putea fi înregistrată sau nu (pct. 48).

156. O problemă referitoare la cerința „calității legii” a fost ridicată și în cauza *Tebieti Mühafize Cemiieti și Israfilov împotriva Azerbaidjanului*, 2009, în care o asociație a fost dizolvată în temeiul unei legislații elaborate în termeni generali și care părea să ofere Ministerului Justiției o marjă amplă de apreciere pentru a interveni în orice chestiune legată de existența unei asociații, inclusiv în gestiunea sa internă (pct. 61-64).

157. În cauza *Iefimov și Youth Human Rights Group (Grupul tinerilor pentru protecția drepturilor omului) împotriva Rusiei*, 2021, Curtea a constatat că dispozițiile dreptului național - care condiționau posibilitatea ca o persoană să fie membră a unei asociații de decizia prin care un anchetator a declarat că o persoană era suspectată de săvârșirea unei infracțiuni de natură extremistă - nu răspundeau cerinței „calității legii", în măsura în care acordau organelor de urmărire penală o putere discreționară nelimitată și nu ofereau niciun fel de protecție împotriva abuzurilor (pct. 59-64). De asemenea, dizolvarea asociației reclamante nu se întemeia pe o bază legală clară și previzibilă (pct. 65-73).

158. În cauza *Taganrog LRO și alții împotriva Rusiei*, 2022, Curtea a considerat că, având în vedere definiția mult prea largă a noțiunii de „activități extremiste" din dreptul național, combinată cu lipsa garanțiilor judiciare, dizolvarea forțată a organizațiilor religioase ale Martorilor lui Iehova nu s-a întemeiat pe o bază legală suficient de previzibilă (pct. 159 și 242).

159. Pentru a aprecia legalitatea unei ingerințe, și în special previzibilitatea dreptului intern în cauză, Curtea a ținut seama atât de textul legii, cât și de modul în care aceasta a fost aplicată și interpretată de autoritățile interne (*Jafarov și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2019, pct. 70 și 85, cu privire la refuzul nelegal de a înregistra o asociație).

160. În cauza *Ecodefence și alții împotriva Rusiei*, 2022, Curtea a constatat că două noțiuni-cheie din Legea privind agenții străini („activitate politică" și „finanțare străină"), astfel cum erau aplicate organizațiilor neguvernamentale și directorilor acestora, nu răspundeau cerinței privind previzibilitatea, iar controlul jurisdicțional nu oferea garanții adecvate și efective împotriva exercitării arbitrare și discriminatorii a amplei puteri discreționare acordate executivului (pct. 118).

161. În mod similar, în cauza *Fundația Andrei Rilkov și alții împotriva Rusiei*, 2024, Curtea a constatat că legea privind „organizațiile indezirabile" nu îndeplinea cerința privind „calitatea legii", deoarece nu era formulată cu suficientă precizie pentru a permite organizațiilor reclamante să prevadă că acțiunile lor - de altfel, legale - ar putea conduce la desemnarea lor ca „indezirabile" și la interzicerea activităților acestora în Rusia, precum și că ingerința determinată de această desemnare nu îndeplinea cerința care impune ca o ingerință să fie „prevăzută de lege". În plus, nu existau garanții judiciare efective împotriva puterii discreționare acordate autorităților executive, care era, în esență, nelimitată (pct. 89-95).

162. În cauza *Yüksel Yalçınkaya împotriva Turciei* (MC), 2023, instanțele naționale au extins într-o manieră imprevizibilă domeniul de aplicare al dispoziției relevante de drept penal, atunci când au invocat apartenența reclamantului la un sindicat și la o asociație – atât sindicatul, cât și asociația funcționând în mod legal la momentul faptelor – pentru a confirma condamnarea acestuia, lipsindu-l de gradul minim de protecție împotriva ingerințelor arbitrare (pct. 389-396).

2. Scop legitim

163. Orice ingerință în dreptul la libertatea de asociere trebuie să urmărească cel puțin unul dintre scopurile legitime prevăzute la paragraful 2 al articolului 11: securitatea națională sau siguranța publică, apărarea ordinii sau prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei, și protecția drepturilor și libertăților altora. Excepțiile de la libertatea de asociere trebuie interpretate în sens restrâns, astfel încât enumerarea lor să fie strict exhaustivă și definiția acestor excepții să fie în mod necesar restrictivă (*Sidiropoulos și alții împotriva Greciei*, 1998, pct. 38).

3. Necesară într-o societate democratică

164. Noțiunea de necesitate implică două condiții: a) orice ingerință trebuie să corespundă unei „nevoi sociale imperioase" și b) ingerința trebuie să fie proporțională cu scopul legitim urmărit.

165. Termenul „necesar" nu are flexibilitatea unor termeni precum „util" sau „oportun". Excepțiile de la norma libertății de asociere trebuie să fie interpretate strict și restrângerea acestei libertăți poate fi justificată numai de motive întemeiate și imperative. În primul rând autorităților naționale le revine

obligația să aprecieze dacă există o „nevoie socială imperioasă” de a impune o anumită restricție. Sarcina Curții nu este să substituie propria opinie celei a autorităților naționale, ci să verifice, din perspectiva Convenției, deciziile adoptate de acestea în exercitarea puterii lor de apreciere.

166. Aceasta nu înseamnă că controlul Curții se limitează la a verifica dacă statul pârât și-a exercitat puterea discreționară în mod rezonabil, cu atenție și cu bună-credință. Curtea trebuie să examineze ingerința în litigiu în lumina cauzei în ansamblu și să stabilească dacă a fost „proporțională cu scopul legitim urmărit” și dacă motivele invocate de autoritățile naționale pentru a o justifica sunt „relevante și suficiente”. Procedând astfel, Curtea trebuie să se asigure că autoritățile naționale au aplicat standarde conforme cu principiile prevăzute la art. 11 și, în plus, că acestea și-au întemeiat deciziile pe o evaluare acceptabilă a faptelor relevante [*Gorzelik și alții împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 95-96; *Partidul Comuniștilor (Nepeceriști) și Ungureanu împotriva României*, 2005, pct. 49; *Magyar Keresztény Mennonita Egyház și alții împotriva Ungariei*, 2014, pct. 79-80].

a. Întinderea controlului Curții

167. Intensitatea controlului Curții depinde de tipul asociației în cauză și de natura activităților sale. Având în vedere că un partid politic și o asociație apolitică nu au aceeași importanță pentru o democrație, numai primul este supus celei mai riguroase verificări a necesității unei restrângeri aplicate dreptului la libertatea de asociere (*Vona împotriva Ungariei*, 2013, pct. 58; *Les Authentiks și Supras Auteuil 91 împotriva Franței*, 2016, pct. 74 și 84). În cazurile de instigare la violență împotriva unei persoane particulare, a unui reprezentant al statului sau a unei părți a populației, autoritățile naționale beneficiază, de asemenea, de o marjă mai amplă de apreciere atunci când examinează necesitatea unei ingerințe (*Les Authentiks și Supras Auteuil 91 împotriva Franței*, 2016, pct. 84; *Ayoub și alții împotriva Franței*, 2020, pct. 121) și atunci când iau măsuri de combatere a terorismului internațional în general (*Internationale Humanitäre Hilfsorganisation e. v. împotriva Germaniei*, 2023, pct. 75-76 și 85-89).

Curtea a recunoscut, de asemenea, că o asociație ai cărei lideri propun o politică care nu respectă regulile democrației sau care are ca scop distrugerea acesteia și încălcarea drepturilor și libertăților recunoscute în cadrul unei democrații poate fi sancționată (*Fundația Zehra și alții împotriva Turciei*, 2018, pct. 54). Cu toate acestea, statul trebuie să utilizeze cu moderație puterea de a-și proteja instituțiile și cetățenii împotriva asociațiilor care i-ar putea pune în pericol (*Magyar Keresztény Mennonita Egyház și alții*, 2014, pct. 79).

b. Gravitatea ingerinței și cerința proporționalității

168. Gradul ingerinței nu poate fi examinat *in abstracto* și trebuie să fie apreciat în contextul specific al fiecărei cauze.

169. Condamnarea penală constituie una dintre cele mai grave forme de ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de asociere, ingerință care are ca scop protecția opiniilor și a libertății de exprimare a acestora, în special în ceea ce privește partidele politice (*Iordanovi împotriva Bulgariei*, 2020, pct. 75, în care Curtea a considerat că nu a fost necesară inițierea urmăririi penale împotriva reclamanților pentru încercarea de a înființa un partid politic din motive religioase).

170. Deși statele au dreptul să impună organizațiilor care solicită înregistrarea lor oficială obligația de a îndeplini formalități legale rezonabile, această cerință este întotdeauna supusă condiției proporționalității [*Organizația Macedoneană Unită Ilinden și alții împotriva Bulgariei (nr. 2)*, 2011, pct. 40].

171. Refuzul de a înregistra o asociație constituie o măsură radicală întrucât împiedică asociația să înceapă desfășurarea oricărei activități (*Jecev împotriva Bulgariei*, 2007, pct. 58; *Organizația Macedoneană Unită Ilinden și alții împotriva Bulgariei*, 2006, pct. 80; *Bozgan împotriva României*, 2007, pct. 27).

172. Posibilitatea unei asociații de a solicita din nou înregistrarea este un factor care poate fi luat în considerare la aprecierea proporționalității ingerinței [*Organizația Macedoneană Unită Ilinden și alții împotriva Bulgariei (nr. 2)*, 2011, pct. 30].

173. Refuzul înregistrării unei asociații din cauza faptului că denumirea acesteia are un caracter înșelător și defăimător nu constituie o ingerință deosebit de gravă; nu este disproporționat să li se impună reclamanților schimbarea denumirii propuse [*APEH Üldözötteinek Szövetsége, Iványi, Róth și Szerdahelyi împotriva Ungariei* (dec.), 1999; *W.P. și alții împotriva Poloniei* (dec.), 2004].

174. Statele au dreptul de a se asigura că scopul și activitățile unei asociații sunt conforme cu normele prevăzute de legislație (*Sidiropoulos și alții împotriva Greciei*, 1998, pct. 40; *Filiala din Moscova a Armatei Salvării împotriva Rusiei*, 2006, pct. 59). În cazul nerespectării de către o asociație a formalităților legale rezonabile, legate de înființarea, funcționarea sau structura organizatorică internă a acesteia, marja de apreciere a statelor poate include dreptul de a interveni în exercitarea libertății de asociere, cu condiția ca ingerința să fie proporțională (*Tebieti Mühafize Cemiieti și Israfilov împotriva Azerbaidjanului*, 2009, pct. 72; *Savenko și alții împotriva Rusiei*, 2021, pct. 68-69; *Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi împotriva Turciei*, 2022, pct. 49, în care Curtea a constatat că refuzul de a-i permite părții reclamante să organizeze congrese locale în diferite orașe, din cauza lipsei de sucursale locale suficiente, nu a fost arbitrar întrucât acest refuz nu a împiedicat partea respectivă să își exercite libertatea de a desfășura activități asociative).

175. Deși este legitim ca statele să instituie o serie de cerințe minime cu privire la rolul și structura organelor de conducere ale unei asociații, autoritățile nu ar trebui să intervină în funcționarea organizatorică internă a asociațiilor într-o măsură atât de mare încât să verifice respectarea tuturor formalităților stabilite în statutul unei asociații (*Tebieti Mühafize Cemiieti și Israfilov împotriva Azerbaidjanului*, 2009, pct. 78).

176. Dizolvarea unei asociații este o măsură dură, care are consecințe semnificative și care poate fi luată numai în cazurile cele mai grave (*Asociația Rhino și alții împotriva Elveției*, 2011, pct. 62; *Vona împotriva Ungariei*, 2013, pct. 58; *Les Authentiks și Supras Auteuil 91 împotriva Franței*, 2016, pct. 84). Statele au obligația sporită de a prezenta motive care justifică o astfel de măsură (*Adana TAYAD împotriva Turciei*, 2020, pct. 35). O hotărâre de dizolvare care nu se bazează pe motive acceptabile și convingătoare poate avea un efect disuasiv asupra asociației reclamante și a membrilor săi individuali, precum și asupra organizațiilor pentru apărarea drepturilor omului, în general (*ibid*., pct. 36).

Deși atât refuzul de a înregistra o asociație, cât și dizolvarea unei asociații sunt măsuri cu efecte radicale, aceasta din urmă constituie o măsură deosebit de severă, care ar putea fi justificată numai în circumstanțe strict limitate. Prima are consecințe mai limitate și poate fi remediată mai ușor, prin depunerea unei noi cereri de înregistrare [*Organizația Macedoneană Unită Ilinden – PIRIN și alții împotriva Bulgariei (nr. 2)*, 2011, pct. 94].

177. În cazul în care dizolvarea unei asociații este singura sancțiune disponibilă conform dreptului intern, indiferent de gravitatea încălcării în cauză, introducerea în legislație a unor sancțiuni alternative mai puțin radicale, cum ar fi un avertisment, o amendă sau retragerea avantajelor fiscale, ar permite obținerea unei flexibilități mai mari în ceea ce privește alegerea unor sancțiuni mai proporționale (*Tebieti Mühafize Cemiieti și Israfilov*, 2009, pct. 82; *Martorii lui Iehova din Moscova și alții împotriva Rusiei*, 2010, pct. 159).

178. Simpla nerespectare a anumitor cerințe legale privind gestiunea internă a organizațiilor neguvernamentale nu poate fi considerată o abatere atât de gravă încât să justifice pur și simplu dizolvarea (*Tebieti Mühafize Cemiieti și Israfilov împotriva Azerbaidjanului*, 2009, pct. 82). Cu toate acestea, în cazul în care o asociație de interes public nu mai este capabilă să funcționeze în conformitate cu obiectivele sale, din cauza lipsei de mijloace financiare, dizolvarea acesteia poate fi justificată (*Fundația MİHR împotriva Turciei*, 2019, pct. 41-43). Deși se poate considera că dizolvarea unei asociații din motive de faliment sau de inactivitate prelungită urmărește un scop legitim în

temeiul art. 11 § 2, deciziile autorităților naționale trebuie să se bazeze pe o evaluare acceptabilă a faptelor relevante (*Federația de Golf din Croația împotriva Croației*, 2020, pct. 96 și 100).

179. Pentru a respecta principiul proporționalității în cazul unei dizolvări, autoritățile trebuie să demonstreze că nu există alte mijloace pentru a îndeplini aceleași obiective, prin care să se aducă atingere într-o măsură mai mică dreptului la libertatea de asociere (*Adana TAYAD împotriva Turciei*, 2020, pct. 36; *Asociația Rhino și alții*, 2011, pct. 65; *Magyar Keresztény Mennonita Egyház și alții*, 2014, pct. 96; *Internationale Humanitäre Hilfsorganisation e. v. împotriva Germaniei*, 2023, pct. 95-97). Cu toate acestea, Curtea a recunoscut că pot exista cazuri în care alegerea măsurilor de care dispun autoritățile pentru a răspunde unei „nevoi sociale imperioase", în legătură cu posibilele consecințe negative ale existenței sau ale activităților unei asociații, este, inevitabil, limitată [*Gorzelik și alții împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 105; *Ayoub și alții împotriva Franței*, 2020, pct. 119-120].

180. Statele au dreptul să ia măsuri preventive pentru a proteja democrația, atât față de partidele politice, cât și față de alte entități. Acestora nu li se poate impune să aștepte până când un partid politic preia puterea și începe să ia măsuri concrete pentru implementarea unei politici incompatibile cu normele Convenției. În cazul în care s-a stabilit în mod suficient pericolul acestei politici și iminența sa, un stat poate să împiedice în mod rezonabil realizarea unui astfel de proiect politic, înainte să se încerce punerea sa în aplicare prin măsuri concrete care ar putea prejudicia pacea civilă și regimul democratic al țării (*Refah Partisi (Partidul Bunăstării) și alții împotriva Turciei*, 2003, pct. 102; *Herri Batasuna și Batasuna împotriva Spaniei*, 2009, pct. 81). În mod similar, pot fi aplicate măsuri preventive împotriva entităților altele decât partidele, dacă există o amenințare suficient de gravă (iminentă) la adresa drepturilor altor persoane, care poate să submineze valorile fundamentale pe care se întemeiază o societate democratică (*Vona împotriva Ungariei*, 2013, pct. 57).

181. De exemplu, Curtea a constatat că dizolvarea unui partid sau a altui tip de asociație era justificată în cazul în care acesta:

- urmărea instaurarea unui stat bazat pe Șaria [*Refah Partisi (Partidul Bunăstării) și alții împotriva Turciei*, 2003; *Fundația Zehra și alții împotriva Turciei*, 2018, ; *Kalifatstaat împotriva Germaniei* (dec.), 2006];
- avea legături cu o organizație teroristă (*Herri Batasuna și Batasuna împotriva Spaniei,* 2009);
- a participat la manifestații și la parade paramilitare împotriva romilor (*Vona împotriva Ungariei*, 2013);
- a fost implicat în acte de violență repetate, în contextul unor meciuri de fotbal (*Les Authentiks și Supras Auteuil 91 împotriva Franței*, 2016);
- avea caracteristicile unei miliții private și era implicat în acte de violență și tulburarea ordinii publice (*Ayoub și alții împotriva Franței*, 2020);
- a făcut donații financiare considerabile unor societăți caritabile legate de organizația teroristă Hamas (*Internationale Humanitäre Hilfsorganisation e. v. împotriva Germaniei*, 2023).

E. Tipuri speciale de asociații

182. Deși art. 11 nu exclude nicio categorie de asociații de la protecția pe care o oferă, asociațiile care se regăsesc cel mai frecvent în jurisprudența Curții sunt partidele politice, asociațiile minorităților și asociațiile religioase, în calitate de actori cheie într-o societate democratică. Sindicatele, singurul tip de asociație menționat în mod expres la art. 11, vor fi tratate în cadrul unei secțiuni distincte din partea 3 de mai jos, datorită rolului și caracteristicilor specifice ale acestora.

1. Partidele politice

183. Având în vedere rolul esențial al partidelor politice în asigurarea pluralismului și a bunei funcționări a democrației, orice măsură adoptată împotriva acestora afectează atât libertatea de asociere, cât și, în consecință, democrația din statul în cauză (*Partidul Republican din Rusia împotriva Rusiei*, 2011, pct. 78). Prin urmare, excepțiile prevăzute la art. 11 trebuie să fie interpretate strict, iar restricțiile aplicate libertății de asociere a acestor partide pot fi justificate numai de motive întemeiate și imperative (*Partidul Comunist Unit din Turcia și alții împotriva Turciei*, 1998, pct. 46). Cu toate acestea, un stat poate, având o justificare bazată pe obligațiile pozitive care îi revin în temeiul art. 1 din Convenție, să impună partidelor politice obligația de a respecta și proteja drepturile și libertățile garantate de Convenție și obligația de a nu propune un program politic care contravine principiilor fundamentale ale democrației (*Refah Partisi (Partidul Bunăstării) și alții împotriva Turciei*, 2003, pct. 103).

a. Refuzul înregistrării și dizolvarea

184. Măsurile drastice, cum ar fi dizolvarea unui întreg partid politic sau refuzul de a înregistra un partid, pot fi luate doar în cazurile cele mai grave (*Herri Batasuna și Batasuna împotriva Spaniei*, 2009, pct. 78; *Linkov împotriva Republicii Cehe*, 2006, pct. 45). Aceste cazuri sunt cele care pun în pericol pluralismul politic sau principiile democratice fundamentale (*Partidul pentru o Societate Democratică (DTP) și alții împotriva Turciei*, 2016, pct. 101).

185. Curtea a stabilit două condiții în care un partid politic poate să promoveze o modificare a legislației sau a structurilor legale și constituționale ale statului: în primul rând, mijloacele folosite în acest scop trebuie să fie legale și democratice; în al doilea rând, modificarea propusă trebuie să fie ea însăși compatibilă cu principiile democratice fundamentale. În consecință, un partid politic ai cărui lideri instigă la violență sau propun un program politic care nu respectă democrația sau are ca scop distrugerea democrației și încălcarea drepturilor și libertăților recunoscute în cadrul unei democrații, nu poate invoca protecția Convenției împotriva sancțiunilor impuse din cauza acestor motive (*Yazar și alții împotriva Turciei*, 2002, pct. 49).

186. Un element esențial care trebuie luat în considerare este aspectul dacă programul unui partid conține un apel la violență, la revoltă sau la orice altă formă de respingere a principiilor democratice (*Partidul Comunistilor (Nepecerişti)și Ungureanu împotriva României*, 2005, pct. 54; *Partidul Libertății și Democrației (ÖZDEP) împotriva Turciei*, 1999, pct. 40). Programul unui partid politic nu este însă unicul criteriu pentru stabilirea obiectivelor și intențiilor acestuia; conținutul programului trebuie să fie comparat cu acțiunile liderilor partidului și cu pozițiile pe care aceștia le susțin. Ansamblul acestor acte și luări de poziție adoptate pot fi relevante în cadrul procedurii de dizolvare a unui partid politic, întrucât pot revela obiectivele și intențiile acestuia (*Refah Partisi (Partidul Bunăstării) și alții împotriva Turciei*, 2003, pct. 101; *Herri Batasuna și Batasuna împotriva Spaniei*, 2009, pct. 80).

187. Atunci când examinează dacă refuzul de a înregistra un partid politic sau dizolvarea unui partid politic, din cauza riscului ca acesta să aducă atingere principiilor democratice, a răspuns unei „nevoi sociale imperioase”, Curtea ține seama de următoarele aspecte: (i) dacă există dovezi plauzibile care să arate că riscul de a se aduce atingere democrației este suficient de grav (iminent); (ii) dacă actele și discursurile liderilor partidului politic în cauză, care sunt luate în considerare la examinarea cauzei, sunt imputabile partidului respectiv; și (iii) dacă actele și discursurile imputabile partidului politic constituie un întreg care oferă o imagine clară a unui model de societate conceput și susținut de partid, care este incompatibil cu noțiunea de „societate democratică” [*Refah Partisi (Partidul Bunăstării) și alții împotriva Turciei*, 2003, pct. 104; *Partidul Comuniștilor (Nepecerişti) și Ungureanu împotriva României*, 2005, pct. 46].

188. În cauza *Refah Partisi (Partidul Bunăstării) și alții împotriva Turciei*, 2003, partidul fusese dizolvat de Curtea Constituțională pe motiv că devenise un „centru de activități contrare principiului

secularismului". Constatând neîncălcarea art. 11, Curtea a considerat că actele și discursurile membrilor și liderilor partidului Refah revelau politica pe termen lung a partidului, care urmărea înființarea unui regim bazat pe Șaria, în cadrul unei pluralități de sisteme juridice, și că Refah nu excludea posibilitatea de a recurge la forță pentru a-și pune în aplicare politica. Întrucât aceste planuri erau incompatibile cu noțiunea de „societate democratică" și existau șanse reale ca partidul să le pună în practică, se putea considera în mod rezonabil că decizia Curții Constituționale a răspuns unei „nevoi sociale imperioase".

189. Curtea a constatat, de asemenea, neîncălcarea art. 11 în cauza *Herri Batasuna și Batasuna împotriva Spaniei*, 2009, în care partidele reclamante fuseseră dizolvate pe motiv că aplicau o strategie de „separare tactică" prin terorism și că existau asemănări semnificative între acestea și organizația teroristă ETA. Curtea a considerat că nu exista niciun motiv pentru a se abate de la constatările instanțelor spaniole. Având în vedere situația care exista în Spania de mulți ani în legătură cu atacurile teroriste, aceste legături dintre partidele reclamante și ETA puteau fi considerate în mod obiectiv ca fiind o amenințare pentru democrație. În plus, actele și discursurile imputabile partidelor reclamante ofereau o imagine clară a modelului social conceput și susținut de acestea, care contravenea noțiunii de „societate democratică" și reprezenta o amenințare majoră la adresa democrației spaniole. În consecință, sancțiunea impusă partidelor reclamante corespundea unei „nevoi sociale imperioase" și era proporțională cu scopul legitim urmărit.

190. Măsurile drastice luate în privința partidelor politice, în absența unor dovezi privind intențiile nedemocratice ale programului sau ale activităților acestora, au determinat Curtea să constate încălcări ale art. 11.

191. În cauza *Partidul Comuniștilor (Nepeceriști) și Ungureanu împotriva României*, 2005, în care autoritățile au refuzat înregistrarea unui partid de comuniști, Curtea nu a acceptat argumentul Guvernului potrivit căruia România nu putea permite ca apariția unui nou partid comunist să facă obiectul unei dezbateri democratice. Deși era dispusă să țină seama de experiența de comunism totalitar a României în perioada dinainte de 1989, Curtea a considerat că acest context nu putea justifica, în sine, necesitatea ingerinței, cu atât mai mult cu cât partide comuniste cu ideologie marxistă existau în mai multe țări. Întrucât programul partidului în cauză nu cuprindea niciun pasaj care să poată fi considerat un apel la folosirea violenței sau la orice altă formă de respingere a principiilor democratice sau la „dictatura proletariatului", acesta nu era incompatibil cu o „societate democratică".

192. Curtea a ajuns la o concluzie similară în cauza *Țonev împotriva Bulgariei*, 2006, în care autoritățile au refuzat să înregistreze Partidul Comunist din Bulgaria, invocând existența unor deficiențe de formă în documentele de înregistrare și pretinsele riscuri care decurgeau din obiectivele și declarațiile partidului. Curtea nu a identificat niciun element care să indice faptul că partidul încerca, în pofida numelui său, să stabilească dominația unei clase sociale asupra celorlalte. De asemenea, nu exista nicio dovadă că, prin alegerea de a include cuvântul „revoluționar" în preambulul la statutul său, partidul optase pentru o politică ce reprezenta o amenințare reală la adresa statului bulgar. În plus, niciun element din declarațiile partidului nu arăta că acesta urmărea scopuri nedemocratice sau că intenționa să recurgă la violență pentru a le atinge.

193. În schimb, în cauza *Ignatencu și Partidul Comunist Român împotriva României*, 2020, s-a apreciat că refuzul de a înregistra partidul reclamant era justificat. Întrucât partidul pretindea că era continuatorul Partidului Comunist care guvernase țara în perioada comunismului totalitar, autoritățile au încercat să prevină un posibil abuz al partidului de poziția acestuia și să protejeze statul de drept și principiile fundamentale ale democrației. Curtea a considerat că, în contextul specific al cauzei, motivele invocate de autorități pentru refuzul înregistrării partidului au fost relevante și suficiente și că măsura a fost proporțională cu scopul legitim urmărit, și anume protejarea securității naționale și a drepturilor și libertăților altora.

194. Interzicerea, în dreptul național, a afilierii etnice a unui partid politic nu este, în sine, incompatibilă cu Convenția. Prin urmare, aceasta poate constitui un motiv legitim pentru refuzul înregistrării unui partid politic, cu condiția ca motivele invocate de autoritățile naționale să fie suficiente pentru a justifica o astfel de măsură severă (*Savenko și alții împotriva Rusiei*, pct. 92-93, în care nu a fost suficient justificat refuzul de a înregistra „Partidul Național Bolșevic", al cărui program de politică externă proclama protecția populației de etnie rusă și vorbitoare de limbă rusă).

195. Trebuie remarcat faptul că alegerea denumirii unui partid politic nu poate justifica, în principiu, o măsură atât de drastică precum dizolvarea acestuia, în lipsa altor circumstanțe relevante și suficiente (*Partidul Comunist Unit din Turcia și alții împotriva Turciei*, 1998, pct. 54, în care unul din motivele desființării partidului era faptul că denumirea acestuia includea cuvântul „comunist").

196. Într-o serie de cauze, Curtea a constatat o încălcare a art. 11, în cazurile în care autoritățile au considerat că programul unui partid submina integritatea teritorială a statului și încuraja separatismul pentru o categorie de populație. În opinia sa, nu poate exista nicio justificare pentru atacarea unui grup politic care respectă principiile democratice fundamentale doar pentru că acesta critică ordinea constituțională și juridică a țării și dorește să participe la dezbaterea publică pe scena politică (*Partidul Comunist Unit din Turcia și alții împotriva Turciei*, 1998, pct. 57). Esența democrației constă în a permite propunerea și dezbaterea unor programe politice diverse, chiar și a celor care contestă modul de organizare a unui stat la un moment dat, cu condiția ca acestea să nu urmărească să aducă atingere democrației înseși [*Partidul Socialist și alții împotriva Turciei*, 1998, pct. 47; *Partidul Libertății și Democrației (ÖZDEP) împotriva Turciei* (MC), 1999, pct. 41].

197. Simplul fapt că un partid politic solicită autonomie sau chiar secesiunea unei părți din teritoriul țării nu este o bază suficientă pentru a justifica dizolvarea acestuia din motive de securitate națională. Într-o societate democratică, bazată pe principiul statului de drept, ideile politice care contestă ordinea existentă fără a pune sub semnul întrebării principiile democrației, și a căror realizare este susținută prin mijloace pașnice, trebuie să beneficieze de o posibilitate adecvată de a fi exprimate, prin participarea la procesul politic (*Organizația Macedoneană Unită Ilinden – PIRIN și alții împotriva Bulgariei*, 2005, pct. 61).

198. Statele au dreptul să impună partidelor politice îndeplinirea unor formalități legale rezonabile legate de înființarea lor, cu condiția ca această cerință să fie proporțională [*Organizația Macedoneană Unită Ilinden – PIRIN și alții împotriva Bulgariei (nr. 2)*, 2011, pct. 83]. În cauza *Partidul Republican din Rusia împotriva Rusiei*, 2011, Curtea a constatat că dizolvarea partidului reclamant pentru nerespectarea cerințelor privind numărul minim de membri și reprezentarea regională era disproporțională în raport cu scopurile legitime invocate de Guvern. Deși condiția ca partidele politice să aibă un număr minim de membri nu era neobișnuită în statele membre ale Consiliului Europei, pragul stabilit de legislația rusă, care, în 2001, a crescut de la 10 000 la 50 000 de membri, era cel mai ridicat din Europa. Curtea a considerat că o măsură atât de radicală precum dizolvarea din motive legate de formă, aplicată unui partid politic consacrat și care respecta legea, nu putea fi considerată „necesară într-o societate democratică". Cerința privind numărul minim de membri ar fi justificată numai dacă ar permite înființarea și funcționarea nestânjenită a unei pluralități de partide politice, care să reprezinte interesele a diverse categorii ale populației, inclusiv minoritățile, și dacă ar asigura accesul acestora pe scena politică (pct. 119-120).

199. În ceea ce privește cerința legată de reprezentarea regională, motivul acesteia era acela de a împiedica înființarea și participarea la alegeri a partidelor regionale, care constituiau o amenințare pentru integritatea teritorială a țării. În opinia Curții, existau și alte mijloace de protejare a legilor, a instituțiilor și a securității naționale ale Rusiei în afară de interzicerea generală a înființării de partide regionale, care a fost introdusă abia în 2001. Odată cu trecerea timpului, restricțiile generale impuse partidelor politice au devenit mai dificil de justificat. Era necesar să se țină seama de programul real și de comportamentul membrilor fiecărui partid politic, și nu de pretinsa amenințare pe care o reprezenta o anumită categorie sau un anumit tip de partide (pct. 122 și 130).

b. Finanțare și controale

200. Curtea a recunoscut necesitatea supravegherii activităților financiare ale partidelor politice, cu scopul de a asigura asumarea responsabilității și transparența, care contribuie la obținerea încrederii publicului în procesul politic. Având în vedere rolul primordial jucat de partidele politice în ceea ce privește buna funcționare a democrațiilor, se poate considera că publicul larg are interesul ca acestea să fie monitorizate și orice cheltuieli nelegale să fie sancționate, în special în cazul partidelor politice care beneficiază de finanțare publică (*Cumhuriyet Halk Partisi împotriva Turciei*, 2016, pct. 69).

201. Statele membre beneficiază de o marjă relativ amplă de apreciere în ceea ce privește modalitățile de verificare a situației financiare a partidelor politice și sancțiunile pe care doresc să le impună pentru tranzacțiile financiare nelegale (*Cumhuriyet Halk Partisi împotriva Turciei*, 2016, pct. 70).

202. Cu toate acestea, orice reglementări juridice privind controlul cheltuielilor partidelor politice trebuie să fie formulate astfel încât să ofere indicații rezonabile cu privire la modul în care vor fi interpretate și aplicate aceste dispoziții (*Cumhuriyet Halk Partisi împotriva Turciei*, 2016, pct. 106).

203. Controlul financiar nu trebuie să fie utilizat niciodată ca instrument politic pentru exercitarea controlului asupra partidelor politice, în special sub pretextul că partidul beneficiază de finanțare publică. Pentru a evita abuzul de mecanismul controlului financiar în scopuri politice, trebuie să se aplice criterii stricte privind „previzibilitatea" legilor care reglementează controlul situației financiare a partidelor politice, atât în ceea ce privește cerințele specifice impuse, cât și sancțiunile pe care le implică încălcarea acestor cerințe (*Cumhuriyet Halk Partisi împotriva Turciei*, 2016, pct. 88).

204. Interdicția impusă partidelor politice de a primi fonduri din surse străine nu este incompatibilă, în sine, cu art. 11 din Convenție. Această chestiune ține de marja de apreciere a statelor, care au libertatea de a stabili sursele de finanțare externă de care pot beneficia partidele politice. Interzicerea finanțării partidelor politice de către state străine este totuși necesară pentru menținerea suveranității naționale (*Partidul Naționalist Basc – Organizația Regională Iparralde împotriva Franței*, 2007, pct. 47).

205. Marja de apreciere a statelor poate include dreptul de a interveni în organizarea internă și funcționarea unui partid în cazul nerespectării de către acesta a unor formalități legale rezonabile. Cu toate acestea, autoritățile nu ar trebui să intervină într-o măsură atât de mare încât să asigure respectarea de către un partid a tuturor formalităților prevăzute în statutul acestuia. În primul rând partidului și membrilor acestuia, și nu autorităților publice, ar trebui să le revină sarcina de a garanta respectarea formalităților, astfel cum se prevede în statutul său (*Partidul Republican din Rusia împotriva Rusiei*, 2011, pct. 87-88, în care Curtea a considerat că refuzul autorităților de a modifica registrul de stat, pe motiv că partidul încălcase regulamentul său intern, nu avea un temei juridic suficient și nu era necesar într-o societate democratică).

206. Curtea nu a găsit nicio justificare pentru supunerea partidelor politice unor verificări frecvente și cuprinzătoare a situației legate de numărul membrilor acestora și unei amenințări permanente cu dizolvarea din motive formale (pct. 115-116).

2. Asociații ale minorităților

207. Curtea a recunoscut că libertatea de asociere este deosebit de importantă pentru persoanele aparținând minorităților, inclusiv minorităților naționale și etnice. Astfel, înființarea unei asociații cu scopul exprimării și promovării identității unei minorități poate fi esențială pentru aceasta, ajutând-o să își păstreze și să își apere drepturile [*Gorzelik și alții împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 93].

208. Existența minorităților și a unor culturi diverse într-o țară este un fapt istoric, pe care o societate democratică trebuie să îl tolereze și chiar să îl protejeze și să îl susțină, în conformitate cu principiile dreptului internațional (*Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası împotriva Turciei*, 2012, pct. 59).

209. Conservarea și dezvoltarea culturii unei minorități și invocarea conștiinței apartenenței la o minoritate nu pot fi considerate o amenințare la adresa „societății democratice”, chiar dacă acestea pot provoca tensiuni (*Ouranio Toxo și alții împotriva Greciei*, 2005, pct. 40). Apariția tensiunilor este o consecință inevitabilă a pluralismului, care se bazează pe respectul real pentru diversitate și dinamica identităților etnice și culturale (*ibid*., pct. 35). Într-o astfel de situație, rolul autorităților nu este de a înlătura cauzele tensiunilor prin eliminarea pluralismului, ci de a se asigura că grupurile concurente se tolerează reciproc (*Jdanov și alții împotriva Rusiei*, 2019, pct. 163).

210. Integritatea teritorială, securitatea națională și ordinea publică nu sunt amenințate de activitățile unei asociații al cărei scop este promovarea culturii unei regiuni, chiar presupunând că aceasta vizează, parțial, și promovarea culturii unei minorități (*Tourkiki Enosi Xanthis și alții împotriva Greciei*, 2008, pct. 51.

211. Refuzul înregistrării unei asociații care afirma conștiința unei minorități, doar pe baza unei suspiciuni cu privire la intențiile reale ale fondatorilor acesteia de a submina integritatea teritorială a țării, a fost considerat de Curte disproporționat în raport cu scopul protejării securității naționale.

212. În cauza *Sidiropoulos și alții împotriva Greciei*, 1998, instanțele interne au refuzat să înregistreze o asociație de promovare a culturii macedonene pe motiv că aceasta intenționa să submineze integritatea teritorială a țării. Curtea a considerat că scopurile asociației – păstrarea și dezvoltarea tradițiilor și culturii minorității macedonene – erau perfect legitime. În opinia sa, locuitorii unei regiuni dintr-o țară au dreptul să înființeze asociații pentru a promova caracteristicile speciale ale regiunii. Declarația instanțelor naționale potrivit căreia asociația reprezenta un pericol pentru integritatea teritorială a Greciei s-a bazat pe o simplă suspiciune. Dacă asociația, odată înregistrată, se implica în activități incompatibile cu scopurile declarate ale acesteia sau contrare legii, autoritățile puteau să dispună dizolvarea asociației. În consecință, refuzul de a înregistra asociația reclamanților era disproporționat în raport cu scopurile urmărite (pct. 44-47).

213. Considerente similare au determinat Curtea să constate o încălcare a art. 11 atunci când autoritățile au refuzat să înregistreze o asociație a unei minorități musulmane (*Bekir-Ousta și alții împotriva Greciei*, 2007, pct. 42-44; *Uniunea Națională Turcă Kungyun împotriva Bulgariei*, 2017, pct. 44-45). Nu exista nimic care să sugereze că asociațiile în cauză pledau pentru folosirea violenței sau a unor mijloace antidemocratice.

214. În orice caz, exprimarea unor opinii separatiste și lansarea unor apeluri la autonomie sau la modificări teritoriale nu reprezintă, în sine, o amenințare pentru integritatea teritorială și securitatea națională a unei țări (*Organizația Macedoneană Unită Ilinden și alții împotriva Bulgariei*, 2006, pct. 76). De asemenea, prezența anumitor cuvinte în denumirea unei asociații nu permite să se concluzioneze că există o astfel de amenințare (*Uniunea Națională Turcă Kungyun împotriva Bulgariei*, 2017, pct. 45).

215. În schimb, statele dispun de o libertate considerabilă pentru a stabili criteriile de participare la alegeri. De exemplu, refuzul înființării unei persoane juridice care ar fi dobândit dreptul de a candida la alegeri ar putea fi considerat necesar într-o societate democratică în cazul în care persoanele particulare nu erau împiedicate în alt fel să înființeze o asociație menită să exprime și să promoveze caracteristicile distinctive ale unei minorități.

216. În cauza *Gorzelik și alții împotriva Poloniei* (MC), 2004, autoritățile au refuzat să înregistreze o asociație care se caracteriza drept o organizație a minorității naționale din Silezia. Acestea au considerat că silezienii nu erau o minoritate națională și că, dacă ar fi permis înregistrarea asociației ca o „organizație a unei minorități naționale”, ar fi însemnat să îi acorde asociației în cauză privilegii electorale, iar aceasta s-ar fi aflat într-o situație avantajoasă față de alte organizații etnice. Curtea a admis că autoritățile naționale nu au depășit marja lor de apreciere considerând că, în momentul înregistrării, exista o nevoie socială imperioasă de a reglementa libertatea unei asociații de a alege să se autointituleze „organizație a unei minorități naționale”, pentru a proteja instituțiile democratice și

procedurile electorale existente în Polonia. Acest refuz nu a fost disproporționat în raport cu scopurile legitime urmărite, întrucât acesta se raporta, în esență, la denumirea pe care asociația putea să o folosească în drept, și nu la capacitatea acesteia de a acționa în mod colectiv într-un domeniu de interes reciproc (pct. 103-106).

217. În cauza *Artiomov împotriva Rusiei* (dec.), 2006, Curtea a considerat justificat refuzul de a înregistra ca partid politic o asociație care își proclama în mod deschis afilierea la un anumit grup etnic („Uniunea tuturor națiunilor din Rusia"). Autoritățile nu l-au împiedicat pe reclamant să înființeze o asociație menită să exprime și să promoveze obiectivele sale specifice, ci au împiedicat crearea unei entități juridice care, odată înregistrată, ar fi dobândit dreptul să candideze la alegeri. Având în vedere principiul respectării specificității naționale în materie electorală, Curtea a considerat corecte concluziile instanțelor naționale potrivit cărora, în Rusia modernă, ar fi riscant să fie încurajată concurența electorală între partide politice bazate pe o afiliere etnică sau religioasă.

218. Denumirea unei asociații nu poate justifica, în sine, dizolvarea acesteia, chiar dacă respectiva denumire este de natură să stârnească sentimente ostile în majoritatea populației, în cazul în care nu există dovezi concrete ale existenței unei amenințări reale la adresa ordinii publice (*Asociația Cetățenilor „Radko" și Paunkovski împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, 2009, pct. 75, referitoare la dizolvarea unei asociații care nega existența etniei macedonene).

219. În cauza *Asociația Persoanelor de Naționalitate Sileziană (în lichidare) împotriva Poloniei*, 2024, autoritățile au dispus dizolvarea asociației reclamante pe motiv că denumirea asociației ar fi indus în eroare publicul, deoarece era legată de o națiune inexistentă (sileziană). În opinia Curții, acest raționament nu era suficient pentru a justifica hotărârea de dizolvare, în absența oricărei dovezi concrete că utilizarea cuvintelor „naționalitate sileziană" constituia o amenințare reală la adresa ordinii publice (pct. 51-54).

220. În cauza *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası împotriva Turciei*, 2012, s-a constatat că cererea de dizolvare a unei asociații pentru susținerea dreptului la educație într-o altă limbă maternă decât limba națională a încălcat art. 11. Deși această chestiune era susceptibilă să tulbure anumite convingeri ale populației majoritare, buna funcționare a democrației impunea desfășurarea unor dezbateri publice care să contribuie la găsirea de soluții la problemele de interes politic sau public general. În opinia Curții, scopul dezvoltării culturii resortisanților care au altă limbă maternă decât cea turcă, prin asigurarea învățământului în limba maternă respectivă, nu era în sine incompatibil cu securitatea națională și nu constituia o amenințare pentru ordinea publică (pct. 55-59).

221. Libertatea de asociere implică dreptul oricărei persoane de a-și exprima, în limitele legii, convingerile cu privire la identitatea sa etnică. Cu toate acestea, oricât de șocante și inacceptabile le-ar putea părea autorităților anumite opinii sau cuvinte utilizate, nu ar trebui să se considere în mod automat că diseminarea lor este o amenințare la adresa ordinii publice sau a integrității teritoriale a unei țări (*Tourkiki Enosi Xanthis și alții împotriva Greciei*, 2008, pct. 51, în care prima asociație reclamantă a fost dizolvată, printre altele, din cauza opiniilor sale cu privire la minorități).

3. Asociațiile religioase

222. Dreptul credincioșilor la libertatea de religie, care include dreptul de a-și manifesta religia în mod colectiv, implică așteptarea ca acestora să li se permită să se asocieze liber, fără ingerințe arbitrare din partea statului. Într-adevăr, existența autonomă a comunităților religioase este indispensabilă pluralismului într-o societate democratică. Obligația statului de neutralitate și imparțialitate exclude orice putere de apreciere a statului în ceea ce privește stabilirea legitimității convingerilor religioase sau a mijloacelor folosite pentru exprimarea acestor convingeri (*Filiala din Moscova a Armatei Salvării împotriva Rusiei*, 2006, pct. 58 și 92).

223. În cazul în care este în discuție organizarea unei comunități religioase, refuzul recunoașterii acesteia constituie, de asemenea, o ingerință în exercitarea dreptului reclamanților la libertatea de

religie, prevăzut la art. 9 din Convenție (*Filiala din Moscova a Armatei Salvării împotriva Rusiei*, 2006, pct. 71).[5]

224. Cu toate acestea, art. 11 coroborat cu art. 9 nu garantează organizațiilor religioase dreptul la un statut juridic specific. Art. 9 și 11 din Convenție impun statului doar obligația să le garanteze comunităților religioase posibilitatea de a dobândi capacitate juridică, în calitate de entități juridice în temeiul dreptului civil; acestea nu impun acordarea unui statut specific de drept public (*Magyar Keresztény Mennonita Egyház și alții împotriva Ungariei*, 2014, pct. 91).

225. Refuzul de a reînregistra o comunitate religioasă care există de mulți ani trebuie să fie justificat de motive foarte întemeiate și imperative (*Biserica Scientologică din Moscova împotriva Rusiei*, 2007, pct. 96; *Filiala din Moscova a Armatei Salvării împotriva Rusiei*, 2006, pct. 96; *Martorii lui Iehova din Moscova împotriva Rusiei*, 2010, pct. 180).

226. În cazurile în care motivele invocate pentru refuzul înregistrării nu au avut un temei juridic sau factual, Curtea a constatat că autoritățile nu au acționat cu bună credință și au neglijat obligația lor de neutralitate și imparțialitate față de comunitatea religioasă a reclamantului (*Filiala din Moscova a Armatei Salvării împotriva Rusiei*, 2006, pct. 97; *Martorii lui Iehova din Moscova împotriva Rusiei*, 2010, pct. 181; *Biserica Scientologică din Moscova împotriva Rusiei*, 2007, pct. 97).

227. Autoritățile statului au obligația de a se asigura că perioada de așteptare impusă unei comunități religioase pentru acordarea personalității juridice este rezonabil de scurtă (*Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas și alții împotriva Austriei*, 2008, pct. 79). Cu toate acestea, poate fi necesară stabilirea unui termen minim rezonabil în cazul grupurilor religioase nou-înființate și necunoscute (*Magyar Keresztény Mennonita Egyház și alții împotriva Ungariei*, 2014, pct. 111).

228. S-a apreciat că refuzul înregistrării, în baza unei dispoziții legale care împiedica toate grupurile religioase care nu existau de cel puțin cincisprezece ani pe un anumit teritoriu să obțină statutul de persoană juridică, nu era justificat (*Kimlia și alții împotriva Rusiei*, 2009, pct. 98-101).

229. Refuzul înregistrării din cauza neprezentării unor informații cu privire la principiile fundamentale ale unei religii poate fi justificat, în circumstanțele speciale ale unei cauze, de necesitatea de a stabili dacă respectivul cult care dorește recunoașterea prezintă vreun pericol pentru o societate democratică [*Cârmuirea Spirituală a Musulmanilor din Republica Moldova împotriva Moldovei* (dec.), 2005].

230. Este legitim ca autoritățile să se asigure că se poate face distincție între o asociație care solicită înregistrarea acesteia și asociațiile deja existente, pentru a evita inducerea în eroare a publicului (*Metodiev și alții împotriva Bulgariei*, 2017, pct. 43; *„Arhiepiscopia Ortodoxă de Ohrida („Arhiepiscopia Ortodoxă Greacă de Ohrida a Patriarhiei Peć)" împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, 2017, pct. 111; *Comunitatea Bektashi și alții împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, 2018, pct. 71). Cu toate acestea, s-a considerat că pretinsa lipsă de precizie, din statutul asociației religioase, în ceea ce privește descrierea convingerilor și riturilor acesteia, nu era de natură să justifice refuzul înregistrării asociației respective (*Metodiev și alții împotriva Bulgariei*, 2017, pct. 44-46).

231. Statele contractante dispun de o marjă de apreciere în ceea ce privește alegerea formelor de cooperare cu diferitele comunități religioase [*Izzettin Doğan și alții împotriva Turciei* (MC), 2016, pct. 112]. Libertatea acordată statelor în materie de reglementare a relațiilor lor cu bisericile include, de asemenea, posibilitatea statelor de a modifica, prin intermediul unor măsuri legislative, privilegiile acordate acestora. Totuși, această libertate nu se poate extinde într-o asemenea măsură încât să aducă atingere neutralității și imparțialității impuse statului în acest domeniu (*Magyar Keresztény Mennonita Egyház și alții împotriva Ungariei*, 2014, pct. 111).

5. A se vedea Ghidul privind art. 9 din Convenție pentru o prezentare detaliată privind recunoașterea, înregistrarea și dizolvarea asociațiilor religioase.

232. Ori de câte ori statul, în conformitate cu art. 9 și 11, decide să mențină un sistem în care statul este mandatat în mod constituțional să adere la o anumită religie, așa cum este cazul în anumite țări europene, și oferă avantaje publice doar anumitor entități religioase, nu și altora, trebuie să facă acest lucru pe baza unor criterii rezonabile, care au legătură cu urmărirea unor interese publice (*Magyar Keresztény Mennonita Egyház și alții împotriva Ungariei*, 2014, pct. 113).

F. Obligații pozitive

233. Respectarea reală și efectivă a dreptului la libertatea de asociere nu poate fi redusă la simpla obligație a statului de a nu interveni (*Ouranio Toxo și alții împotriva Greciei*, 2005, pct. 37). În anumite circumstanțe, autoritățile naționale pot fi obligate să intervină în relația dintre persoanele particulare prin adoptarea unor măsuri rezonabile și adecvate, pentru a asigura exercitarea efectivă a dreptului la libertatea de asociere (*Wilson, National Union of Journalists (Uniunea Națională a Jurnaliștilor) și alții împotriva Regatului Unit*, 2002, pct. 41).

234. Indiferent dacă o cauză este examinată din perspectiva unei obligații pozitive ce revine statului sau din cea a unei ingerințe din partea unei autorități publice, care impune o justificare, criteriile care trebuie să fie aplicate nu diferă, în esență. În ambele contexte, trebuie să se țină seama de echilibrul just care trebuie asigurat între interesele concurente ale persoanei și cele ale comunității în ansamblu [*Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei* (MC), 2006, pct. 58].

235. Autoritățile publice au obligația să garanteze buna funcționare a unei asociații sau a unui partid politic, chiar și atunci când acestea deranjează sau ofensează persoanele care se opun ideilor sau revendicărilor legale pe care acestea doresc să le promoveze. Membrii acestora trebuie să poată participa la întruniri fără să se teamă că vor fi supuși unor violențe fizice de către oponenții lor. Această teamă ar putea să descurajeze alte asociații sau partide politice să își exprime în mod deschis opiniile asupra unor chestiuni foarte controversate, care afectează comunitatea. În cadrul unei democrații, exercitarea dreptului la contraprotest nu se poate extinde la împiedicarea exercitării dreptului la protest (*Ouranio Toxo și alții împotriva Greciei*, 2005, pct. 37; *Jdanov și alții împotriva Rusiei*, 2019, pct. 162).

236. Obligația pozitivă de a asigura exercitarea efectivă a dreptului la libertatea de asociere este deosebit de importantă pentru persoanele care au opinii nepopulare sau aparțin minorităților, deoarece acestea sunt mai expuse victimizării (*Bączkowski și alții împotriva Poloniei*, 2007, pct. 64).

237. În cauza *Ouranio Toxo și alții împotriva Greciei*, 2005, art. 11 a fost încălcat, printre altele, din cauza unor omisiuni ale autorităților elene. În special, statul nu a luat măsurile adecvate pentru a împiedica sau a reduce violențele izbucnite după ce un partid care apăra interesele minorității macedonene a agățat, la balconul sediului partidului, un panou cu numele partidului scris în limba macedoneană. Poliția ar fi putut să prevadă în mod rezonabil că exista riscul unor acte de violență împotriva membrilor partidului și al unor încălcări evidente ale dreptului la libertatea de asociere, dar aceasta nu a intervenit. În plus, procurorul nu a considerat necesar să inițieze o anchetă ulterior incidentelor, pentru a stabili persoanele responsabile. Curtea a subliniat faptul că, în cazul ingerințelor în exercitarea dreptului la libertatea de asociere, prin acte comise de persoane particulare, autoritățile competente au obligația suplimentară de a realiza o anchetă efectivă (pct. 43).

238. În cauza *Jdanov și alții împotriva Rusiei*, 2019, s-a constatat că refuzul de a înregistra asociații înființate pentru a promova drepturile persoanelor LGBT, pe motiv, printre altele, că aceste asociații ar putea deveni victime ale unor acte de agresiune din partea unor persoane care nu aprobau homosexualitatea, a încălcat art. 11. Curtea a considerat că autoritățile ruse aveau obligația să ia măsuri rezonabile și adecvate pentru a permite asociațiilor să își desfășoare activitățile fără a se teme că vor fi victime ale unor violențe fizice. Deși autoritățile dispuneau de o amplă marjă de apreciere în alegerea mijloacelor care le-ar fi permis asociațiilor să își desfășoare activitatea fără perturbări, acestea au decis, în schimb, să elimine cauza tensiunilor și să evite riscul de tulburare a ordinii publice,

prin restrângerea libertății de asociere (pct. 164). Refuzul de a înregistra asociațiile în cauză a constituit, de asemenea, o discriminare bazată pe orientarea sexuală, cu încălcarea art. 14.

239. Autoritățile au obligația pozitivă de a asigura un control judecătoresc și de a oferi garanții împotriva concedierii de către angajatori privați, în cazul în care concedierea este motivată exclusiv de faptul că un angajat aparține unui anumit partid politic (*Redfearn împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 43, în care un angajat, care fusese concediat în cursul perioadei de probă de un an, a fost împiedicat să introducă o acțiune în justiție pentru concediere abuzivă din motive legate de afilierea sa politică).

240. Statele sunt obligate, în temeiul art. 11 și 14 din Convenție, să instituie un sistem judiciar care să asigure o protecție reală și efectivă împotriva discriminării bazate pe apartenența la o asociație (*Danilenkov și alții împotriva Rusiei*, 2009, pct. 124, în care autoritățile judiciare naționale au refuzat să examineze plângerile reclamanților pe motiv că existența unei discriminări putea fi stabilită doar în cadrul unei proceduri penale; *Zaharova și alții împotriva Rusiei*, 2022, pct. 36, în care probele prima facie prezentate de reclamanți cu privire la discriminarea suferită de aceștia au fost respinse ca nefondate).

241. Statul are obligația pozitivă de a institui un sistem de recunoaștere care facilitează dobândirea personalității juridice de către comunitățile religioase. Definiția noțiunilor de religie și activități religioase are consecințe directe asupra exercitării de către o persoană a dreptului său la libertatea de religie (*Magyar Keresztény Mennonita Egyház și alții*, 2014, pct. 90).

242. Statul contractant are obligația de a-și organiza sistemul național de înregistrare și de a adopta măsurile reparatorii necesare pentru a le permite autorităților competente să respecte termenele stabilite în propria sa legislație și pentru a evita orice întârzieri nerezonabile în această privință (*Ramazanova și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2007, pct. 65, în care Ministerul Justiției nu a respectat termenele legale pentru înregistrarea asociației, iar dreptul intern nu prevedea o protecție suficientă împotriva unor astfel de întârzieri).

III. Libertatea de a constitui sindicate și de a se afilia la sindicate

A. Întinderea drepturilor sindicale

243. Art. 11 prezintă libertatea de a constitui sindicate și de a se afilia la sindicate ca o formă a libertății de asociere sau un aspect specific al acesteia, nu ca un drept independent (*Sindicatul Național al Poliției belgiene împotriva Belgiei*, 1975, pct. 38; *Manole și „Cultivatorii Direcți din România" împotriva României*, 2015, pct. 57). Prin urmare, elementele libertății de asociere prezentate anterior, precum și condițiile prevăzute de art. 11 § 2 în privința ingerințelor în exercitarea acestei libertăți, se aplică în egală măsură sindicatelor, dacă acestea sunt relevante.

244. Libertatea sindicală este un element esențial al dialogului social între lucrători și angajatori și, în consecință, un instrument important pentru realizarea justiției și armoniei sociale [*Sindicatul „Păstorul cel Bun" împotriva României* (MC), 2013, pct. 130].

245. Art. 11 garantează libertatea de a proteja interesele profesionale ale membrilor sindicatelor, prin acțiuni sindicale, statele contractante având obligația să permită, precum și să facă posibilă desfășurarea și dezvoltarea acestora (*Sindicatul Suedez al Conductorilor de Locomotive împotriva Suediei*, 1976, pct. 40; *Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei*, 2006, pct. 28). Totuși, acesta nu garantează sindicatelor sau membrilor acestora un anumit tratament din partea statului. În temeiul dreptului național, sindicatele ar trebui să poată, în condiții conforme cu art. 11, să lupte

pentru apărarea intereselor membrilor lor [*Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* (MC), 2013, pct. 134]. Expresia „pentru apărarea intereselor sale” nu poate fi interpretată în sensul că doar persoanele particulare, nu și sindicatele, pot să formuleze o plângere în temeiul acestei dispoziții [*Federația Sindicatelor Lucrătorilor Offshore și alții împotriva Norvegiei* (dec.), 2002]. Art. 11 protejează atât lucrătorii, cât și sindicatele [*Yakut Republican Trade-Union Federation (Federația Sindicală Republicană din Republica Iacutia) împotriva Rusiei*, 2021, pct. 30]. Un sindicat poate pretinde că este victima concedierii unuia dintre membrii săi de către angajatorul acestuia, dacă se susține că această concediere a fost motivată de apartenența salariatului în cauză la sindicat respectiv sau de participarea acestuia la activitățile sindicatului [*Hoppen și sindicatul angajaților companiei AB Amber Grid împotriva Lituaniei*, 2023, pct. 153].

246. Membrii unui sindicat au dreptul ca sindicatul lor să fie ascultat în vederea apărării intereselor acestora. Aceștia trebuie să fie în măsură să prezinte în fața angajatorului revendicările prin care se încearcă îmbunătățirea situației lucrătorilor din întreprinderea lor. Un sindicat care nu are posibilitatea de a-și exprima liber ideile în această privință este lipsit de un mijloc de acțiune esențial (*Straume împotriva Letoniei*, 2022, pct. 91-92). În contextul libertății de exprimare a unui reprezentant sindical, Curtea consideră că sunt relevante următoarele elemente: contextul în care au fost făcute declarațiile (inclusiv dacă acestea erau parte dintr-o activitate sindicală legitimă); natura declarațiilor (inclusiv dacă au fost depășite limitele unei critici acceptabile); prejudiciul suferit de angajator sau de alte persoane; precum și natura și severitatea sancțiunilor sau a altor repercusiuni (pct. 103).

247. De regulă, reprezentanții lucrătorilor ar trebui să beneficieze, în anumite limite, de facilități adecvate, care să le permită să își exercite rapid și eficient atribuțiile sindicale [*Sanchez Navajas împotriva Spaniei* (dec.), 2001].

248. O politică prin care se restricționează numărul organizațiilor care trebuie să fie consultate de Guvern nu este incompatibilă cu libertatea sindicală (*Sindicatul Național al Poliției Belgiene împotriva Belgiei*, 1975, pct. 40-41, în care sindicatul reclamant era în măsură să facă diverse alte demersuri pe lângă Guvern, pentru apărarea intereselor membrilor săi).

249. Art. 11 § 2 nu exclude nicio categorie profesională din sfera de aplicare a acestui articol. Autoritățile naționale au dreptul, cel mult, să impună „restrângeri legitime” anumitor angajați ai acestora, în conformitate cu art. 11 § 2 [*Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* (MC), 2013, pct. 145]. Astfel, art. 11 se aplică tuturor persoanelor încadrate în muncă [a se vedea *Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* (MC), 2013, pct. 141 și 148, cu privire la membrii clerului; *Manole și „Cultivatorii Direcți din România” împotriva României*, 2015, pct. 62, cu privire la agricultorii care desfășoară activități independente]. Munca prestată de către deținuți nu poate fi echivalată cu munca obișnuită. Prin urmare, interdicția legală privind sindicalizarea deținuților care prestează muncă poate fi justificată, având în vedere lipsa unui consens suficient în rândul statelor membre ale Consiliului Europei cu privire la dreptul deținuților de a constitui sindicate și de a se afilia la sindicate [*Yakut Republican Trade-Union Federation (Federația Sindicală Republicană din Republica Iacutia) împotriva Rusiei*, 2021, pct. 44-47].

250. Convenția nu face nicio distincție între atribuțiile unui stat contractant, în calitate de deținător al puterii publice, și responsabilitățile acestuia în calitate de angajator. Art. 11 este, așadar, obligatoriu pentru „stat în calitate de angajator”, indiferent dacă relațiile acestuia cu angajații săi sunt reglementate de dreptul public sau de dreptul privat (*Schmidt și Dahlström împotriva Suediei*, 1976, pct. 33; *Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei*, 2006, pct. 29).

B. Elemente esențiale și abordarea Curții

251. Dreptul sindical include următoarele elemente esențiale: dreptul de a constitui un sindicat sau de a se afilia la un sindicat, interzicerea acordurilor de monopol sindical (de tip *closed-shop*), dreptul unui sindicat de a încerca să convingă angajatorul să asculte ceea ce are de spus în numele membrilor

săi și, în principiu, dreptul la negocieri colective cu angajatorul [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 145 și 154; *Sindicatul „Păstorul cel Bun" împotriva României* (MC), 2013, pct. 135].

252. Această listă nu este exhaustivă, ci, dimpotrivă, poate face obiectul unor modificări, în funcție de anumite evoluții în raporturile de muncă. Curtea ține seama și de alte elemente de drept internațional decât Convenția, de interpretarea acestor elemente de către organele competente și de practicile statelor europene care reflectă valorile lor comune [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 85 și 146; *Manole și „Cultivatorii Direcți din România" împotriva României*, 2015, pct. 67; *Humpert și alții împotriva Germaniei* (MC), 2023, pct. 101]. Adoptarea de către Curte, din perspectiva art. 11, a unei interpretări a întinderii libertății de asociere a sindicatelor mult mai restrânsă decât cea care prevalează în dreptul internațional [*National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Sindicatul Național al Lucrătorilor Feroviari, Maritimi și din Transporturi) împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 76] ar contraveni acestei metode.

253. Două principii ghidează abordarea Curții cu privire la conținutul dreptului de asociere; în primul rând, Curtea ține seama de totalitatea măsurilor luate de statul în cauză pentru a asigura libertatea sindicală, care face obiectul marjei sale de apreciere; în al doilea rând, Curtea nu acceptă restrângeri care afectează elementele esențiale ale libertății sindicale, fără de care această libertate ar fi golită de conținut. Deși, în principiu, statele au libertatea să decidă ce fel de măsuri doresc să ia pentru a asigura respectarea art. 11, acestea sunt obligate să țină seama de elementele care sunt considerate esențiale în jurisprudența Curții [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 144].

254. Chiar și atunci când pun în aplicare obligațiile ce le revin în temeiul dreptului UE sau al dreptului SEE, părțile contractante ar trebui să se asigure că restrângerile impuse în privința drepturilor prevăzute la art. 11 nu afectează elementele esențiale ale libertății sindicale, fără de care această libertate ar fi lipsită de substanță (*Norwegian Confederation of Trade Unions (Confederația Sindicatelor Norvegiene) (LO) și Norwegian Transport Workers' Union (NTF) (Sindicatul Norvegian al Lucrătorilor din Transporturi) împotriva Norvegiei*, 2021, pct. 117). Libertatea de stabilire, care decurge din dreptul SEE, nu este un drept fundamental care contrabalansează libertatea de asociere, ci mai degrabă un element – chiar unul important – care trebuie luat în considerare în cadrul aprecierii proporționalității din perspectiva paragrafului 2 al articolului 11 (*ibid*., pct. 118).

C. Refuzul înregistrării

255. Deși orice persoană încadrată în muncă are dreptul de a constitui un sindicat, Curtea a constatat, în anumite situații, că refuzul statului de a înregistra un sindicat era justificat.

256. În cauza *Sindicatul „Păstorul cel Bun" împotriva României* (MC), 2013, o cerere de înregistrare a unui sindicat format din preoți ai Bisericii Ortodoxe Române a fost respinsă de autoritățile naționale pentru nerespectarea obligației de a obține aprobarea arhiepiscopului. Constatând neîncălcarea art. 11, Curtea a considerat că autoritățile au aplicat pur și simplu principiul autonomiei comunităților religioase și au refuzat să se implice în organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, respectând astfel obligația de neutralitate confesională, ce le revine în temeiul art. 9 din Convenție. Autoritățile naționale aveau obligația de a respecta opinia comunităților religioase cu privire la orice activitate colectivă a membrilor lor, care ar putea submina autonomia acestora (pct. 159, 164-166).

257. În cauza *Manole și „Cultivatorii Direcți din România" împotriva României*, 2015, autoritățile au refuzat înregistrarea sindicatului pe care dorea să îl înființeze un grup de agricultori independenți întrucât această formă de asociere în agricultură era rezervată pentru persoanele încadrate în muncă și membrii cooperatori. Ținând seama de instrumentele internaționale relevante, Curtea a constatat că excluderea agricultorilor care desfășurau o activitate independentă de la dreptul de a constitui sindicate nu încălca art. 11 din Convenție. Potrivit legislației naționale, reclamanții aveau dreptul de a constitui asociații profesionale, care beneficiau de drepturi esențiale ce le permiteau să apere

interesele membrilor lor în relațiile cu autoritățile publice, fără a fi necesar ca acestea să fie constituite sub formă de sindicate.

D. Sancțiuni și măsuri disuasive

258. Un angajat sau un lucrător ar trebui să fie liber să adere sau să nu adere la un sindicat, fără a fi sancționat sau fără să facă obiectul unor măsuri disuasive [*Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) (Asociația Mecanicilor de Locomotivă și Pompierilor) împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 39].

259. Esența dreptului angajaților de a se afilia la un sindicat constă în libertatea acestora de a solicita sindicatului să comunice revendicările lor în fața angajatorului sau să întreprindă acțiuni pentru a le proteja interesele. Statul are rolul de a se asigura că membrii sindicatelor nu sunt împiedicați sau opriți să apeleze la sindicat pentru a-i reprezenta (*Wilson, National Union of Journalists (Uniunea Națională a Jurnaliștilor) și alții împotriva Regatului Unit*, 2002, pct. 46, în care angajatorii au recurs la stimulente financiare pentru a-i determina pe angajați să renunțe la drepturi sindicale importante, subminând astfel capacitatea sindicatului în cauză de a lupta pentru apărarea intereselor membrilor săi).

260. Pentru a garanta caracterul real și efectiv al drepturilor sindicale, autoritățile naționale trebuie să se asigure că sancțiunile disproporționate nu îi descurajează pe reprezentanții sindicatelor să încerce să exprime și să apere interesele membrilor lor [*Trade Union of the Police in the Slovak Republic (Sindicatul Poliției din Republica Slovacă) și alții împotriva Slovaciei*, 2012, pct. 55]. Atunci când declarațiile se referă în mod clar la activități sindicale, sancționarea lor este dificil de conciliat cu prerogativele unui lider de sindicat (*Straume împotriva Letoniei*, 2022, pct. 92).

261. Sancțiunile penale sau disciplinare impuse membrilor sindicatelor în legătură cu activitățile lor îi pot împiedica să participe în mod legitim la greve sau alte acțiuni în apărarea intereselor lor profesionale și au fost considerate nejustificate (*Ognevenko împotriva Rusiei*, 2018, pct. 84; *Karaçay împotriva Turciei*, 2007, pct. 37; *Urcan și alții împotriva Turciei*, 2008, pct. 34; *Doğan Altun împotriva Turciei*, 2015, pct. 50; *Straume împotriva Letoniei*, 2022, pct. 112). Chiar și sancțiunile minime îi descurajează pe membrii sindicatelor să își desfășoare în mod liber activitățile (*Kaymak și alții împotriva Turciei*, 2023, pct. 56, cu privire la un „avertisment fără caracter punitiv").

262. Art. 11 din Convenție nu poate fi interpretat în sensul că impune statelor contractante să prevadă în dreptul lor intern că un membru sau un lider al unui sindicat nu poate fi concediat decât cu acordul sindicatului respectiv [*Hoppen și sindicatul angajaților companiei AB Amber Grid împotriva Lituaniei*, 2023, pct. 215).

E. Dreptul de a nu se afilia la un sindicat

263. Deși este posibil ca impunerea, printr-o lege sau printr-un acord, a obligației de a adera la un anumit sindicat să nu fie întotdeauna contrară Convenției, o astfel de obligație care, în circumstanțele cauzei, afectează însăși substanța libertății de asociere, garantată de art. 11, constituie o ingerință în exercitarea acestei libertăți (a se vedea *Young, James și Webster împotriva Regatului Unit*, 1981, pct. 55, pentru un exemplu de constrângere sub forma unei amenințări cu concedierea, care a implicat pierderea mijloacelor de trai; *Sigurður A. Sigurjónsson împotriva Islandei*, 1993, pct. 36, în care reclamantul a fost expus riscului de a-și pierde licența pentru exercitarea profesiei sale).

264. Protecția conferită de art. 11 nu se extinde doar la situațiile în care cerința de a adera la un sindicat este impusă după recrutarea persoanei în cauză sau ulterior acordării unei licențe. Nu se poate considera că o persoană a renunțat la dreptul său negativ la libertatea de asociere în situația în care, știind că apartenența la un sindicat este o condiție prealabilă pentru a-și asigura un loc de muncă, aceasta acceptă o ofertă de angajare, în pofida faptului că dezaprobă condiția impusă (*Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei*, 2006, pct. 56). Acceptarea de către o persoană a afilierii la un

sindicat ca pe o condiție de angajare ca oricare alta nu modifică în mod semnificativ elementul de constrângere inerent faptului că persoana în cauză a fost obligată să adere la un sindicat (*ibid.*, pct. 59).

265. Concedierea unei persoane, ca urmare a refuzului său de a îndeplini condiția de a se afilia la un anumit sindicat, constituie o formă gravă de constrângere, care aduce atingere chiar esenței libertății de alegere, inerentă dreptului negativ la libertatea de asociere, protejat de art. 11 din Convenție (*Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei*, 2006, pct. 61)

266. Utilizarea acordurilor de monopol sindical pe piața muncii nu este un instrument indispensabil pentru exercitarea efectivă a libertăților sindicale (*Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei*, 2006, pct. 75).

F. Dreptul sindicatelor de a-și administra afacerile interne și de a-și alege membrii

267. Dreptul de a constitui sindicate include dreptul sindicatelor de a elabora reglementări proprii, de a administra propriile afaceri, precum și de a constitui federații sindicale și de a adera la acestea [*Cheall împotriva Regatului Unit* (decizia Comisiei), 1985]. Așa cum un sindicat ar trebui să fie liber să adere la o federație, la fel și federația ar trebui să aibă libertatea de a admite sindicatul respectiv [*Yakut Republican Trade-Union Federation (Federația Sindicală Republicană din Republica Iacutia) împotriva Rusiei*, 2021, pct. 30]. Sindicatele se bucură de libertatea de a-și stabili propriile reguli privind condițiile de afiliere, inclusiv formalitățile administrative și plata unor cotizații, precum și alte criterii materiale, cum ar fi profesia sau meseria exercitată de potențialii membri (*Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) (Asociația Mecanicilor de Locomotivă și Pompierilor) împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 38).

268. Sindicatele ar trebui să aibă libertatea de a-și alege membrii; art. 11 nu impune asociațiilor sau organizațiilor obligația de a admite orice persoană care dorește să adere la acestea. În cazul asociațiilor înființate de persoane care, fiind adepte ale anumitor valori sau idealuri, intenționează să urmărească obiective comune, dacă acestea nu ar avea posibilitatea de a-și alege membrii, s-ar aduce atingere exercitării efective a libertății în cauză [*Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) (Asociația Mecanicilor de Locomotivă și Pompierilor) împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 39]. Sindicatele nu sunt organisme dedicate exclusiv aspectelor neutre din punct de vedere politic ale bunăstării membrilor acestora, ci, deseori, acestea îmbrățișează o anumită ideologie și au convingeri ferme cu privire la problemele sociale și politice (*ibid*., pct. 50).

269. Dreptul unei persoane de a adera la un sindicat „pentru apărarea intereselor sale” nu poate fi interpretat în sensul că acesta conferă un drept general de afiliere la un sindicat ales, indiferent de regulamentul sindicatului respectiv: în exercitarea drepturilor garantate la art. 11 § 1, sindicatele trebuie să rămână libere să decidă, în conformitate cu regulile acestora, cu privire la chestiuni legate de admiterea și excluderea membrilor acestora [*Cheall împotriva Regatului Unit*, decizia Comisiei, 1985; *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) (Asociația Mecanicilor de Locomotivă și Pompierilor) împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 39, în care un sindicat a fost împiedicat să excludă un membru din cauza afilierii acestuia la un partid politic care pleda pentru opinii incompatibile cu propriile opinii, cu încălcarea art. 11; *Vlahov împotriva Croației*, 2022, pct. 60, cu privire la dreptul sindicatelor de a-și alege membri, în raport cu dreptul la libertatea de asociere al potențialilor membri].

270. Cu toate acestea, se poate ține seama de considerente diferite atunci când asociația sau sindicatul îndeplinește sarcini publice care îi sunt impuse sau beneficiază de finanțare publică, caz în care poate fi rezonabil să i se solicite să admită în rândul membrilor săi anumite persoane, pentru a îndeplini obiective mai ample decât propriile obiective (*Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) (Asociația Mecanicilor de Locomotivă și Pompierilor) împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 40).

271. Totuși, pentru ca dreptul unei persoane de a se afilia la un sindicat să fie efectiv, statul trebuie să protejeze persoana în cauză împotriva oricărui abuz de poziție dominantă din partea sindicatelor. Un astfel de abuz poate avea loc, de exemplu, atunci când refuzul admiterii unei persoane în calitate de membru sau excluderea unui membru nu s-a făcut în conformitate cu statutul sindicatului în cauză sau când statutul acestuia este complet nerezonabil sau arbitrar, ori atunci când refuzul admiterii unei persoane în calitate de membru sau expulzarea unui membru a cauzat prejudicii majore [*Cheall împotriva Regatului Unit* (decizia Comisiei), 1985; *Johansson împotriva Suediei*, decizia Comisiei, 1990; *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) (Asociația Mecanicilor de Locomotivă și Pompierilor) împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 43]. Poate exista o formă de abuz și în cazul unui tratament discriminatoriu, împotriva căruia statul este obligat să adopte măsuri de protecție reale și efective (*Vlahov împotriva Croației*, 2022, pct. 61).

G. Dreptul la negocieri colective

272. În cauza *Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, Curtea și-a revizuit jurisprudența potrivit căreia dreptul la negocieri colective și dreptul de a încheia contracte colective de muncă nu constituie un element inerent art. 11 și nu este indispensabil pentru exercitarea efectivă a libertății sindicale. Având în vedere evoluția dreptului muncii și practica statelor contractante în materie, Curtea a hotărât că dreptul la negocieri colective cu angajatorul a devenit, în principiu, unul dintre elementele esențiale ale „dreptului de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale” prevăzut la art. 11 din Convenție, fiind de la sine înțeles că statele își păstrează libertatea de a-și organiza sistemul astfel încât, dacă este cazul, să acorde un statut special sindicatelor reprezentative (pct. 153-154).

273. Dreptul la negocieri colective nu a fost interpretat în sensul că include „dreptul” de a încheia un contract colectiv de muncă [*National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Sindicatul Național al Lucrătorilor Feroviari, Maritimi și din Transporturi) împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 85], sau dreptul unui sindicat de a menține o perioadă nedeterminată un contract colectiv de muncă încheiat cu privire la un anumit aspect [*Swedish Transport Workers Union (Sindicatul Suedez al Lucrătorilor din Transporturi) împotriva Suediei* (dec.), 2004].

274. Convenția nu conține nicio cerință care să îi impună unui angajator să încheie un contract colectiv de muncă sau să prelungească aplicarea acestuia ori să accepte solicitările formulate de un sindicat în numele membrilor săi [*UNISON împotriva Regatului Unit* (dec.), 2002].

275. Obligațiile pozitive ce revin unui stat în temeiul art. 11 nu se extind la instituirea unui mecanism legal obligatoriu de reglementare a negocierilor colective [*Sindicatul „Unite the Union” împotriva Regatului Unit* (dec.), 2016, pct. 65 in fine; *Wilson, National Union of Journalists (Uniunea Națională a Jurnaliștilor) și alții împotriva Regatului Unit*, 2002, pct. 44].

276. Esența unui sistem voluntar de negociere colectivă constă în faptul că un sindicat care nu este recunoscut de un angajator trebuie să aibă posibilitatea de a lua măsuri, inclusiv, dacă este necesar, să organizeze acțiuni sindicale, pentru a convinge angajatorul să poarte cu acesta negocieri colective cu privire la problemele pe care sindicatul le consideră importante pentru interesele membrilor săi [*Wilson, National Union of Journalists (Uniunea Națională a Jurnaliștilor) și alții împotriva Regatului Unit*, 2002, pct. 46].

277. În cauza *Asociația Funcționarilor Publici și Sindicatul pentru Negocieri Colective și alții împotriva Germaniei*, 2022, Curtea a considerat că legislația națională - care făcea inaplicabile contractele colective de muncă încheiate de sindicatele minoritare și care erau incompatibile cu cele încheiate de un sindicat majoritar (având dispoziții contradictorii) - nu a încălcat art. 11, având în vedere marja de apreciere a statului pârât în materie, domeniul de aplicare limitat al restrângerii și scopul important de a asigura buna funcționare a sistemului de negocieri colective, atât în interesul angajaților, cât și al angajatorilor.

H. Dreptul la grevă

278. Acordarea dreptului la grevă reprezintă unul dintre cele mai importante mijloace prin care statul poate să asigure libertatea sindicatelor de a apăra interesele profesionale ale membrilor săi [*Schmidt și Dahlström împotriva Suediei*, 1976, pct. 36; *Wilson, National Union of Journalists (Uniunea Națională a Jurnaliștilor) și alții împotriva Regatului Unit*, 2002, pct. 45]. Acest drept nu este absolut și poate fi reglementat de dreptul intern (*ibid.*; *Enerji Yapı-Yol Sen împotriva Turciei*, 2009, pct. 32). Restricțiile impuse de un stat contractant cu privire la exercitarea dreptului la grevă nu ridică, în sine, o problemă în temeiul art. 11 din Convenție [*Federația Sindicatelor Lucrătorilor Offshore și alții împotriva Norvegiei* (dec.), 2002].

279. Dreptul la grevă este în mod clar protejat de art. 11 [*Association of Academics (Asociația sindicală a absolvenților de studii universitare) împotriva Islandei* (dec), 2018, pct. 24-27, pentru o prezentare generală a jurisprudenței Curții în materie; *National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Sindicatul Național al Lucrătorilor Feroviari, Maritimi și din Transporturi) împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 84]. Curtea a făcut referire la grevă ca fiind cel mai puternic instrument de care dispune un sindicat pentru a proteja interesele profesionale ale membrilor săi (*Hrvatski liječnički sindikat împotriva Croației*, 2014, pct. 59).

280. Art. 11 se aplică, de asemenea, unei „greve selective", desfășurată de un sindicat, în cadrul căreia un angajat (membru al sindicatului respectiv) este obligat, ca urmare a unei decizii sindicale, să refuze îndeplinirea anumitor sarcini de serviciu (*Hellgren împotriva Finlandei*, pct. 63).

281. Acțiunile greviste sunt protejate de art. 11 numai în măsura în care acestea sunt desfășurate de organizații sindicale și dacă se consideră – și nu doar se presupune – că acestea fac parte efectiv din activitatea sindicală [*Barış și alții împotriva Turciei* (dec.), 2021, pct. 45]. În plus, trebuie să existe o legătură între o astfel de acțiune și interesele profesionale ale membrilor sindicali (*Almaz și alții împotriva Turciei*, pct. 62-63; *Kaya împotriva Turciei*, pct. 58-59, în care s-a apreciat că art. 11 nu se aplică în cazul unor acțiuni sindicale care privesc aspecte de interes general sau politic, dar care nu au ca scop apărarea intereselor profesionale sau socioeconomice ale reclamanților [*Barış și alții împotriva Turciei* (dec.), 2021, pct. 45].

282. Interzicerea unei greve trebuie să fie considerată o restrângere a puterii sindicatelor de a proteja interesele membrilor săi și, în consecință, relevă o restrângere aplicată libertății de asociere [*UNISON împotriva Regatului Unit* (dec.), 2002; *Hrvatski liječnički sindikat împotriva Croației*, 2014, pct. 49; *Veniamin Timoșenko și alții împotriva Ucrainei*, 2014, pct. 77].

283. Acțiunea sindicală secundară (o acțiune grevistă împotriva unui alt angajator, cu scopul de a exercita o presiune indirectă asupra angajatorului implicat în conflictul de muncă) constituie, de asemenea, un aspect al activităților sindicale, iar o interdicție legală asupra unei astfel de acțiuni aduce atingere dreptului sindical, astfel cum este garantat la art. 11 [*National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Sindicatul Național al Lucrătorilor Feroviari, Maritimi și din Transporturi) împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 77-78].

284. Deși pot fi impuse restricții privind dreptul la grevă al lucrătorilor care furnizează servicii esențiale populației, statul trebuie să invoce motive solide pentru a justifica necesitatea interzicerii totale a acestuia [*Ognevenko împotriva Rusiei*, 2018, pct. 72-73, cu privire la interzicerea grevelor impusă de lege anumitor categorii de lucrători feroviari; *Federația Sindicatelor Lucrătorilor Offshore și alții împotriva Norvegiei* (dec.), 2002, în care Curtea a admis motivele invocate de Guvern pentru oprirea unei greve a lucrătorilor de pe platformele petroliere].

285. Dreptul la grevă nu implică dreptul de a obține câștig de cauză [*National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Sindicatul Național al Lucrătorilor Feroviari, Maritimi și din Transporturi) împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 85].

286. Impactul oricărei restrângeri a capacității sindicatelor de a declanșa acțiuni greviste nu trebuie să îi expună pe membrii lor niciunui risc real sau imediat de a suferi prejudicii sau de a rămâne fără apărare în fața unor viitoare tentative de reducere a salariilor sau de deteriorare a condițiilor de muncă [*UNISON împotriva Regatului Unit* (dec.), 2002].

287. Curtea a lăsat anterior deschisă întrebarea dacă o interzicerea grevelor afectează un element esențial al libertății sindicale, dar, în cauza *Humpert și alții împotriva Germaniei* (MC), 2023, aceasta a clarificat faptul că nu se putea răspunde la această întrebare în mod abstract sau prin examinarea unei astfel de interdicții în mod izolat. Era necesară o evaluare a tuturor circumstanțelor cauzei, ținând seama de toate măsurile luate de statul pârât pentru a asigura libertatea sindicală, precum și de mijloacele și drepturile alternative acordate sindicatelor și membrilor acestora pentru a-și putea apăra interesele. Alte aspecte ale raporturilor de muncă din sistemul în discuție, precum negocierea colectivă, sectorul în cauză și funcțiile îndeplinite de anumiți lucrători, au fost de asemenea relevante pentru această evaluare (pct. 109-110).

I. Obligații pozitive și marja de apreciere

288. Dreptul de a constitui și de a se afilia la sindicate oferă protecție în primul rând împotriva acțiunilor statului [*Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) (Asociația Mecanicilor de Locomotivă și Pompierilor) împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 37]. Deși scopul esențial al art. 11 este protejarea persoanelor particulare împotriva ingerințelor arbitrare ale autorităților publice în exercitarea drepturilor pe care le protejează, această dispoziție poate să implice, în plus, obligația pozitivă a statului de a asigura exercitarea efectivă a acestor drepturi [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 110].

289. Limitele dintre obligațiile pozitive și obligațiile negative ale statului, conform art. 11, nu se pretează unei definiții precise, însă principiile aplicabile sunt similare. În ambele contexte, trebuie să se țină seama de echilibrul just care trebuie asigurat între interesele concurente ale persoanei și cele ale comunității în ansamblu [*Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* (MC), 2013, pct. 132; *Tek Gıda İş Sendikası împotriva Turciei*, 2017, pct. 50].

290. În domeniul libertății sindicale, având în vedere caracterul sensibil al chestiunilor sociale și politice pe care le implică asigurarea unui echilibru just între interesele respective ale angajaților și ale angajatorilor și ținând seama de amploarea considerabilă a diferențelor dintre sistemele naționale din acest domeniu, statele contractante beneficiază de o marjă amplă de apreciere în ceea ce privește modalitățile de asigurare a libertății sindicale și a protecției intereselor profesionale ale membrilor sindicatelor [*Norwegian Confederation of Trade Unions (Confederația Sindicatelor Norvegiene) (LO) și Norwegian Transport Workers' Union (NTF) (Sindicatul Norvegian al Lucrătorilor din Transporturi) împotriva Norvegiei*, 2021, pct. 97 și 114; *Vörður Ólafsson împotriva Islandei*, 2010, pct. 75; *Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* (MC), 2013, pct. 133].

291. Întinderea marjei de apreciere depinde, printre altele, de natura și întinderea restrângerii aplicate dreptului sindical în cauză, de scopul restrângerii în litigiu, de drepturile și interesele concurente ale altor persoane din societate, care pot avea de suferit ca urmare a exercitării nelimitate a acestui drept, și de amploarea consensului dintre statele membre ale Consiliului Europei sau a oricărui consens internațional reflectat în instrumentele internaționale aplicabile [*National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Sindicatul Național al Lucrătorilor Feroviari, Maritimi și din Transporturi) împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 86].

292. În cazul în care o restricție legislativă aduce atingere însești esenței activității sindicale, este necesar să se acorde o marjă de apreciere mai redusă legiuitorului național și să se impună o justificare mai întemeiată a proporționalității ingerințelor rezultate, pentru protejarea interesului general, în cadrul exercitării libertății sindicale. În schimb, în cazul în care este afectat doar un aspect secundar

sau accesoriu, și nu un aspect esențial, al activității sindicale, marja de apreciere este mai largă, și, cel mai probabil, ingerința este, prin natura sa, proporțională în ceea ce privește consecințele sale asupra exercitării libertății sindicale (*National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Sindicatul Național al Lucrătorilor Feroviari, Maritimi și din Transporturi) împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 87; în care interdicția legală aplicată unei acțiuni greviste secundare a adus atingere însești esenței libertății sindicale; a se vedea și *Tek Gıda İş Sendikası împotriva Turciei*, 2017, pct. 54-55, în care concedierea în masă a membrilor unui sindicat a afectat însăși esența activităților sindicale].

293. Având în vedere marea diversitate de modele constituționale care reglementează relațiile dintre state și culte în Europa, statul beneficiază de o marjă amplă de apreciere în acest domeniu, care include dreptul de a decide să recunoască sau nu sindicatele care își desfășoară activitatea în cadrul comunităților religioase și care urmăresc obiective care ar putea să împiedice aceste comunități să își exercite autonomia [*Sindicatul „Păstorul cel Bun" împotriva României* (MC), 2013, pct. 171].

294. Marja de apreciere a fost considerată redusă în cazul în care dreptul intern al unui stat contractant permite încheierea, între sindicate și angajatori, a unor acorduri de monopol sindical care contravin libertății de alegere a persoanei, inerentă art. 11 (*Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei*, 2006, pct. 58) sau în cazul în care ingerința în exercitarea dreptului la libertatea de asociere este atât de mare încât are ca rezultat dizolvarea unui sindicat [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 119; a se vedea și *National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Sindicatul Național al Lucrătorilor Feroviari, Maritimi și din Transporturi) împotriva Regatului Unit*, 2014, pct. 86].

295. Statul are obligația pozitivă de a proteja persoanele particulare împotriva abuzului de putere al unui sindicat [*Cheall împotriva Regatului Unit*, 1985; *Johansson împotriva Suediei*, 1990 (decizii ale Comisiei)]. Deși statul poate interveni pentru a proteja un membru al unui sindicat împotriva măsurilor luate împotriva sa de sindicat, acesta trebuie să asigure un echilibru just între interesele concurente, marja sa de apreciere având doar un rol limitat [*Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) (Asociația mecanicilor de locomotivă și pompierilor) împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 45-49].

296. De asemenea, statele au obligația pozitivă de a asigura o protecție judiciară efectivă împotriva discriminării bazate pe apartenența la un sindicat (*Danilenkov și alții împotriva Rusiei*, 2009, pct. 124 și 136; *Hoppen și sindicatul angajaților companiei AB Amber Grid împotriva Lituaniei*, 2023, pct. 202-203).

IV. Restricțiile impuse membrilor forțelor armate, ai poliției și ai administrației de stat

297. Deși statul este obligat să respecte libertatea de întrunire și de asociere a angajaților săi, art. 11 § 2 in fine îi permite să impună restrângeri legale în privința exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor sale armate, ai poliției sau ai administrației de stat [a se vedea *Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 96; *Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei*, 2006, pct. 29]. Până în prezent, Jurisprudența Curții a privit, în esență, restrângeri aplicate mai degrabă dreptului funcționarilor publici la libertatea de asociere decât dreptului acestora la libertatea de întrunire.

298. Termenul „legale" de la a doua teză a art. 11 § 2 face referire la aceeași noțiune de legalitate precum cea la care face trimitere Convenția în alte dispoziții, în care sunt folosite expresii identice sau similare, în special expresia „prevăzute de lege" de la art. 9 § 2 și art. 11 § 2. Noțiunea de legalitate folosită în Convenție implică, în afara cerinței de conformitate cu dreptul intern, și cerințe privind calitatea dreptului intern, precum previzibilitatea și, în general, absența arbitrarului [*Grande Oriente*

d'Italia di Palazzo Giustiniani împotriva Italiei, 2001, pct. 30; *Rekvényi împotriva Ungariei* (MC), 1999, pct. 59].

299. Restrângerile impuse celor trei grupuri de persoane menționate la art. 11 trebuie să fie interpretate în mod strict și, prin urmare, ar trebui limitate la „exercitarea" drepturilor în cauză. Aceste restrângeri nu trebuie să afecteze însăși esența dreptului de a se organiza și de a constitui sindicate [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 97 și 119].

300. Deși a doua teză a art. 11 § 2 nu face referire în mod expres la cerința privind necesitatea, Curtea a constatat că restrângerile legale impuse membrilor forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat trebuie, de asemenea, să răspundă unei nevoi sociale imperioase și să fie „necesare într-o societate democratică" [*Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei*, 2006, pct. 35-35; *Adefdromil împotriva Franței*, 2014, pct. 42-45; și *Sindicatul Poliției din Republica Slovacă și alții împotriva Slovaciei*, 2012, pct. 62 și urm.; a se face comparația cu unele cauze mai vechi și deosebirea față de acestea, și anume *Council of Civil Service Unions (Consiliul Sindicatelor Funcționarilor Publici) împotriva Regatului Unit*, decizia Comisiei, 1987, în care s-a constatat că termenul „legale" de la art. 11 § 2 nu implică și respectarea cerinței de proporționalitate, și *Rekvényi împotriva Ungariei* (MC), 1999, pct. 61, în care nu a fost clarificată această chestiune].

A. Administrația de stat

301. Noțiunea de „administrație de stat" ar trebui să fie interpretată în mod restrâns, ținând seama de postul ocupat de funcționarul în cauză (*Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani împotriva Italiei*, 2001, pct. 31, în care posturile în cauză nu intrau sub incidența acestei noțiuni, întrucât nu făceau parte din structura organizatorică a autorității regionale; *Vogt împotriva Germaniei*, 1995, pct. 67, în care Curtea a apreciat că nu era necesar să examineze dacă o profesoară numită într-o funcție publică pe o perioadă nedeterminată intra în sfera de aplicare a acestei noțiuni, întrucât concedierea sa, din cauza refuzului constant al acesteia de a se disocia de Partidul Comunist German, era disproporționată în raport cu scopul legitim urmărit).

302. Funcționarii administrației publice municipale, care nu sunt implicați în activitățile administrației de stat ca atare, nu pot fi, în principiu, asimilați „membrilor administrației de stat" și, în consecință, acestora nu li se poate restrânge, pe această bază, dreptul de a se organiza și de a constitui sindicate [*Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 97].

303. Întrucât rolul funcționarilor publici într-o societate democratică este acela de a asista Guvernul în îndeplinirea funcțiilor sale, obligația de loialitate și obligația unui comportament rezervat au o importanță deosebită în cazul acestora. Astfel de considerente se aplică în egală măsură personalului militar și ofițerilor de poliție (*Sindicatul Poliției din Republica Slovacă și alții împotriva Slovaciei*, 2012, pct. 57).

În plus, libertatea de asociere a funcționarilor publici poate fi restrânsă atunci când se consideră că astfel de restrângeri sunt necesare pentru menținerea neutralității lor politice (a se vedea *Ahmed și alții împotriva Regatului Unit*, 1998, pct. 53 și 63, în care Curtea a considerat justificate restrângerile privind activitățile desfășurate de înalți funcționari ai administrațiilor locale în cadrul partidelor politice ai căror membri erau).

304. Interzicerea absolută a constituirii de sindicate, impusă funcționarilor publici nu este compatibilă cu art. 11 [*Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei*, 2006, pct. 36 și 40; *Demir și Baykara împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 120].

305. Deși principiul libertății sindicale ar putea fi compatibil cu interzicerea dreptului la grevă în privința anumitor categorii de funcționari publici, această restricție nu se poate extinde totuși la toți funcționarii publici sau la angajații întreprinderilor comerciale sau industriale de stat [*Enerji Yapı-Yol*

Sen împotriva Turciei, 2009, pct. 32; *Junta Rectora Del Ertzainen Nazional Elkartasuna (ER.N.E.) împotriva Spaniei*, 2015, pct. 33].

306. Interdicția de a deține funcții publice, aplicată membrilor unei asociații legale care nu este suspectată de subminarea structurilor constituționale, nu este justificată în temeiul art. 11 § 2 (*Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani împotriva Italiei*, 2001, în care francmasonii erau obligați să aleagă între statutul de membru al unei loje masonice și posibilitatea de a candida la funcții publice). Persoanele particulare nu ar trebui să fie descurajate să își exercite dreptul la libertatea de asociere într-o asemenea situație, de teamă că le va fi respinsă candidatura. Libertatea de asociere este atât de importantă încât nu poate fi restrânsă, nici chiar în ceea ce privește un candidat la funcții publice, atât timp cât persoana în cauză nu comite, ea însăși, niciun act reprobabil ca urmare a apartenenței sale la asociația în cauză (pct. 25-26).

307. Impunerea titularilor de funcții publice a obligației de a prezenta, în interesul transparenței, o declarație privind apartenența la o asociație, atunci când declarația respectivă este menită să informeze publicul cu privire la posibilele conflicte de interese care ar putea afecta funcționarii publici, nu este incompatibilă cu art. 11 [*Siveri și Chiellini împotriva Italiei* (dec.), 2008, în care revocarea din funcție a reclamanților pentru neprezentarea declarației solicitate a fost considerată justificată].

308. Transferul obligatoriu al unui funcționar public într-un alt oraș, din cauza apartenenței sale la un sindicat, nu intră în sfera de aplicare a bunei funcționări și administrări a serviciului public și constituie o ingerință nejustificată în exercitarea de către funcționarul public în cauză a dreptului de a participa la activități sindicale (*Metin Turan împotriva Turciei*, 2006, pct. 30-31).

B. Poliția

309. Cetățenii au dreptul să se aștepte ca, în relațiile lor cu poliția, să aibă de a face cu ofițeri de poliție neutri din punct de vedere politic și detașați de scena politică. Dorința de a garanta că rolul crucial al poliției în societate nu este compromis prin erodarea neutralității politice a ofițerilor săi este compatibilă cu principiile democratice [*Rekvényi împotriva Ungariei* (MC), 1999, pct. 41]. Astfel, interdicția de afiliere la un partid politic, impusă unor ofițeri de poliție, putea să fie justificată în temeiul art. 11 § 2 (*ibid.*, pct. 61).

310. Având în vedere rolul primordial al ofițerilor de poliție în asigurarea ordinii și securității interne, precum și în combaterea criminalității, îndatoririle și responsabilitățile inerente funcției și rolului lor justifică aranjamente speciale în ceea ce privește exercitarea drepturilor lor sindicale. Este legitim ca ofițerilor de poliție să li se impună să dea dovadă de imparțialitate atunci când își exprimă opiniile în public, astfel încât să rămână demni de încredere și corecți în ochii publicului. Sancționarea membrilor unui sindicat în vederea atingerii acestui scop corespunde unei „nevoi sociale imperioase" (*Sindicatul Poliției din Republica Slovacă și alții împotriva Slovaciei*, 2012, pct. 67-70).

311. Interdicția privind acțiunile greviste, impusă unui sindicat al poliției, urmărește scopul legitim de apărare a ordinii, având în vedere sarcinile specifice atribuite membrilor poliției și potențialele consecințe ale întreruperii activităților acestora. Necesitatea ca serviciile poliției să funcționeze permanent și faptul că membrii poliției sunt înarmați îi distinge de alți funcționari publici, ceea ce justifică restrângerea dreptului lor de a se organiza. Statul beneficiază de o marjă de apreciere suficient de amplă pentru a reglementa, în interesul public, anumite aspecte ale activităților unui sindicat al poliției, fără însă a priva sindicatul în cauză de conținutul esențial al drepturilor sale prevăzute la art. 11 [*Junta Rectora Del Ertzainen Nazional Elkartasuna (ER.N.E.) împotriva Spaniei*, 2015, pct. 37-39].

C. Forțele armate

312. Având în vedere rolul armatei în societate, Curtea a recunoscut că a dispune de o armată neutră din punct de vedere politic reprezintă un scop legitim în orice societate democratică [*Erdel împotriva Germaniei* (dec.), 2007].

313. În mod similar, măsurile destinate menținerii ordinii și disciplinei necesare în cadrul forțelor armate urmăresc un scop legitim. Noțiunea de „ordine”, prevăzută la art. 11 § 2, nu se referă doar la ordinea publică, ci și la ordinea care trebuie să prevaleze în cadrul unui anumit grup social, precum forțele armate, întrucât tulburarea ordinii din respectivul grup poate avea repercusiuni asupra ordinii din întreaga societate (*Matelly împotriva Franței*, 2014, pct. 62 și 67; *Engel și alții împotriva Țărilor de Jos*, 1976, pct. 98).

314. Curtea a admis că activitățile sindicatelor trebuie să fie adaptate pentru a ține seama de natura specifică a misiunii forțelor armate și că, în acest context, pot fi impuse restricții, chiar semnificative, în ceea ce privește modurile de acțiune și de exprimare ale unei asociații profesionale și ale membrilor acesteia. Cu toate acestea, astfel de restricții nu ar trebui să priveze aceste sindicate și membrii lor de dreptul general la libertatea de asociere, în scopul apărării intereselor profesionale și morale ale acestora (*Adefdromil împotriva Franței*, 2014, pct. 55; *Matelly împotriva Franței*, 2014, pct. 71).

315. O interdicție generală de a constitui un sindicat sau de a se afilia la un sindicat, impusă personalului militar, încalcă însăși esența libertății lor de asociere și, prin urmare, este interzisă de Convenție (*Adefdromil împotriva Franței*, 2014, pct. 60; *Matelly împotriva Franței*, 2014, pct. 75).

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în prezentul ghid face trimitere la hotărâri sau decizii pronunțate de Curte, precum și la decizii sau rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”).

Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)” că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile pronunțate de o Cameră, care nu sunt definitive la data publicării prezentei actualizări, sunt marcate cu un asterisc în lista de mai jos. Art. 44 § 2 din Convenție prevede: „Hotărârea unei Camere devine definitivă: a) atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiterea cauzei în fața Marii Camere; sau b) la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiterea cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau c) atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimitere formulată potrivit art. 43”. În cazul în care cererea de retrimitere este admisă de Colegiul Marii Camere, hotărârea pronunțată ulterior de Marea Cameră este cea care devine definitivă, și nu cea a Camerei.

Hiperlinkurile cauzelor citate în versiunea electronică a ghidului direcționează spre baza de date HUDOC (*http://hudoc.echr.coe.int*) care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărâri și decizii pronunțate de Marea Cameră, de Cameră și de Comitet, cauze comunicate, avize consultative și rezumate juridice extrase din Nota de informare privind jurisprudența) și la jurisprudența Comisiei (decizii și rapoarte), precum și la rezoluțiile Comitetului de Miniștri.

Curtea pronunță hotărârile și deciziile în limba engleză și/sau franceză, cele două limbi oficiale ale acesteia. Baza de date HUDOC conține, de asemenea, traduceri ale unor cauze importante în peste treizeci de limbi neoficiale. În plus, include linkuri către aproximativ o sută de culegeri de jurisprudență online, elaborate de terți. Toate versiunile lingvistice disponibile pentru cauzele citate pot fi consultate accesând fila „Versiuni lingvistice” din baza de date *HUDOC*, filă care apare după ce faceți clic pe hiperlinkul cauzei.

—A—

A. și alții împotriva Spaniei, nr. 13750/88, decizia Comisiei din 2 iulie 1990, Decizii și rapoarte 66, p. 188
Adana TAYAD împotriva Turciei, nr. 59835/10, 21 iulie 2020
Adefdromil împotriva Franței, nr. 32191/09, 2 octombrie 2014
Agit Demir împotriva Turciei, nr. 36475/10, 27 februarie 2018
Ahmed și alții împotriva Regatului Unit, 2 septembrie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-VI
Akarsubaşı și Alçiçek împotriva Turciei, nr. 19620/12, 23 ianuarie 2018
Akgöl și Göl împotriva Turciei, nr. 28495/06 și 28516/06, 17 mai 2011
Alekseiev împotriva Rusiei, nr. 4916/07 și alte 2, 21 octombrie 2010
Alıcı și alții împotriva Turciei, nr. 70098/12, 24 mai 2022
Aliev și alții împotriva Azerbaidjanului, nr. 28736/05, 18 decembrie 2008
Almaz și alții împotriva Turciei (dec.), nr. 55789/19 și alte 3, 19 noiembrie 2024
Animal Defenders International împotriva Regatului Unit (MC), nr. 48876/08, CEDO 2013 (extrase)
Annenkov și alții împotriva Rusiei, nr. 31475/10, 25 iulie 2017
APEH Üldözötteinek Szövetsége, Iványi, Róth și Szerdahelyi împotriva Ungariei (dec.) nr. 32367/96, 31 august 1999
Appleby și alții împotriva Regatului Unit, nr. 44306/98, CEDO 2003 VI

„Arhiepiscopia Ortodoxă de Ohrida („Arhiepiscopia Ortodoxă Greacă de Ohrida a Patriarhiei Peć)” împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei, nr. 3532/07, 16 noiembrie 2017
Artiomov împotriva Rusiei (dec.), nr. 17582/05, CEDO 2006-XV
Association of Academics (Asociația sindicală a absolvenților de studii universitare) împotriva Islandei (dec.), nr. 2451/16, 15 mai 2018
Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) (Asociația Mecanicilor de Locomotivă și Pompierilor) împotriva Regatului Unit, nr. 11002/05, 27 februarie 2007
Asociația Cetățenilor „Radko” și Paunkovski împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei, nr. 74651/01, CEDO 2009 (extrase)
Asociația Funcționarilor Publici și Sindicatul pentru Negocieri Colective și alții împotriva Germaniei, nr. 815/18 și alte 4, 5 iulie 2022
Asociația Persoanelor de Naționalitate Sileziană (în lichidare) împotriva Poloniei, nr. 26821/17, 14 martie 2024
Asociația Rhino și alții împotriva Elveției, nr. 48848/07, 11 octombrie 2011
Așugian împotriva Armeniei, nr. 33268/03, 17 iulie 2008
Auray și alții împotriva Franței, nr. 1162/22, 8 februarie 2024
Ayoub și alții împotriva Franței, nr. 77400/14 și alte 2, 8 octombrie 2020

—B—

Bączkowski și alții împotriva Poloniei, nr. 1543/06, 3 mai 2007
Balçık și alții împotriva Turciei, nr. 25/02, 29 noiembrie 2007
Barabanov împotriva Rusiei, nr. 4966/13 și 5550/15, 30 ianuarie 2018
Barankevici împotriva Rusiei, nr. 10519/03, 26 iulie 2007
Barış și alții împotriva Turciei (dec.), nr. 66828/16 și alte 31, 14 decembrie 2021
Barraco împotriva Franței, nr. 31684/05, 5 martie 2009
Barthold împotriva Germaniei, 25 martie 1985, pct. 61, seria A nr. 90
Baiev și alții împotriva Rusiei, nr. 67667/09 și alte 2, 20 iunie 2017
Bekir-Ousta și alții împotriva Greciei, nr. 35151/05, 11 octombrie 2007
Berkman împotriva Rusiei, nr. 46712/15, 1 decembrie 2020
Berladir și alții împotriva Rusiei, nr. 34202/06, 10 iulie 2012
Biserica Scientologică din Moscova împotriva Rusiei, nr. 18147/02, 5 aprilie 2007
Bodson și alții împotriva Belgiei, nr. 35834/22 și alte 15, 16 ianuarie 2025
Bollan împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 42117/98, CEDO 2000-V
Boronenkov împotriva Ucrainei (dec.), nr. 9987/14, 2 aprilie 2024
Bota împotriva României (dec.), nr. 24057/03, 12 octombrie 2004
Bozgan împotriva României, nr. 35097/02*,* 11 octombrie 2007
Budaházy împotriva Ungariei, nr. 41479/10, 15 decembrie 2015
Bukta și alții împotriva Ungariei, nr. 25691/04, CEDO 2007 III
Bumbeș împotriva României, nr. 18079/15, 3 mai 2022

—C—

Cârmuirea Spirituală a Musulmanilor din Republica Moldova împotriva Moldovei (dec.), nr. 12283/02, 14 iunie 2005
Centrul Societăților pentru Conștiința Krishna din Rusia și Frolov împotriva Rusiei, nr. 37477/11, 23 noiembrie 2021
Central Unitaria de Traballadores/as împotriva Spaniei, nr. 49363/20, 17 octombrie 2024
Chassagnou și alții împotriva Franței (MC), nr. 25088/94, 28331/95 și 28443/95, CEDO 1999-III

Cheall împotriva Regatului Unit, nr. 10550/83, decizia Comisiei din 13 mai 1985, Decizii și rapoarte 42, p. 178
Christians against Racism and Fascism (Asociația „Creștini împotriva rasismului și fascismului”) împotriva Regatului Unit, nr. 8440/78, decizia Comisiei din 16 iulie 1980, Decizii și rapoarte 21, p. 138
Çiçek și alții împotriva Turciei, nr. 48694/10 și alte 4, 22 noiembrie 2022
Cihartișvili împotriva Georgiei, nr. 31349/20, 11 mai 2023
Cisse împotriva Franței, nr. 51346/99, CEDO 2002-III
Comunitatea Bektashi și alții împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei, nr. 48044/10 și alte 2, 12 aprilie 2018
Council of Civil Service Unions (Consiliul Sindicatelor Funcționarilor Publici) împotriva Regatului Unit, nr. 11603/85, decizia Comisiei din 29 ianuarie 1987, Decizii și rapoarte 50, p. 228
Croatian Golf Federation împotriva Croației, nr. 66994/14, 17 decembrie 2020
Cumhuriyet Halk Partisi împotriva Turciei, nr. 19920/13, CEDO 2016 (extrase)

—D—

Dareskizb Ltd împotriva Armeniei, nr. 61737/08, 21 septembrie 2021
Demir și Baykara împotriva Turciei (MC), nr. 34503/97, CEDO 2008
Disk și Kesk împotriva Turciei, nr. 38676/08, 27 noiembrie 2012
Danilenkov și alții împotriva Rusiei, nr. 67336/01, CEDO 2009 (extrase))
Dianova și alții împotriva Rusiei, nr. 21286/15 și alte 4, 10 septembrie 2024
Djavit An împotriva Turciei, nr. 20652/92, CEDO 2003-III
Doğan Altun împotriva Turciei, nr. 7152/08, 26 mai 2015
Drieman și alții împotriva Norvegiei (dec.), nr. 33678/96, 4 mai 2000

—E—

Ecodefence și alții împotriva Rusiei, nr. 9988/13 și alte 60, 14 iunie 2022
Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası împotriva Turciei, nr. 20641/05, CEDO 2012 (extrase)
Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası și alții împotriva Turciei, nr. 20347/07, 5 iulie 2016
Ekrem Can și alții împotriva Turciei, nr. 10613/10, 8 martie 2022
Elvira Dmitrieva împotriva Rusiei, nr. 60921/17 și 7202/18, 30 aprilie 2019
Emin Huseinov împotriva Azerbaidjanului, nr. 59135/09, 7 mai 2015
Enerji Yapı-Yol Sen împotriva Turciei, nr. 68959/01, 21 aprilie 2009
Engel și alții împotriva Țărilor de Jos, 8 iunie 1976, seria A nr. 22
Erdel împotriva Germaniei (dec.), nr. 30067/04, 13 februarie 2007
Ete împotriva Turciei, nr. 28154/20, 6 septembrie 2022
Éva Molnár împotriva Ungariei, nr. 10346/05, 7 octombrie 2008
Ezelin împotriva Franței, 26 aprilie 1991, seria A nr. 202

—F—

Fáber împotriva Ungariei, nr. 40721/08, 24 iulie 2012
Federația Sindicatelor Lucrătorilor Offshore și alții împotriva Norvegiei (dec.), nr. 38190/97, CEDO 2002-VI
Fedotov împotriva Rusiei (dec.), nr. 5140/02, 23 noiembrie 2004
Filiala din Moscova a Armatei Salvării împotriva Rusiei, nr. 72881/01, CEDO 2006-XI
Forcadell i lluis împotriva Spaniei (dec.), nr. 75147/17, 7 mai 2019

Friend, organizația „Countryside Alliance” și alții împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 16072/06 și 27809/08, 24 noiembrie 2009
Fundația Andrei Rilkov și alții împotriva Rusiei, nr. 37949/18 și alte 83, 18 iunie 2024
Fundația MİHR împotriva Turciei, nr. 10814/07, 7 mai 2019
Fundația Zehra și alții împotriva Turciei, nr. 51595/07, 10 iulie 2018
Frumkin împotriva Rusiei, nr. 74568/12, 5 ianuarie 2016

—G—

Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului, nr. 60259/11, 15 octombrie 2015
Galstian împotriva Armeniei, nr. 26986/03, 15 noiembrie 2007
Geotech Kancev GmbH împotriva Germaniei, nr. 23646/09, 2 iunie 2016
Geylani și alții împotriva Turciei, nr. 10443/12, 12 septembrie 2023
Giuliani și Gaggio împotriva Italiei (MC), nr. 23458/02, CEDO 2011 (extrase)
Gorzelik și alții împotriva Poloniei (MC), nr. 44158/98, CEDO 2004-I
Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani împotriva Italiei, nr. 35972/97, CEDO 2001-VIII
Gülcü împotriva Turciei, nr. 17526/10, 19 ianuarie 2016
Güler și Uğur împotriva Turciei, nr. 31706/10 și 33088/10, 2 decembrie 2014
Gün și alții împotriva Turciei, nr. 8029/07, 18 iunie 2013

—H—

Hakim Aydın împotriva Turciei, nr. 4048/09, 26 mai 2020
Hakobian și alții împotriva Armeniei, nr. 34320/04, 10 aprilie 2012
Hellgren împotriva Finlandei, nr. 52977/19, 17 decembrie 2024
Herri Batasuna și Batasuna împotriva Spaniei, nr. 25803/04 și 25817/04, CEDO 2009
Herrmann împotriva Germaniei, nr. 9300/07, 20 ianuarie 2011
Hizb ut-Tahrir și alții împotriva Germaniei (dec.), nr. 31098/08, 12 iunie 2012
Hoppen și sindicatul angajaților companiei AB Amber Grid împotriva Lituaniei, nr. 976/20, 17 ianuarie 2023
Hrvatski liječnički sindikat împotriva Croației, nr. 36701/09, 27 noiembrie 2014
Humpert și alții împotriva Germaniei (MC), nr. 59433/18 și alte 3, 14 decembrie 2023
Huseinli și alții împotriva Azerbaidjanului, nr. 67360/11 și alte 2, 11 februarie 2016

—I—

Iaroslav Belousov împotriva Rusiei, nr. 2653/13 și 60980/14, 4 octombrie 2016
Ibrahimov și alții împotriva Azerbaidjanului, nr. 69234/11 și alte 2, 11 februarie 2016
Identoba și alții împotriva Georgiei, nr. 73235/12, 12 mai 2015
Iefimov și Youth Human Rights Group (Grupul tinerilor pentru protecția drepturilor omului) împotriva Rusiei, nr. 12385/15 și 51619/15, 7 decembrie 2021
Iejov și alții împotriva Rusiei, nr. 22051/05, 29 iunie 2021
Iordanovi împotriva Bulgariei, nr. 11157/11, 3 septembrie 2020
Ignatencu și Partidul Comunist Român împotriva României, nr. 78635/13, 5 mai 2020
Internationale Humanitäre Hilfsorganisation e. v. împotriva Germaniei, nr. 11214/19, 10 octombrie 2023
İzci împotriva Turciei, nr. 42606/05, 23 iulie 2013
İzzettin Doğan și alții împotriva Turciei (MC), nr. 62649/10, CEDO 2016

—J—

Jafarov și alții împotriva Azerbaidjanului, nr. 27309/14, 25 iulie 2019
Jecev împotriva Bulgariei, nr. 57045/00, 21 iunie 2007
Jdanov și alții împotriva Rusiei, nr. 12200/08 și alte 2, 16 iulie 2019
Johansson împotriva Suediei, nr. 13537/88, decizia Comisiei din 7 mai 1990, D.R. 65, p. 202
Junta Rectora Del Ertzainen Nazional Elkartasuna (ER.N.E.) împotriva Spaniei, nr. 45892/09, 21 aprilie 2015

—K—

Kalifatstaat împotriva Germaniei (dec.), nr. 13828/04, 11 decembrie 2006
Karaçay împotriva Turciei, nr. 6615/03, 27 martie 2007
Karakurt împotriva Austriei (dec.), nr. 32441/96, 14 septembrie 1999
Kasparov împotriva Rusiei, nr. 53659/07, 11 octombrie 2016
Kasparov și alții împotriva Rusiei, nr. 21613/07, 3 octombrie 2013
Kaya împotriva Turciei (dec.), nr. 51194/19, 19 noiembrie 2024
Kaymak și alții împotriva Turciei, nr. 62239/12, 20 iunie 2023
Kazan împotriva Turciei, nr. 58262/10, 6 iunie 2023
Kemal Çetin împotriva Turciei, nr. 3704/13, 26 mai 2020
Kimlia și alții împotriva Rusiei, nr. 76836/01 și 32782/03, CEDO 2009
Koreţkîi și alții împotriva Ucrainei, nr. 40269/02, 3 aprilie 2008
Köll împotriva Austriei (dec.), nr. 43311/98, 4 iulie 2002
Körtvélyessy împotriva Ungariei, nr. 7871/10, 5 aprilie 2016
Krupko și alții împotriva Rusiei, nr. 26587/07, 26 iunie 2014
Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei (MC), nr. 37553/05, CEDO 2015
Kuznețov și alții împotriva Rusiei, nr. 184/02, 11 ianuarie 2007

—L—

Laguna Guzman împotriva Spaniei, nr. 41462/17, 6 octombrie 2020
Larmela împotriva Finlandei, nr. 26712/95*,* decizia Comisiei din 28 mai 1997, nepublicată
Laşmankin și alții împotriva Rusiei, nr. 57818/09 și alte 14, 7 februarie 2017
Laurijsen și alții împotriva Țărilor de Jos, nr. 56896/17 și alte 4, 21 noiembrie 2023
Lavisse împotriva Franței, nr. 14223/88, decizia Comisiei din 5 iunie 1991, Decizii și rapoarte 70, p. 229
Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei, 23 iunie 1981, seria A nr. 43
Les Authentiks și Supras Auteuil 91 împotriva Franței, nr. 4696/11 și 4703/11, 27 octombrie 2016
Linkov împotriva Republicii Cehe, nr. 10504/03, 7 decembrie 2006
Lovrić împotriva Croației, nr. 38458/15, 4 aprilie 2017
Lucas împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 39013/02, 18 martie 2003

—M—

Maestri împotriva Italiei (MC), nr. 39748/98, CEDO 2004-I
Magyar Keresztény Mennonita Egyház și alții împotriva Ungariei, nr. 70945/11 și alte 8, CEDO 2014 (extrase)
Makarașvili și alții împotriva Georgiei, nr. 23158/20 și alte 2, 1 septembrie 2022
Malofeieva împotriva Rusiei, nr. 36673/04, 30 mai 2013
Manole și „Cultivatorii Direcți din România" împotriva României, nr. 46551/06, 16 iunie 2015

Martorii lui Iehova din Moscova și alții împotriva Rusiei, nr. 302/02, 10 iunie 2010
Matelly împotriva Franței, nr. 10609/10, 2 octombrie 2014
Membrii Congregației Martorilor lui Iehova din Gldani și alții împotriva Georgiei, nr. 71156/01, 3 mai 2007
McFeeley împotriva Regatului Unit, nr. 8317/78, pct. 114, decizia Comisiei din 15 mai 1980, Decizii și rapoarte 20, p. 44
Mesut Yıldız și alții împotriva Turciei, nr. 8157/10, 18 iulie 2017
Metin Turan împotriva Turciei, nr. 20868/02, 14 noiembrie 2006
Metodiev și alții împotriva Bulgariei, nr. 58088/08, 15 iunie 2017
Movement for Democratic Kingdom (Mișcarea pentru Regatul Democratic) împotriva Bulgariei, nr. 27608/95, decizia Comisiei din 29 noiembrie 1995, nepublicată
Mustafa Hajili și alții împotriva Azerbaidjanului, nr. 69483/13 și alte 2, 6 octombrie 2022
Mytilinaios și Kostakis împotriva Greciei, nr. 29389/11, 3 decembrie 2015

—N—

N.F. împotriva Italiei, nr. 37119/97, CEDO 2001-IX
National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Sindicatul Național al Lucrătorilor Feroviari, Maritimi și din Transporturi) împotriva Regatului Unit, nr. 31045/10, CEDO 2014
Navalnîi împotriva Rusiei (MC), nr. 29580/12 și alte 4, 15 noiembrie 2018
Navalnîi și Gunko împotriva Rusiei, nr. 75186/12, 10 noiembrie 2020
Navalnîi și Iașin împotriva Rusiei, nr. 76204/11, 4 decembrie 2014
Nemțov împotriva Rusiei, nr. 1774/11, 31 iulie 2014
Norwegian Confederation of Trade Unions (LO) (Confederația Sindicatelor Norvegiene) și Norwegian Transport Workers' Union (NTF) (Sindicatul Norvegian al Lucrătorilor din Transporturi) împotriva Norvegiei, nr. 45487/17, 10 iunie 2021
Novikova și alții împotriva Rusiei, nr. 25501/07 și alte 4, 26 aprilie 2016
Nurettin Aldemir și alții împotriva Turciei, nr. 32124/02 și alte 6, 18 decembrie 2007

—O—

Obote împotriva Rusiei, nr. 58954/09, 19 noiembrie 2019
Ognevenko împotriva Rusiei, nr. 44873/09, 20 noiembrie 2018
Öğrü împotriva Turciei, nr. 19631/12, 17 octombrie 2017
Olga Kudrina împotriva Rusiei, nr. 34313/06, 6 aprilie 2021
Öllinger împotriva Austriei, nr. 76900/01, 2006-IX
Organizația religioasă „Martorii lui Iehova" din Bulgaria împotriva Bulgariei, nr. 5301/11, 10 noiembrie 2020
Organizația Macedoneană Unită Ilinden și Ivanov împotriva Bulgariei, nr. 44079/98, 20 octombrie 2005
Organizația Macedoneană Unită Ilinden și alții împotriva Bulgariei, nr. 59491/00, 19 ianuarie 2006
Organizația Macedoneană Unită Ilinden și alții împotriva Bulgariei (nr. 2), nr. 34960/04, 18 octombrie 2011
Organizația Macedoneană Unită Ilinden – PIRIN și alții împotriva Bulgariei, nr. 59489/00, 20 octombrie 2005
Organizația Macedoneană Unită Ilinden – PIRIN și alții împotriva Bulgariei (nr. 2), nr. 41561/07 și 20972/08, 18 octombrie 2011
Osmani și alții împotriva „Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei" (dec.), nr. 50841/99, CEDO 2001-X
Ouranio Toxo și alții împotriva Greciei, nr. 74989/01, CEDO 2005-X (extrase)

O.V.R. împotriva Rusiei (dec.), nr. 44319/98, CEDO 2001-V
Oya Ataman împotriva Turciei, nr. 74552/01, 2006-XIII
Özbek și alții împotriva Turciei, nr. 35570/02, 6 octombrie 2009

—P—

Partidul Comunist Unit din Turcia și alții împotriva Turciei, 30 ianuarie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-I
Partidul Comuniștilor (Nepecerişti) și Ungureanu împotriva României, nr. 46626/99, CEDO 2005-I (extrase)
Partidul Libertății și Democrației (ÖZDEP) împotriva Turciei (MC), nr. 23885/94, CEDO 1999-VIII
Partidul Național Basc – Organizația Regională Iparralde împotriva Franței, nr. 71251/01, CEDO 2007-II
Partidul pentru o Societate Democratică (DTP) și alții împotriva Turciei, nr. 3840/10 și alte 6, 12 ianuarie 2016
Partidul Popular Creștin Democrat împotriva Moldovei, nr. 28793/02, CEDO 2006-II
Partidul Popular Creștin Democrat împotriva Moldovei (nr. 2), nr. 25196/04, 2 februarie 2010
Partidul Republican din Rusia împotriva Rusiei, nr. 12976/07, 12 aprilie 2011
Partidul Socialist și alții împotriva Turciei, 25 mai 1998, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-III
Peradze și alții împotriva Georgiei, nr. 5631/16, 15 decembrie 2022
Pivkina și alții împotriva Rusiei (dec.), nr. 2134/23 și alte 6, 6 iunie 2023
Plattforma „Ärzte für das Leben" împotriva Austriei, 21 iunie 1988, seria A nr. 139
Popov și alții împotriva Bulgariei (dec.), nr. 48047/99, 6 noiembrie 2003
Primov și alții împotriva Rusiei, nr. 17391/06, 12 iunie 2014
Protopapa împotriva Turciei, nr. 16084/90, 24 februarie 2009

—R—

Rai și Evans împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 26258/07 și 26255/07, 17 noiembrie 2009
Ramazanova și alții împotriva Azerbaidjanului, nr. 44363/02, 1 februarie 2007
Razvozjaiev împotriva Rusiei și Ucrainei și Udalțov împotriva Rusiei, nr. 75734/12 și alte 2, 19 noiembrie 2019
Redfearn împotriva Regatului Unit, nr. 47335/06, 6 noiembrie 2012
Refah Partisi (Partidul Bunăstării) și alții împotriva Turciei (MC), nr. 41340/98 și alte 3, CEDO 2003-II
Rekvényi împotriva Ungariei (MC), nr. 25390/94, CEDO 1999-III
Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas și alții împotriva Austriei, nr. 40825/98, 31 iulie 2008
Revert și Legallais împotriva Franței, nr. 14331/88 și 14332/88, decizia Comisiei din 8 septembrie 1989, Decizii și rapoarte 62, p. 309

—S—

Sanchez Navajas împotriva Spaniei (dec.), nr. 57442/00, CEDO 2001-VI
Sáska împotriva Ungariei, nr. 58050/08, 27 noiembrie 2012
Savenko și alții împotriva Rusiei, nr. 13918/06, 14 septembrie 2021
Schmidt și Dahlström împotriva Suediei, 6 februarie 1976, seria A nr. 21
Schneider împotriva Luxemburgului, nr. 2113/04, 10 iulie 2007
Schwabe și M.G. împotriva Germaniei, nr. 8080/08 și 8577/08, CEDO 2011-VI (extrase)
Serghei Kuznețov împotriva Rusiei, nr. 10877/04, 23 octombrie 2008
Sidiropoulos și alții împotriva Greciei, 10 iulie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-IV

Sigurður A. Sigurjónsson împotriva Islandei, 30 iunie 1993, seria A nr. 264
Silgir împotriva Turciei, nr. 60389/10, 3 mai 2022
Sindicatul Național al Poliției Belgiene împotriva Belgiei, 27 octombrie 1975, seria A nr. 19
Sindicatul „Păstorul cel Bun" împotriva României (MC), nr. 2330/09, CEDO 2013 (extrase)
Sindicatul Poliției din Republica Slovacă și alții împotriva Slovaciei, nr. 11828/08, 25 septembrie 2012
Sindicatul Suedez al Conductorilor de Locomotive împotriva Suediei, 6 februarie 1976, seria A nr. 20
Sindicatul „Unite the Union" împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 65397/13, 3 mai 2016
Siveri și Chiellini împotriva Italiei (dec.), nr. 13148/04, 3 iunie 2008
Sørensen și Rasmussen împotriva Danemarcei (MC), nr. 52562/99 și 52620/99, CEDO 2006-I
Şolari împotriva Republicii Moldova, nr. 42878/05, 28 martie 2017
Stankov și Organizația Macedoneană Unită Ilinden împotriva Bulgariei, nr. 29221/95 și 29225/95, CEDO 2001-IX
Steel și alții împotriva Regatului Unit, 23 septembrie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-VII
Straume împotriva Letoniei, nr. 59402/14, 2 iunie 2022
Süleyman Çelebi și alții împotriva Turciei (nr. 2), nr. 22729/08 și 10581/09, 12 decembrie 2017
Swedish Transport Workers Union (Sindicatul Suedez al Lucrătorilor din Transporturi) împotriva Suediei (dec.), nr. 53507/99, CEDO 2004-XII (extrase)

—Ș—

Șmorgunov și alții împotriva Ucrainei, nr. 15367/14 și alte 13, 21 ianuarie 2021

—T—

Taganrog LRO și alții împotriva Rusiei, nr. 32401/10 și alte 19, 7 iunie 2022
Taranenko împotriva Rusiei, nr. 19554/05, 15 mai 2014
Tebieti Mühafize Cemiieti și Israfilov împotriva Azerbaidjanului, nr. 37083/03, CEDO 2009
Tek Gıda İş Sendikası împotriva Turciei, nr. 35009/05, 4 aprilie 2017
The Gypsy Council și alții împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 66336/01, 14 mai 2002
Tourkiki Enosi Xanthis și alții împotriva Greciei, nr. 26698/05, 27 martie 2008
Tüm Haber Sen și Çınar împotriva Turciei, nr. 28602/95, CEDO 2006-II
Tuskia și alții împotriva Georgiei, nr. 14237/07, 11 octombrie 2018

—Ț—

Țonev împotriva Bulgariei, nr. 45963/99, 13 aprilie 2006

—U—

UNISON împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 53574/99, CEDO 2002-I
Uniunea Națională a Notarilor împotriva Albaniei (dec.), nr. 17029/05, 6 mai 2008
Uniunea Națională Turcă Kungyun împotriva Bulgariei, nr. 4776/08, 8 iunie 2017
Universitatea Slavă din Bulgaria și alții împotriva Bulgariei (dec.), nr. 60781/00, 18 noiembrie 2004
Urcan și alții împotriva Turciei, nr. 23018/04 și alte 10, 17 iulie 2008

—V—

Veniamin Timoșenko și alții împotriva Ucrainei, nr. 48408/12, 2 octombrie 2014
Vialas Simón împotriva Spaniei, nr. 16685/90, decizia Comisiei din 8 iulie 1992, nepublicată
Vierențov împotriva Ucrainei, nr. 20372/11, 11 aprilie 2013
Vlahov împotriva Croației, nr. 31163/13, 5 mai 2022
Vogt împotriva Germaniei, 26 septembrie 1995, seria A nr. 323
Vona împotriva Ungariei, nr. 35943/10, CEDO 2013
Vörður Ólafsson împotriva Islandei, nr. 20161/06, CEDO 2010

—W—

Waldner împotriva Franței, nr. 26604/16, 7 decembrie 2023
Weiss împotriva Austriei, nr. 14596/89, decizia Comisiei din 10 iulie 1991, nepublicată
Wilson, National Union of Journalists (Uniunea Națională a Jurnaliștilor) și alții împotriva Regatului Unit, nr. 30668/96 și alte 2, CEDO 2002-V
Women On Waves și alții împotriva Portugaliei, nr. 31276/05, 3 februarie 2009
W.P. și alții împotriva Poloniei (dec.), nr. 42264/98, CEDO 2004-VII

—Y—

Yakut Republican Trade-Union Federation (Federația Sindicală Republicană din Republica Iacutia) împotriva Rusiei, nr. 29582/09, 7 decembrie 2021
Yazar și alții împotriva Turciei, nr. 22723/93 și alte 2 cereri, CEDO 2002-II
Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi împotriva Turciei, nr. 41955/14, 10 mai 2022
Young, James și Webster împotriva Regatului Unit, 13 august 1981, seria A nr. 44
Young, James și Webster împotriva Regatului Unit, nr. 7601/76 și 7896/77, raportul Comisiei din 14 decembrie 1979, seria B, nr. 39, p. 36
Yüksel Yalçınkaya împotriva Turciei (MC), nr. 15669/20, 26 septembrie 2023

—Z—

Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei, nr. 35880/14 și 75926/17, 13 octombrie 2020
Zaharova și alții împotriva Rusiei, nr. 12736/10, 8 martie 2022
Ziliberberg împotriva Moldovei (dec.), nr. 61821/00, 4 mai 2004
Zulkuf Murat Kahraman împotriva Turciei, nr. 65808/10, 16 iulie 2019